

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Profesionālā bakalaura studiju programma “Skolotājs”

Ar apakšprogrammu “Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”

VIOLETA ALEKSEJEVA

4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas pilnveide lomu rotaļās

BAKALAURA DARBS

Darba vadītājs:

Docente

_____
Akadēmiskais amats

Dr, paed., Mg. psych.

_____
Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Agrita Tauriņa

_____
Vārds Uzvārds

_____
Paraksts

BAUSKA 2022

Anotācija

Darba autors: Violeta Aleksejeva.

Bakalaura darba nosaukums- 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas pilnveide lomu rotaļās.

Bakalaura darba mērķis- Izpētīt 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas attīstību lomu rotaļās.

Pētījuma uzdevumi

1. Analizēt pedagoģiskās zinātniskās literatūras avotus par valodas, runas un dialogrunas attīstību.
2. Raksturot dialogrunas veidošanās pedagoģiskus nosacījumus 4-5 gadus veciem bērniem.
3. Analizēt pedagoģiski zinātnisko literatūru un avotus par 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšanu lomu rotaļās.

Darbs sastāv no divām nodaļām (teorētiskas un empīriskas) un 6 apakšnodaļām.

Teorētiskajā nodaļā ir analizētas, salīdzinātas latviešu un ārzemju zinātnieku, psihologu, pedagogu atziņas par runas, valodas un dialogrunas jēdziena būtību un dialogrunas veidošanas nosacījumiem. Izvērtēta ģimenes un vides loma bērnu runas attīstībā un pedagoģiskie priekšnosacījumi dialogrunas veicināšanai. Analizētas 4-5 gadus vecu bērnu attīstības likumsakarības, kā arī sadarbības, pašvadītās mācīšanās caurviju prasmes īstenošanas nozīme un lomu rotaļu izmantošanas iespējas 4-5 gadīgiem bērniem.

Empīriskajā nodaļā ir veikts empīriskais pētījums, kā sekmējot pašvadītās mācīšanas un sadarbības prasmes tiek patstāvīgi pilnveidota rotaļu vide un izspēlētas lomu rotaļas. Bērni tiek iesaistīti vides izvērtēšanas un pilnveidošanas procesā, aicināti iesaistīties lomu rotaļās un veidot dialogus. Lai pārbaudītu hipotēzi, tika veikta izmēģinājumdarbība un tika pamatots, ka bērnu aktīva iesaiste lomu rotaļās veicina bērnu sadarbības un dialogrunas prasmi.

Dialogrunas attīstības izvērtējums tiek veikts pētījuma sākumā un beigās. Rezultāti tiek analizēti, apkopoti un pamatoti. Dialogruna tiek izvērtēta pēc noteiktiem kritērijiem un rādītājiem, balstoties uz sasniedzamo rezultātu apguves līmeņiem atbilstīgi Skola 2030 metodisko materiālu valodas mācību jomai un I. Stangaines izstrādātajiem dialogrunas pētīšanas kritērijiem. Analizējot pirmsskolas mācību programmu, vislielākā uzmanība tiek pievērsta valodas mācību jomas 2.posmam, kas ir no 3- 5 gadiem, bet apguves līmeņu apraksti pielāgoti pētījumā iekļauto bērnu vecuma posmam no 4-5 gadiem.

Empīriskā pētījuma rezultāti liecina, ka iesaistot bērnus pašvadītā mācīšanās un lomu rotaļās ir iespējams uzlabot dialogrunu un sadarbības prasmi, par ko liecina pētījuma beigās iegūtie rezultāti.

Darba apjoms: Darbs sastāv no 77 lapaspusēm, 2 tabulām, 14 attēliem, 3 pielikumiem un 59 literatūras un informācijas avotiem.

Atslēgas vārdi: runa, valoda, dialogs, dialogruna, vide, sadarbība, pašvadīta mācīšanās, lomu rotaļas.

Annotation

Author: Violeta Aleksejeva.

Title of bachelor thesis - Dialogue speech improvement of children aged 4-5 years through role-play games.

The aim of the bachelor thesis - To study the dialogue speech development of 4–5-year-old children in role-play games.

Research tasks:

1. Analyze pedagogical scientific literature sources about the development of language, speech, and dialogue.
2. Describe the pedagogical conditions for dialogue speech formation for 4–5-year-old children.
3. Analyze the pedagogical and scientific literature and sources of dialogue speech improvement of 4-5-year-old children in role-playing.

The thesis consists of two chapters (theoretical and empirical) and 6 subdivisions.

In this thesis **theoretical part** analyzes and compares the knowledge and theories of local Latvian and foreign scientists, psychologists, and pedagogues about the nature of the concept of speech, language and dialogue speech and the conditions for creating dialogue speech. The role of the family and the environment in the development of children's speech and the pedagogical prerequisites for the promotion of dialogue have been evaluated. Similarly, the regularities of the development of 4–5-year-old children, as well as the importance of implementing the skills of cooperation and self-directed learning and the possibilities of using role-playing for 4–5-year-old children have been analyzed.

In the **empirical part**, research is conducted by promoting self-directed teaching and cooperation skills, the play environment is improved independently, and role plays are played. Children are engaged in the process of evaluating and improving the environment, and they are invited to participate in role plays and create dialogues. In order to assess the hypothesis, a test activity was carried out and it was proved that children's active involvement in role-playing promotes children's cooperation and dialogue skills.

The evaluation of dialogue speech development is conducted at the beginning and at the end of the study. The results are analyzed, summarized, and justified. Dialogue speech is evaluated according to certain criteria and indicators, based on the learning levels of the achievable results in accordance with the language learning area of the School 2030 methodical materials and the dialogue research criteria developed by I. Stangaine. When analyzing the preschool study program, the greatest attention is paid to the second stage of the language

learning field, which is 3-5-year -old children, while the descriptions of the learning levels are adapted to the age and stage of the children included in the study from 4-5-year-old.

The results of the empirical study show that by involving children in self-directed learning and role-playing may improve dialogue speech and cooperation skills. The evidence of these results is obtained at the end of the study.

Structure of the work: Bachelor's thesis, 77 pages, 2 tables, 14 figures, 3 annexes, 59 references.

Keywords: speech, language, dialogue, dialogue speech, environment, cooperation, self-directed learning, role play.

Saturs

Ievads.....	7
1. Teorētiskās atziņas par 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas veidošanos.....	9
1.2. Dialogrunas jēdziena skaidrojums	9
1.2. Dialogrunas veidošanās pedagoģiskie nosacījumi 4-5 gadus veciem bērniem	13
1.3. Sadarbības caurviju prasmes un dialogrunas sekmēšanas raksturojums lomu rotaļās .	18
2. 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas pilnveides izpēte lomu rotaļās	25
2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums	25
2.2. Pētāmās grupas raksturojums.....	27
2.3. Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība	36
2.4. Dialogrunas izvērtējums pētījuma noslēguma posmā	60
Secinājumi	69
Priekšlikumi.....	71
Literatūras un avotu saraksts	73
Pielikumi.....	78

Ievads

Mūsdienās digitālajā vidē cilvēki plaši izmanto tehnoloģijas, līdz ar to tas ir ietekmējis cilvēku komunikāciju. Digitālā vide nekādā gadījumā nevar aizstāt cilvēku saskarsmi, bet ikdienā, virtuālajā pasaulē, cilvēki bieži uztur attiecības komunicējot caur ziņojumu mobilajā ierīcē. Cilvēki pārsvarā sniedz atgriezenisko atbildi, izmantojot apzīmējumus, vārdus, kas atspoguļo jūtas vai esošo emociju, tādā veidā samazina vajadzību pēc verbālas saskarsmes.

Šī mūsdienu situācija skar arī bērnus, jo tie regulāri no mazotnes nonāk saskarē ar mobilajām ierīcēm, jo tas savā veidā atvieglo vecāku audzināšanu, kad vecāki ir pārņemti ar darba un mājas pienākumiem. Šīs problēmas skatījumā, D. Boulbijs norāda, ka bērna audzināšana ir smags un satraucošs darbs, bet savukārt, kad bērns paliek pieaugušāks un atrod atbilstoši savām interesēm nodarbi, vecākiem ir nepieciešams turpināt sniegt emocionālo komunikāciju. (Bowlby, 1988) Darba autore piekrīt, ka mūsdienu vecākiem turpina sagādāt grūtības pievērst pietiekami daudz uzmanības bērniem, jo tas nozīmē upurēt laiku un savas intereses, tādēļ emocionālās komunikācijas deficīta dēļ, bērniem var veidoties nepietiekams dialogrunas līmenis.

M. Rozenfelde un O. Čapkeviča norāda, ka pēc provizoriskiem Latvijas Logopēdu asociācijas datiem bērniem Latvijā no 3-5 gadiem līdz pat 50 % ir runas un komunikācijas traucējumi, kas savukārt norāda uz to, ka ir nepieciešams saņemt savlaicīgu logopēda palīdzību. Ja netiks laicīgi risināta šī problēma, tad nākotnē būs nepieciešams ilgākā laika periodā veikt atbalsta pasākumus, kam savlaicīgi netika pievērsta uzmanība jau pirmsskolas vecumā. (Rozenfelde, Čapkeviča, 2016)

Mūsdienas mācību saturs tiek balstīts uz jaunās kompetenču pieejas ieviešanu Skola 2030, kur mācību process ir vērsts uz mācīšanos iedziļinoties, tas ir no gatavu zināšanu nodošanas uz jēgpilnu mācīšanos, tādā veidā attīstot bērnu kopveselumā. Bērnam ir jāiemācās pielietot savas zināšanas, prasmes, attieksmes, lai turpmāk dzīvē spētu atrisināt dažādas problēmsituācijas. (Izglītība mūsdienīgai lietpratībai, 2019)

Balstoties uz problemātikas atspoguļojumu, darba autore uzskata, ka dialogrunas un pašvadītās mācīšanās veicināšana pirmsskolā uzlabos bērnu prasmes.

Pētījuma objekts- lomu rotaļas pedagoģiskajā procesā pirmsskolā

Pētījuma priekšmets- 4-5 gadus vecu bērnu dialogruna

Pētījuma mērķis- Izpētīt 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas attīstību lomu rotaļās

Pētījuma hipotēze – Pirmsskolas vecuma bērnu dialogruna tiks sekmēta, ja:

- bērns lomu rotaļu situācijās īsteno komunikācijas iniciāciju un atdarinās veiksmīgus dialogrunas piemērus;
- bērns tiks iesaistīts pašvadītās mācīšanās un sadarbības īstenošanā, pilnveidojot rotaļām nepieciešamo vidi.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģiskās zinātniskās literatūras avotus par valodas, runas un dialogrunas attīstību.
2. Raksturot dialogrunas veidošanās pedagoģiskus nosacījumus 4-5 gadus veciem bērniem.
3. Analizēt pedagoģiski zinātnisko literatūru un avotus par 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas sekmēšanu lomu rotaļās.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā metode - zinātniskās literatūras un citu avotu analīze.
2. Empīriskā:
  - Pedagoģiskais dabisks vērojums;
  - Pārrunas;
  - Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība;
  - Datu analīze un apkopošana;

Pētījuma bāze: Salaspils X pirmsskolas izglītības iestāde. 20 bērni (4-5 gadi).

1. Teorētiskās atziņas par 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas veidošanos

1.2. Dialogrunas jēdziena skaidrojums

Ar valodas palīdzību cilvēks nodot un saņemt informāciju, savas emocijas un jūtas, attieksmi, tādēļ tā ir pamats cilvēku saskarsmes attīstībā un ieņem svarīgu pozīciju cilvēka dzīvē. (Anspoka, Stangaine, 2017)

Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīcā “valoda - ir zīmju sistēma kā cilvēku sazināšanās, domu formulēšanas un izteikšanas līdzeklis informācijas fiksēšanai, saglabāšanai un tālāk nodošanai. Valodai ir runas, rakstu un žestu forma, kas atšķiras ne tikai pēc saziņas kanāla (vizuālais vai audiālais), bet arī pēc satura un struktūras; rakstu valodā vārdi ir literārāki, teikumi garāki, bet runai raksturīgi īsi, kontekstā balstīti izteikumi un neliterāra leksika.” (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 92).

E. Hoff uzskata, ka cilvēka smadzenēs atrodas sava veida ierīce - spēja lietot valodu, ar kuras palīdzību no apkārtējās vides cilvēks saņem sākumā konkrētu informāciju un tā veidojas spēja runāt un saprast valodu. (Hoff, 2009)

“Valodai ir vairākas funkcijas, piemēram, saziņas jeb komunikatīvā funkcija, kontaktveidošanās funkcija, informācijas apmaiņas funkcija, attieksmju un emociju izteikšanas funkcija, instruēšanas funkcija, iztēles funkcija u.c. Dažādās funkcijas valodā ir ciešā mijiedarbībā, tās izdala atsevišķi, lai izprastu valodas lietojuma daudzveidīgo dabu. Toties valodas nozīmīgas funkcijas ir saziņas jeb komunikatīvā funkcija, izziņas jeb kognitīvā funkcija, domāšanas un domu izteikšanas funkcija.”(Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 94)

B. Čaursija raksta, ka valoda ir visspēcīgākais instruments domu, jūtu un ideju izteikšanai. Valoda spēlē galveno lomu, lai nodotu informācija no vienas paaudzes otrai un tādējādi var secināt, ka visā pasaulē to izmanto, ka galveno saziņas līdzekli. (Čaursija, 2012)

Valodas apguves procesā svarīgi gūt prasmi mācīties valodu jeb pilnveidot mācīšanās kompetenci, jo gūtā pieredze veicinās ne tikai valodas prasmi, bet arī jaunas zināšanas, kā atrisināt visdažādākos saziņas uzdevumus. (Šalme, 2011) Savukārt D. Firmansjah uzskata, ka cilvēkam no pašas dzimšanas ir tieksme uz daudzveidīgu saskarsmi ar apkārtējiem cilvēkiem, tāpēc ģimenes runas veidi un stili var ietekmēt bērna komunikatīvo prasmi, kura ir viens no galvenajiem faktoriem, kas veicina cilvēka psihisko attīstību. (Firmansyah, 2018)

L. Surjani norāda, ka cilvēka saziņas pamatu veido runa. (Suryani, 2015) Toties S. Rubinšteins norāda, ka cilvēka runai ir komunikatīva funkcija, izteiksmes un ietekmes

funkcijas, tādēļ tā ir kā nepieciešamība, lai cilvēki varētu savstarpēji sazināties un pilnveidot savas saskarsmes prasmes. Komunikācijas laikā cilvēkiem veidojas apziņa, jo runa ir komunikācijas līdzeklis ar kuru palīdzību domu un apziņas pastāvēšanas forma savā starpā mijiedarbojās un funkcionē. (Рубинштейн, 2002) Savukārt N. Lumans skaidro, ka komunikācija ir ne tikai informācijas nodošana, bet tā ietver autopoētisko sistēmas operāciju, kura saista kopveselumā informāciju, informācijas nodošanu, sapratni jeb informācijas uztveri. (Луман, 1995)

Savukārt I. Miltiņa raksta, ka bērnu situatīvā runa (runas saturs saprotams tikai kopā ar konkrētu situāciju) pāraug saistītā runā (bērna doma ir skaidri noformulēta un saprotama). Bērniem svarīgi runu izmantot kā komunikācijas līdzekli, jo tas sekmē bērnu runas attīstību. (Miltiņa, 2005)

Ļ. Vigotskis uzsver, ka cilvēkam ir gan ārējā, gan iekšējā runa. Ārējas un iekšējas runas procesi ir pretstatā, jo ārēja runa veidojās iesaistoties sarunā ar citiem, kad cilvēks vispirms domā un tad izsaka savas domas vārdos, bet iekšējai runai raksturīgs monologs ar sevi. Cilvēka domāšanas analīze un sintēzes procesi veidojas runas laikā, tādēļ valodai un runai ir savstarpējā ietekme un tie attīstās līdztekus. (Vigotskis, 2002).

R. Fišers uzsver, ka katram cilvēkam, kurš dzīvē saskarās ar problēmu ir nepieciešama iekšējā runa “saruna ar sevi”, jo tā ietekmē mūsu attieksmi un izpratni par pasauli. (Fišers, 2005) Toties S. Rubiņšteins uzskata, ka iekšējā runa ir pati par sevi sociāla un tā ir savā veidā vērsta pret sarunas biedru iekšēji tādos gadījumos, kad viedokļi nesakrīt un cilvēks savā prātā formulē domas, veido argumentus, kas tiek vērsti pret citiem. (Рубинштейн, 2002)

I. Miltiņa norāda, ka var izdalīt divus runas veidus: ekspresīvā runa (sākās ar cilvēka iecerī, tad seko saruna ar sevi jeb iekšējais monologs, kas pāriet ārējā runā pret citiem) un impresīva runa (vispirms cilvēks uztver gūtās pieredzes dzirdēto un redzēto, tad seko informācijas izdalīšana un noslēdzās ar iekšējo izpratni). (Miltiņa, 2005)

A. Batalovs norāda, ka cilvēku runa tiek balstīta uz motīviem, kas apmierina cilvēka vajadzības un kalpo emocijām, ideāliem. Runas motīvi rodas pirms runas uzsākšanas un tiek veicināti no vajadzības:

1. Izveidot savstarpējas attiecības, lai veikt kopīgu darbību vai panākt mērķi.
2. Ietekmēt citu cilvēku vai cilvēku grupu.
3. Lai apmierināt savas saskarsmes vajadzības un vajadzību pēc sev tuva cilvēka. (Баталов, 2016)

Vārdam arī ir nozīme, tas ietver sevī runas, saziņas un domāšanas funkcijas, kā arī to var pieņemt kā komunikācijas un domāšanas veselumu. (Vigotskis, 2002) Savukārt I. Stangaine uzskata, ka “vārds ir valodas vienība, ar kuru apzīmē kādu nojēgumu un attieksmes starp tiem.

Vārda nozīme vienlaikus ir gan runas fenomens, gan intelektuāls fenomens, kas ietver sevī vispārinājumu. Tāpēc tā nozīme aplūkojama kā vārdiska parādība, gan kā parādība, kas attiecas uz domāšanu.” (Stangaine, 2014, 16)

I. Puškarevs uzsver, ka katram cilvēkam būtiski ir izzināt sevi jeb apmierināt pašizziņas vajadzības. (Puškarevs, 2001) Savukārt S. Omārova atsaucoties uz E. Frommu norāda, ka cilvēkam, lai pilnvērtīgi dzīvot ir nepieciešams apmierināt piecas dažādas sociālās vajadzības:

- vajadzība pēc cilvēciskiem sakariem, vajadzība būt elementam kādā lielākā “Mēs”. Tā ir cilvēkam aktuālā piederības vajadzība;
- vajadzība pēc pieķeršanās, simpātijām. Cilvēks grib just siltas jūtas pret kādu un vēlas, lai arī viņam citi dāvātu simpātijas. Ja tā nav, sāk rasties apātija un dzīves apnikums;
- vajadzība pēc pašapziņas-cilvēkam nepieciešams apzināt sevi kā neatkārtojamo personību, tādu, kāda nekad nav bijusi un arī nebūs. Ja šī vajadzība netiek apmierināta, cilvēks sāk justies kā skrūvīte, smilšu graudiņš, mehānisks robotiņš;
- vajadzība pēc pašapliecināšanas. Psiholoģiskam komfortam cilvēkam nepieciešams just savu nozīmīgumu citiem, kaut vai nedaudziem, savai ģimenei;
- vajadzība pēc informācijas un vērtību orientāciju sistēmas” (Omārova, 2002, 10)

Cilvēkiem ir svarīgi apmierināt savas sociālās vajadzības, cilvēka vajadzības, tāpēc sarunā jeb savstarpējā dialogā – pauž savas domas un apmainās ar uzskatiem, gūst un dalās ar informāciju, apmierina savu vajadzību pēc otra cilvēka. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014) Savukārt A. Zvirbule norāda, ka “cilvēka saskarsmes raksturs, izturēšanās veids, cilvēka rīcības, uzvedības aktīva saistība, iekšējā sakarība ar apkartējām lietām palīdz veidoties cilvēka personībai, ko raksturo neatkārtojamo īpašību kopums, kas nosaka personas izturēšanos, attieksmi un izpaužas aktīvā, apzinīgā dzīves darbībā.” (Zvirbule, 2004, 19)

Verbālas saskarsmes formas var iedalīt:

- Monologs – cilvēks iekšēji pārrunā ar sevi, kādu ieceri, notikumu, spilgtu pārdzīvojumu;
- Dialogs – divu cilvēku sazināšanās, apmaiņa ar domām un informāciju;
- Diskusija- vairāku cilvēku informācijas apmaiņa un viedokļu izteikšana par noteiktu tematu vai notikumu;(Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014)

I. Stangaine uzsver, ka cilvēku vidū ir pieņemtie morāles un runas normas, kas nosaka cilvēku sociālo uzvedību sabiedrībā un tas atspoguļojās dialogā, tādēļ lai komunikācija starp

cilvēkiem būtu veiksmīga ir nepieciešams pievērst uzmanību, kā tiek veidots dialogs, un vai tiek ievērota runas etiķete un kultūra. (Stangaine, 2014)

A. Zvirbule norāda, ka amerikāņu pedagogi ir pārliecināti, ka kultūrvidei, kurā cilvēks ir dzīvojis ir liela nozīme, jo tā ietekmē cilvēka uztveri par pasauli, vērtībām, attiecībām un attieksmēm. Cilvēka kulturālā pieredze atspoguļojās cilvēku savstarpējās attieksmēs un izturēšanās gan ar sevi, gan ar dabu, saskarsmes raksturā un rīcībā. (Zvirbule, 2004)

Savukārt “dialogruna ir dialoga formā veidota runa, kam raksturīgi īsi izteikumi, vienkāršu nepilna sastāva teikumu dažādība, atkāpes normatīvam sintaksiskām konstrukcijām, plašs neverbālo līdzekļu lietojums (mīmika, žesti) un liela loma ir intonācijai. (Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca, 2007, 90)

D. Bohms un L. Ničol uzsver, ka dialogā neviens nemēģina uzvarēt, jo visi tiek uzskatīti par uzvārtajiem. Dialogs nav domāts, lai gūtu punktus vai arī uzskatītu savu viedokli par noteicošo/galveno. Dialogs ir vērsts uz kopējo līdzdalību, kur cilvēks var pateikt ko vienu par kādu situāciju, bet otra persona, ar citas domas palīdzību, to var saprast pavisam savādāk, tādēļ dialogā katra persona necenšas apspriest jau zināmās lietas un viedokļus, lai iegūtu no sarunas kaut ko jaunu. (Bohm & Nichol, 2003)

S. Omārova, atsaucoties uz D. Dzinteri, raksta, ka dialoga kvalitāte būtiski var ietekmēt cilvēka dzīvi, jo savstarpējas saskarsmes ietekmē mainās cilvēku emocionālais noskaņojums un darbības spēja, tādēļ dialoga pirmajā posmā sarunas biedri pārsvarā noliedz citu domas un intereses, bet otrajā sarunas posmā meklē situācijas risinājumus, lai atrisinātu konfliktu. (Omārova, 2002.)

Dialogam raksturīgi, ka:

- Tas veidojas no diviem vai lielāka cilvēku skaita;
- Ja abi sarunas biedri uztver dialoga saturu vai temata būtību, tad izsakot savas domas vai priekšlikumus, izmanto savā runā saīsinājumus;
- Iesaistoties sarunā cilvēki atkarībā no temata maina intonācijas, izmanto mīmiku un žestus, kas otram sarunas biedram liek pilnvērtīgi uztvert vizuāli savu sarunas biedru, tādēļ bieži vien dialogu var saprast no pusvārda;
- Sarunā ar otru sarunas biedru var izmantot vienu vārdu vai arī neizteikt savas domas līdz galam;
- Dialogruna var veidoties arī pati no sevis tai nav tiešās iedarbības; (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014)

Neskatoties, ka dialogs ir sazināšanas veids starp diviem un vairākiem cilvēkiem, toties monologs arī ir viens no komunikācijas veidiem, kas šoreiz nav vērsts uz iekšējo runu, bet pieder pie vienvirziena komunikācijas, kas nozīmē, ka runā tikai viens cilvēks un sarunas biedri

klausās. (Stangaine, 2014) Savukārt V. Golubina raksta, ka monoloģiskā runa var tikt vērsta arī uz lietām, kur ir svarīgi koncentrēties uz sarunas satura domu formulējumu. (Golubina, 2007)

Veiksmīgas savstarpējas attiecības komunikācijas laikā pilnveidojas tad, kad abas iesaistītas puses vēlas mijiedarboties. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014) Savukārt V. Reņģe, atsaucoties uz amerikāņu psihologu A. Maslovu, raksta, ka cilvēku attiecībās būtiski un svarīgi ir cilvēku intereses un saskanīgas galvenās vajadzības. Katram cilvēkam ir savas intereses, uzskati, vērtības un to nosaka cilvēku vajadzību sistēma. (Reņģe, 2004)

Apkopojot šajā nodaļā minēto, autore secina, ka valoda ir izteikšanas līdzeklis, ar kura palīdzību cilvēks iepazīst pasauli un tā tiek veidota spēja runāt un saprast valodu. Cilvēka vēlme sazināties ar citiem cilvēkiem ir saistīta ar sociālo vajadzību apmierināšanu, kas tiek sekmēta komunikācijas laikā, kad notiek iesaistīto pušu mijiedarbība.

1.2. Dialogrunas veidošanās pedagogiskie nosacījumi 4-5 gadus veciem bērniem

Saskarsmes pieredzi ir nepieciešams pilnveidot, lai bērni spētu patstāvīgi veidot savstarpējās attiecības, gūtu zināšanas par cilvēku attieksmēm un uzvedības normām (Dzintere, Stangaine, 2007a)

Dialogs, kā saskarsmes forma, sadarbības procesā veicina bērnu emocionālās saskarsmes pieredzi, kas praktiskajā darbībā mudina bērnus izrādīt iniciatīvu pret rotaļas biedriem. (Abdigapbarova, Ibrayeva, Baikulova, Ibrayeva, Shalabayeva, Zhundybayeva, 2016)

“Bērnu valoda atspoguļo katra indivīda mijiedarbību ar apkārtējo vidi, tā parāda bērna pieredzi, raksturo izpratni par apkārtējā notiekošo, kā arī ir liecība dažādiem sabiedrībā aktuāliem procesiem. Bērna valodas attīstību ietekmē gan saskarsme ar vecākiem, gan arī ar vienaudžiem.” (Zīriņa, 2017, 145).

R. Fišers norāda, ka lai bērns varētu iemācīties runāt viņam vajag nodrošināt tādas apstākļus, lai bērnam būtu iespēja gūt pieredzi, klausīties un mācīties no otra cilvēka, vingrināties saskarsmē, šos apstākļus var nodrošināt cilvēks, kas labi pārziņ valodu. (Fišers, 2005) Iepazīstot I. Plotnieka atziņas, autore secina, ja bērna emocionālās vajadzības netiks sekmētas, tad emocionālā kontakta deficīta rezultātā bērns būs vērsts uz sevi, līdz ar to bērns var kļūt neatsaucīgs un emocionāli vājš. (Plotnieks, 1988)

Z. Eņģele un A. Tauriņa uzsver, ka pirmsskolas posmā liela nozīme ir dialogam, jo bērni mācās savstarpēji sadzīvot, saprast viens otru, tādā veidā attīsta savas komunikācijas spējas un prasmes, bet ģimenes saskarsmes paraugs ieņem svarīgu lomu bērna komunikatīvajā attīstībā.

(Eņģele, Tauriņa, 2017) Toties darba autore vēlas uzsvērt E. Maras apgalvojumu, ka pirmsskolas vecumā bērni apgūst prasmi izteikt savas idejas, iespaidus, domas, vēlmes jaunā kontekstā, gudrāk, daiļrunīgāk, radošāk, tādēļ, ja šajā periodā netiks veicinātas dialogrunas prasmes, tad bērns nebūs ieguvis pietiekoši daudz iemaņas, lai tās pilnveidotu skolas gaitās. (Mara, 2019)

A. Zvirbule norāda, ka ģimenei nepieciešams ar savas darbības un uzvedības paraugu iemācīt bērnam, ka katram ir nepieciešams apzināties pienākumu un atbildības izjūtu par savu rīcību. Lai bērnam izveidotos vērtību sistēma, ir svarīgi nodrošināt ikdienā labvēlīgus apstākļus ģimenes attiecībās- cieņu, sapratni, atzinību, uzticību, harmoniju. (Zvirbule, 2004) Savukārt bērns no dzimšanas tiecas uz sarunu un dialogu, jo tā ir vajadzība interesēties par pasauli, tādēļ ar pieaugušā palīdzību bērns attīsta savu skatījumu uz pasauli un notiekošo, tādā veidā atspoguļo savu redzējumu un uztveri sarunā ar citiem. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014)

M. Lisina norāda, ka ir dažādi komunikācijas veidi starp pieaugušo un bērnu, kas ietekmē bērna psihisko attīstību sākot ar agrīno bērnību un turpinot pirmsskolas vecuma posmā:

- Pieaugušā komunikācija, kas tiek adresēta uz dažādām bērna jūtām;
- Bērna pieredzes pilnveidošana ar pieaugušā iesaisti (pieaugušais iepazīstina bērnu ar dažāda veida rotaļām, tādā veidā ļauj bērnam sajūst savstarpējo komunikāciju, atsaucību pret bērna vajadzībām un interesi);
- Pieaugušā dažādu uzdevumu veidošana, kas vērsta uz bērna zināšanu apgūšanu;
- Pieaugušā atbalsts, atzinība un korekcija, kas vērsta uz bērna panākumu pilnveidošanu un bērna personības veidošanās;
- Pieaugušā rīcību paraugs;
- Labvēlīgas vides nodrošināšana, kas vērsta uz bērna radošo spēju attīstīšanu, savstarpējo dialogu sekmēšanu, domu apmaiņu; (Лисина, 1986)

V. Kuzina raksta, saskarsmes raksturs tā noskaņa būtiski ietekmē bērna vēlēšanās runāt un stāstīt par saviem dzīves notikumiem. Pieaugušajiem bērna runātprasmes pilnveidošanai nepieciešams izmantot gan savu runas paraugu, gan arī citus materiālus resursus (piem., sižetiskie attēli, grāmatas, fotogrāfijas), bet svarīga loma ir verbāliem līdzekļiem- sarunām, pārrunām, atgriezeniskai saitei (Kuzina, 2016) I. Miltiņa arī uzsver, ka bērna spēju iesaistīties dialogā un atbilstoši runāt, jautāt, uzdot jautājumus, izteikties ietekmē ģimenes mērķtiecīga iesaiste un runas paraugs. (Miltiņa, 2005) Savukārt B. Neupane raksta, ka lai nodrošinātu efektīvu saziņu, bērniem ir jāprot tekoši runāt, ja runātprasme nebūs sekmīgi attīstīta, bērniem būs grūtības komunicēt un dalīties savās idejās, viedokļos un skaidrojumos ar citiem cilvēkiem. (Neupane, 2019)

Balstoties uz metodiskiem ieteikumiem, bērna valodas un runas attīstīšanai ieteicams:

- Ikdienā daudz sarunāties bērniem, komentēt savas un bērnu darbības vai apkārt notiekošo.
- Piedāvāt runas attīstošas rotaļas un spēles, kur bērnam būs iespēja vingrināt runas prasmi.
- Atbilstoši bērnu vecumam un interesēm var apkopot dzejoļus un pasakas, kas lasīšanas laikā sekmētu vizuālo uztveri ar teksta saturu, kā arī trenētu atmiņu.
- Aicināt bērnus minēt dažādas mīklas vai arī lielākiem bērniem piedāvāt izdomāt savas vienkāršas. (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai, 2016)

Darba autore vēlas uzsvērt, ka jaunajā izglītības reformā liela loma piešķirta refleksijai un atgriezeniskai saitei, kas vienlaicīgi ir gan mutisks atbalsts no pieaugušā, gan iespēja bērnam no mazotnes mācīties novērtēt sevi pašam no dažādiem aspektiem.

D. Dzintere, I. Stangaine un D. Augstkalne raksta, ka atgriezeniskā saite tā ir kā ārēja iedrošināšana, stimulē, kas bērnus rosina iesaistīties sarunā, jautāt, atbildēt un izvērtēt savu darbību. Savukārt refleksija aktivizē mērķtiecību turpināt līdzdarboties (rotaļāties, piedalīties aktivitātēs, darboties ar vienaudžiem) izvērtējot savas spējas, veiksmes un neveiksmes, tādā veidā attīstās motivācija iesaistīties dialogā un vingrināt komunikācijas prasmes. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014) Savukārt J. Hettijs un H. Timperlejs raksta, ka atgriezeniskā saite tiek uzskatīta par noteikta avota sniegtu informāciju, tas varētu būt vecāks, skolotājs, pieredze, kas izpaužas kā atbalsts, ideja, atbilde. Autori, analizējot atgriezenisko saiti, norāda, ka tā ir viena no spēcīgākajām ietekmēm uz mācīšanās sasniegumiem, bet tās efektivitātes modeli ietekmē dažādi apstākļi. (Hattie, Timperley, 2007)

Pedagogiem ir nepieciešams noteikt bērna attīstības progresu kā arī posmu, kurā viņš ir, lai pielāgotu mācību vidi un uzdevumus atbilstoši bērna spējām un attīstības līmenim. Balstoties uz mācību satura un pieejas plānošanu, tika noskaidrots, ka bērnam jau pirmsskolas vecumā ir nepieciešams veidot izpratni par savām veiksmēm un neveiksmēm, un lai to veicinātu pedagogiem ir jānodrošina atgriezeniska saite ar kuras palīdzību bērns - izsaka savu viedokli par paveiktiem darbiem (vai sasniedzamais rezultāts ir sasniegts), mācās plānot darbības soļus, ierauga savas veiksmes un neveiksmes, spriež ko un kādā veidā var pilnveidot. (Mācību satura un pieejas plānošana, 2019)

N. Aral un C. Jildiz Čičekler norāda, ka bērniem ir svarīgi justies nozīmīgam un saņemt atzinību caur darbības novērtēšanu no pieaugušajiem, vecākiem un vienaudžiem, jo ikdienas atbalsts un motivācija ir svarīgs faktors, lai veidotu attieksmi pret sevi un citiem cilvēkiem.

Atbilstošs atbalsts un stimuls veicina bērna radošumu, pašvērtējumu, spējas tikt galā dažādām situācijām un drosmi - konkurēt ar situācijām ap viņiem. (Aral, Yıldız Çiçekler, 2021)

D. Dzintere, I. Stangaine un D. Augstkalne norāda, ka Izmantojot mācību metodi “jautājums- atbilde (Dialogs)” darbā ar bērniem, rezultātā bērni mācās domāt un spriest, iesaistīties sarunā, ievērot dialorunas kultūru, kā arī ar pieaugušā atbalstu īsteno vairākus uzdevumus:

- Praktiskajā darbībā un rotaļu laikā gūt jaunu informāciju;
- Mācīties sadarboties ar citiem un veidot draudzīgas attiecības (darbojoties kopā, izrādot cieņu un uzmanību);
- Pievērst uzmanību savai un rotaļas biedra runas uzvedībai; (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014)

Savukārt B. Čaursija raksta, ka valodu mācīšanai un apguvei ir nepieciešama bērna iesaiste dažādās komunikācijas situācijās/aktivitātēs, ja vien bērnam netiek dotas pietiekami daudz iespēju pašiem iesaistīties, tad mācīšanās nenotiek. Tādējādi dialogrunas mācīšanās aktivitātēs ir jānodrošina bērnu aktīvu līdzdalību t.i., “mācīšanās darot”. (Chaursiya, 2012)

No 4 gadu vecuma bērniem strauji attīstās runa, domāšana un intelektuālā attīstība, izziņas procesi, tādēļ bērni ir ieinteresēti izziņāt pasauli, cilvēku savstarpējas attiecības, parādības, apgūt jaunas prasmes un bagātināt savu vārda krājumu. (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai, 2016) Savukārt D. Lieģiniece un I. Nazarova norāda, ka 4-5 gadu vecumā bērns attīsta sociālo runu, lieto saliktus teikumus un mācās patstāvīgi risināt ikdienas saskarsmes situācijas. Bērni šajā vecumā sniedz vairāk adaptētu informāciju, un retāk izmanto jautājumus un pavēles, kā runas formu. (Lieģiniece, Nazarova, 1999) Toties E. Mara norāda, ka pirmsskolas iestādē bērni gūst jaunas zināšanas saistībā ar dažādām tēmām, vārdu krājums tiek bagātināts, bērni izmanto aktīvo domāšanu, tādēļ pedagogiem ir nepieciešams sistemātiski piedāvāt dažādas aktivitātes, kas veicinātu runas attīstību, mutisko pašizpaušmi un radošumu. (Mara, 2019)

Pirmsskolas mācību programmā norādīts, ka izpratne par valodu un tas uzbūvi šīnī vecumā veidojas rotaļdarbības procesā ar skaņām, burtiem, vārdiem, teikumiem. Skaņu saklausīšanai un izrunai ir liela nozīme bērnu lasīšanas un rakstīšanas prasmju apgūšanai, kā arī šīs prasmes attīstās atkarībā no bērnu individuālām spējām. (Pirmsskolas mācību programma, 2019)

Pirmsskolas bērnam raksturīga nepacietība, tas nozīmē, ka bērnam uzsākot vairākus darbus neizdodas pabeigt tos līdz galam, kā arī darba kvalitāte nepacietības dēļ nebūs veiksmīga. Ļoti svarīgi pirmsskolas posmā iemācīties kļūdīties, pieņemt savas kļūdas un pilnveidot. Lai šis process būtu veiksmīgi realizēts, nepieciešams sniegt bērnam iedrošinājumu,

kas stimulētu vēlēšanos pārvarēt grūtības. Atgriezeniskās saites būtība sekmē bērna domāšanu (sevis izzināšanu), valodas pilnveidošanu, patstāvības attīstīšanu un drošības sajūtas sekmēšanu. (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai, 2016).

J. Brodina un K. Reinblade norāda, ka ir vairākas metodes, kas var veicināt bērna runāt prasmi, bet lielāku lomu ieņem ģimenes aktīva iesaiste jau no mazotnes. Komunikācija priekš bērna ir kā iespēja būt sociālam, mijiedarboties ar citiem cilvēkiem, apmainīties ar savām domām, jūtām, pieredzi, kā arī saprast citu cilvēkus. (Brodin & Reinblad, 2019) Savukārt I. Stangaine norāda, ka svarīgi bērnam gūt un uzkrāt pieredzi daudzveidīgajā komunikācijā gan ar pieaugušajiem, gan ar bērniem, jo tādā veidā bērns ne tikai mācās runāt, bet arī mācās uztvert un uzklaut otru cilvēku. (Stangaine, 2016) Toties E. Hoff akcentē, ka katram bērnam ir atšķirīgs valodas un tās attīstības temps, taču tas ir atkarīgs no tā, vai bērnam tika sniegts pietiekošs komunikācijas apjoms un kādas ir bērnu spējas šo pieredzi izmantot. (Hoff, 2009)

Uz šī pamata, darba autore vēlas akcentēt, ka pirmsskolas mācību programmā, kas ir balstīta uz jauno kompetenču pieeju Skola 2030 plānotie bērnam sasniedzamie rezultāti valodas mācību jomai ir sagrupēti trīs satura vienībās- Saziņa kontekstā, teksts un tekstveide, valodas struktūra. (Pirmsskolas mācību programma, 2019, 8-9)

Darba autore pamatojoties uz J. Brodinas un K. Reinblades pētījuma rezultātu secina, ka lai bērns varētu pilnveidot savu stāstījumu nepieciešams ikdienā vairāk dzirdēt dažādus tekstus, dzejoļus, pasakas, kas bagātinās un pilnveidos viņa vārda krājumu. Klausīšanas prasmei ir liela nozīme, jo lasot priekšā bērni no 3-5 gadiem pilnveidoja savas klausīšanas un koncentrēšanas prasmes. Pētījumā tika minēts, ka pilnveidojot klausīšanas prasmes, bērniem attīstās radošums, fantāzija un iztēle, ko galvenokārt bērni atspoguļoja savos pašizdomātos stāstos. (Brodin & Reinblad, 2020) Savukārt D. Dzintere, I. Stangaine, D. Augstkalne uzskata, ka ja klausīšanas iemaņas netiks apgūtas, tad var rasties komunikācijas traucējumi, jo bērns klausīšanas laikā ne tikai koncentrējas uztvert esošo informāciju, bet arī spriež pieņemt vai nepieņemt informāciju/ izteiktas idejas. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014)

Savukārt D. Lieģiniece un I. Nazarova raksta, ka bērnu runas veidošana lielākoties atkarīga no pieaugušiem, jo pieaugušie ir tie, kas nodrošina atbilstošu vidi valodas apguvei, pietiekošas sarunas ar bērniem gan audzināšanas, gan mācīšanās laikā un arī bērna psihofiziskās veselības stāvoklis ietekmē runas veidošanos. (Lieģiniece, Nazarova, 1999)

I. Plotnieks uzskata, ka faktori, kuri mudina bērnu komunicēt ar apkārtējiem saistīti ar bērna vajadzību apmierināšanu un tie pilnveidojas, un attīstās vajadzību apmierināšanas procesā. (Plotnieks, 1988)

Mūsdienās pirmsskolas izglītības mācību procesa pieejā mainījās skolotāja loma no bērna mācīšanas vadīšanas uz virzīšanu mācīties iedziļinoties. Mācību procesā nozīmīgs ir

bērns un viņu jautājumi, intereses, vajadzības. Šobrīd mācību process ir vērsts uz bērna savstarpējo komunikāciju, dialogu, diskusiju, sapratni un uztveri. Bērns ir savas darbības noteicējs un pieaugušais attīstošas vides nodrošinātājs, kas rosina bērnu patstāvīgi darboties un domāt. (Mācību satura un pieejas plānošana, 2019)

Darba autore norāda, ka pēc jaunās kompetenču pieejas Skola 2030 pirmsskolas mācību programmas - valodas mācību jomai (vecumam no 3-5 gadiem) ir izvirzīti sekojošie sasniedzamie rezultāti saziņas pilnveidošanai un teksta uztverei:

- Stāsta, ka cilvēki var sazināties dažādi.
- Atbild uz jautājumu un uzdod vienkāršus, īsus jautājumus saistītus ar ikdienu.
- Uzklusa citus un iesaistās sarunā.
- Saklusa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas.
- Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības.
- Stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā. (Pirmsskolas mācību programma, 2019, 26-27.)

Bērna dabiskā tieksme iepazīt visu jauno ļauj pieaugušajam nodrošināt apstākļus, kas attīsta interesi iepazīstināt valodas pasauli interesantā veidā, rotaļas veidā un apgūt svarīgas prasmes- klausīšanos, runāšanu, lasīšanu, rakstīšanu. (Mācību satura un pieejas plānošana, 2019) D. Dzintere, I. Stangaine, D. Augstkalne arī uzsver, ka bērnu jautājumiem un atbildēm ir nozīme bērnu veseluma attīstībā, to avots ir bērna pieredze, tāpēc pamati jāliek jau dzīves sākumā. (Dzintere, Stanagaine, Augstkalne, 2014)

Apkopojot šajā nodaļā minēto, autore secina, ka 4-5 gadus veci bērni caur runu atspoguļo savas emocijas, pārdzīvojumus un pieredzi. Rodas interese izzināt cilvēku attiecības, tādēļ ir svarīga komunikācija gan ar pieaugušiem, gan ar bērniem. Pirmsskolas vecumā svarīga loma ir dialogam, tādēļ nodrošinot daudzveidīgo komunikāciju rezultātā attīstās bērna runas un dialogrunas prasme, kas galvenokārt pilnveidojas ikdienas saskarsmē un rotaļā.

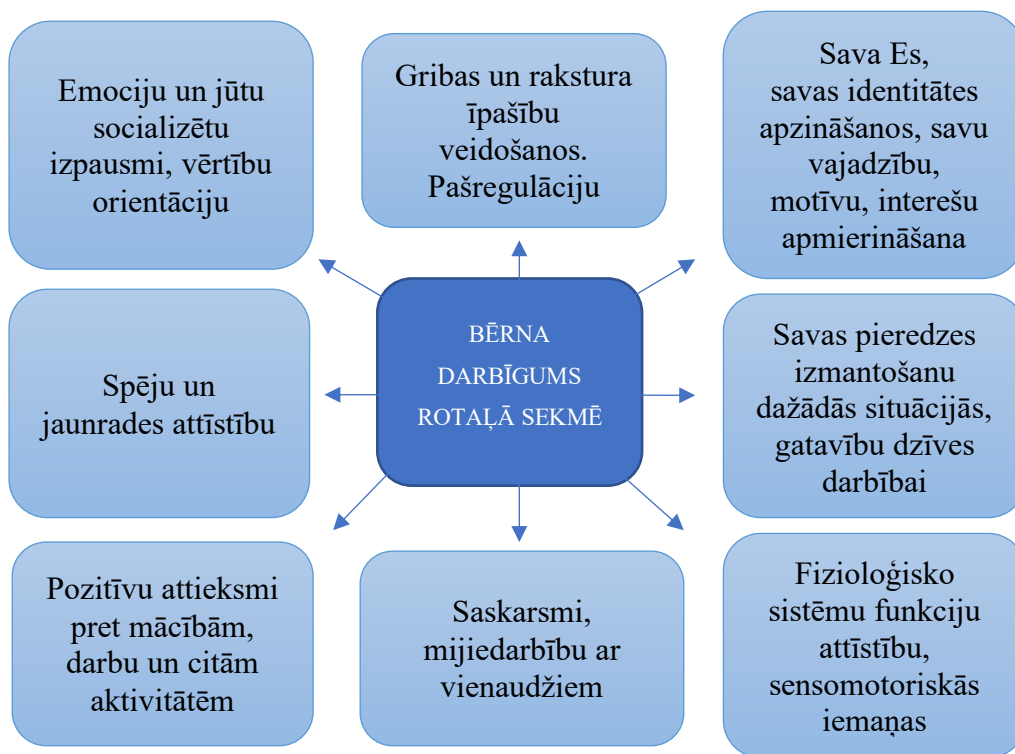
1.3. Sadarbības caurviju prasmes un dialogrunas sekmēšanas raksturojums lomu rotaļās

N. Gubanova norāda, ka 4-5 gadi ir rotaļu vecums, kad rotaļas bērni izvēlas, kā vissvarīgāko nodarbošanās ikdienā. Rotaļas laikā bērns jūtas brīvs, bērna iztēle un rotaļas vide dod iespēju patstāvīgi darboties bez ierobežojumiem, realizēt savas idejas, izzināt pasauli. Patstāvīga rotaļdarbība sekmē bērna fizisko un psihisko attīstību, morālas un gribas īpašību audzināšanu un radošas prasmes. (Губанова, 2008)

Caur rotaļām bērns izprot apkārtējo pasauli, sevi un to mijiedarbību, gūst emocionālo gandarījumu un apmierina savas vajadzības. Izzinot, pētot, eksperimentējot, nosaka savas stiprās un vājās puses, talantus kā arī mācās patstāvīgi pārvarēt problēmas vai nepatīkamas situācijas. (Bērns mācās rotaļājoties, 2020) D. Lieģiniece un I. Nazarova raksta, ka rotaļa veicina izziņas procesu-prāta darbības attīstīšanu, tai nav tieša mācību mērķa un tās darbība ir brīva un nepiespiesta, tādēļ var novērot kādas ir bērnu intereses, skatījums uz pasauli un attieksme pret apkārtējo un sevi pašu. (Lieģiniece, Nazarova, 1999) Savukārt Ž. Piaže raksta, ka runas un izziņas procesu attīstība ir saistīta ar bērna intelektuālo un psihisko attīstību, jo šajā vecumā bērna rotaļa, saskarsme un praktiskā darbošanās ievērojami attīsta atmiņu, uztveri, domāšanu – tā mainās no atdarināšanas uz loģisko spriestspēju. (Piaže, 2002)

Rotaļa ir bērna valoda un pēc tās var noteikt bērna noskaņojumu un emocionālo stāvokli. Rotaļājoties bērns izsaka savas emocijas, jūtas, pārdzīvojumus, pēc kā ilgojas un uztraucas, tāpēc pēc rotaļas satura, rakstura var noteikt bērna emocionālo stāvokli. (Dzintere, 2000) Savukārt D. Lieģiniece un I. Nazarova uzsver, ka rotaļdarbībā bērns izsaka tos pārdzīvojumus, ko nespēj izteikt vārdos, jo emocijas var izpausties ne tikai bērnu pārdzīvojumos, bet arī uzvedībā kā pozitīvā tā arī negatīvā darbībā. (Lieģiniece, Nazarova, 1999).

D. Dzintere un I. Stangaine shematiski attēlo (Sk. 1. attēlu), kādus procesus bērnu darbīgums sekmē rotaļā.

1.Attēls. Darbīguma sekmētie procesi un norises rotaļā. (Dzintere, Stangaine, 2007b, 27,)

Aplūkojot attēla (*Skat. 1. attēls*) saturu, darba autore secina, ka rotaļa ir unikāla un ieņem svarīgu vietu bērnu attīstībā, jo tā attīsta bērnu kopveselumā -fiziski, sociāli, emocionāli, kognitīvi.

V. Batņa rotaļu interpretē kā spēli, kura ir brīva un bērns ir iekšēji motivēts darboties. Spēlējoties bērns ne tikai atspoguļo apkārtējo, bet arī veido savu iedomu pasauli, tādā veidā attīsta iztēli, savu fantāziju. Radošā darbībā parāda savus pārdzīvojumus, jūtas un atklājumus, tādēļ radošums attīstības procesa neatņemama sastāvdaļa. (Batņa, 2007) Savukārt N. Gubanova raksta, ka cilvēks, kurš rotaļājas veido savu pasauli un tas nozīmē, ka rotaļa ietekmē bērna kopējo psihisko attīstību, uztveri, atmiņu, iztēli. Rotaļai ir sociālais aspekts, jo bērns savu sociālo pieredzi atspoguļo rotaļas darbībā, savukārt rotaļa ir pieredzes atspulgs, kuru ietekmē apkārtējie dzīves laikā. (Губанова, 2008)

G. Svence raksta, ka “Šinī vecumā attīstās vairāki domāšanas veidi-uzskatāmi konkrēta, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā domāšana (attīstās pieredzes, kļūdu un mēģinājumu rezultātā), bet raksturīga ir uzskatāmi konkrēta un tēlainā domāšana, jo iztēle ir bērībā vislabāk attīstītais izziņas process.” (Svence, 1998, 84)

Bērna patstāvīgs mācīšanās process norit veiksmīgi, ja bērns ar interesi un aizrautību rotaļājas, aktīvi iesaistās, radoši darbojas. (Bērns mācās rotaļājoties, 2020). D. Lieģiniece un I. Nazarova norāda, ka šinī vecumā bērniem ir tieksme darboties, gūst jaunu rotaļu pieredzi un galvenā vajadzība ir rotaļāties, tas nozīmē, ka interese ir mijiedarbībā ar vajadzību apmierināšanu, kas veicina lielāku uzmanību un koncentrēšanu aktīvajā darbībā. (Lieģiniece, Nazarova, 1999) Savukārt, D. Dzintere un I. Stangaine raksta, ka interese sekmē ne tikai bērna vēlmi izzināt apkārtējo vidi un aktīvi iesaistīties darbībā, bet arī pielietot savas jaunas zināšanas, pieredzi, idejas jaunajā rotaļā un radošumā. (Dzintere, Stangaine, 2007,a)

N. Aral un C. Jildiz Čičekler raksta, ka apkārtējai videi un mācību videi, kurā bērns aug un attīstās ir liela nozīme, jo tā jau no mazotnes var ietekmēt gan negatīvi, gan pozitīvi bērna izziņas procesus un radošumu. Savukārt, stimulējošā vide, atbalsts un iedrošināšana par savām spējām ir svarīgi faktori, lai bērnam būtu drosme un stimulē savā vidē paust radošumu saskarsmē ar citiem. (Aral, Yildiz Çiçekler, 2021)

Bērns novēro un atdarina pieaugušā darbības savā rotaļā, tāpēc svarīga ir pieaugušo piedalīšanās bērna rotaļās kā līdzvērtīgam dalībniekam, kas ar savu darbību māca vairāk, nekā cenšas kaut ko iemācīt. Pieaugušajam jānosaka robežas, lai bērns varētu droši un brīvi rotaļāties, jo pieaugušo uzdevums ir novērot bērnu darbību un atbalstīt, nodrošināt materiālus, jautāt un ieinteresēti pārrunāt bērna darbības un domāšanas gaitu. (Bērns mācās rotaļājoties, 2020). Savukārt D. Dzintere raksta, ka pieaugušā padoms, atbalsts, ieteikums un arī ne tieša līdzdalība rotaļā veicina labas savstarpējās attiecībās, kā arī sekmē bērna pašapziņu. (Dzintere, 2000)

D. Dzintere un I. Stangaine norāda, ka rotaļa ir starpnieks starp bērnu un pieaugušo, kas sekmē savstarpējo sadarbību, atklāj bērna vajadzības, kuras nepieciešams atbalstīt vai pilnībā apmierināt ar pieaugušā palīdzību. Bērniem ir noteiktas vajadzības, kuras rotaļdarbības procesā izpaužas kā iniciatīva, griba darboties un prasme sadarboties, tādēļ neapmierinot atbilstošas vecumposmam vajadzības var rasties problēmas bērna kognitīvajā, sociālemocionālā un fiziskajā attīstībā. (Dzintere, Stangaine, 2007a)

Šinī vecumā bērniem ir liela interese par visu, ko dara viņu vienaudži. Lai sasniegtu darbības mērķi, bērni cenšas izveidot sadarbību, kas ir galvenais komunikācijas komponents. Vēlme īstenot sadarbību (komandas darbs) ir saistīta ar savu panākumu atzīšanu, tāpēc komunikācijas nepieciešamības būtībā slēpjas vēlmē būt pieņemtam un atzītam. (Abdigapbarova, Ibrayeva, Baikulova, Ibrayeva, Shalabayeva, Zhundybayeva, 2016) Savukārt I. Jurgena uzskata, ka bērni šinī vecumā rotaļās cenšas ieņemt līdera lomu un darbībā izpauž savu neapmierinātību un neprasmī kopīgi rotaļāties, tādēļ rotaļā bērnam ir iespēja sekmēt turpmāko saskarsmes attīstību un iemācīties risināt dažādas saskarsmes situācijas. (Jurgena, 2001)

Pirmsskolas vecumā vadošās rotaļas ir lomu rotaļas. Lomu un sižeta rotaļās bērns atspoguļo cilvēku darbības, attieksmes, ko apgūst ikdienā komunikācijas procesā ar pieaugušajiem un vienaudžiem, kā arī iepazīst savu individualitāti. Bērni iesaistoties lomu rotaļās izvēlas sev atbilstošo tēlu, mācās ievērot rotaļas noteikumus, kas liek bērnam apzināties savas lomas izspēles veiksmes/neveiksmes, tādā veidā izvērtē sevi, rotaļas biedrus un salīdzina sevi ar citiem. (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai, 2016). Savukārt N. Aral un C. Jildiz Čičekler savā pētījumā norāda, ka bērnu savstarpējo konkurenci nepieciešams uztvert, kā uzvedību un mērķtiecīgu cilvēka tieksmi būt labākam nekā citi, pārvarot dažādas grūtības. Liela nozīme ir savas uzvedības vai produktivitātes salīdzināšanai ar citiem, lai apzinātos savas un citu cilvēku veikspējas. (Aral, Yildiz Çiçekler, 2021)

Darba autore izpētot B. Naupanes pētījumu par lomu rotaļu efektivitāti runas attīstībā, secina, ka lomu rotaļa dod iespēju vingrināt un pilnveidot dialogrunas prasmi, stimulē runas attīstību un prasmi iesaistīties sarunā ar citiem. (Neupane, 2019)

D. Dzintere un I. Stangaine norāda, ka lomu rotaļās bērns iegūtas zināšanas pārveido un atspoguļo darbības pieredzē. Rotaļas saturs un funkcija apmierina bērna vajadzības, bet bez pieredzes un zināšanām nebūs iespējama rotaļa, tādēļ gan pieredze, gan zināšanas ietekmē rotaļas būtību un to izspēli gala produktā. (Dzintere, Stangaine, 2007a)

Balstoties uz jauno kompetenču pieeju Skola 2030 materiāliem, iesaistoties lomu rotaļās bērns mācēs :

- izspēlēt novērotās darbības, situācijas, balstoties uz gūto pieredzi;

- Izvēlēties un iejusties tēla lomā;
- Mainīt runas intonāciju un izmantot mīmiku, žestus;
- Plānot un īstenot savu ieceru, izvēloties nepieciešamos materiālus, vides pilnveidošanai;
- Izteikt savas domas kā labāk iekārtot vietu rotaļām un orientēties telpā;
- Uzstāties citu cilvēku priekšā;
- Sazināties un sadarboties ar grupas biedriem, pieņemt lēmumu, vienoties un pamatot savas domas; (Bērns mācās rotaļājoties, 2020)

V. Muhina raksta, ka lomu rotaļās bērnam atklājās attiecības un pienākumi, kas veidojas starp cilvēkiem darbības procesā. Kad bērns ieņem rotaļā noteiktu lomu, tad viņam veidojas tieksme izpildīt pienākumus pret apkārtējiem (pārdevējs-pircējs), bet pārējie bērni sagaida, lai ieņemta loma būtu izpildīta pareizi. Bērnu uztverē sižetisko lomu rotaļu funkcija ir lomas un to atbilstošo pienākumu izpilde. (Мухина, 1999)

L. Surjani norāda, ka viens no runas mācīšanas paņēmieniem ir lomu rotaļa, toties balstoties uz iepriekšējo pētījumu L. Surjani akcentē, ka lomu rotaļa ir efektīvākais paņēmiens, kas attīsta runāt prasmi. (Suryani, 2015)

Lai īstenotu rotaļas ir nepieciešama bērnu aktīva līdzdalība mācīšanas un mācīšanās pasākumos. Lomu rotaļas tiek uzskatītas par noderīgu dialogrunas mācīšanas paņēmienu, jo tās palīdz bērniem mijiedarboties un sazināties dažādās situācijās. (Chauriya, 2012) Toties D. Dzintere, I. Stangaine, un D. Augstkalne raksta, ka sadarbojoties un rotaļājoties, bērni attīsta dialogu pakāpeniski, bet tas ieņem svarīgu lomu bērnu savstarpējo attiecību regulēšanā. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014)

Sižetisko lomu rotaļu izspēles grūtības dod bērniem iespēju vienoties un plānot savu darbību, jo galvenā komunikācijas iezīme ir vēlme sadarboties ar vienaudžiem, kura rezultātā rodas draudzība un pieķeršanās. (Abdigapbarova, Ibrayeva, Baikulova, Ibrayeva, Shalabayeva, Zhundybayeva, 2016)

V. Muhina raksta, ka kopīgajā rotaļā tieši interese par rotaļu rosina bērnus veidot noteiktas attiecības ar citiem bērniem, bet attiecības nav ilglaicīgas un ar laiku, kad pilnveidojas prasme rotaļāties, rotaļā ievieš sarežģītas idejas un parādās interese veidot ilglaicīgas attiecības ar vienaudžiem. Bērnu apvienošana kopīgajā rotaļā sekmē rotaļas sižeta un satura pilnveidošanu, tāpēc bērnu sadarbībai ir būtiska nozīme. (Мухина, 1998)

Mūsdienu izglītībā tiek likts liels uzsvars uz bērnu sociālo un emocionālo prasmju attīstīšanu. Sadarbība un pašvadītā mācīšanās ir caurviju prasmes, kas ir iekļautas pirmsskolas izglītības obligātā saturā. Mērķtiecīgi virzot bērnus un plānojot caurviju prasmju attīstīšanu rotaļnodarbībās, ikdienas situācijās, vides iekārtošanas pasākumos, tās tiks veicinātas, ja tiks

sniegts bērnam individuālais atbalsts un atgriezeniskā saite, balstoties uz bērnu individuālajām vajadzībām. (Caurviju prasmes pirmsskolā, 2020).

Darba autore secina, ka tas sasaucās ar N. Gubanovas norādījumiem, ka, lai sekmētu bērniem sadarbības un pašvadītas mācīšanas prasmes lomu rotaļās ir nepieciešams:

- aicināt izpētīt daudzveidīgu mācību/rotaļu vidi un bagātināt materiālo bāzi. (Mācīt bērnus patstāvīgi meklēt un izmantot dažādus atribūtus lomu rotaļu izspēlei);
- rosināt pašiem izgatavot dažādus atribūtus;
- dot iespēju atrisināt problēmjautājumus, plānot savas darbības soļus, saskaņot darbības ar citiem un kopīgiem spēkiem panākt rezultātu;
- veicināt draudzīgas savstarpējas attiecības, prasmi ņemt vērā citu bērnu intereses un viedokli;
- rosināt palīdzēt citiem un pieņemt palīdzību;
- aicināt patstāvīgi- izvēlēties lomas, prast radoši izpausties un realizēt savas ieceres, izmantot dažādus atribūtus;
- attīstīt spēlētāju sociālās prasmes, piedāvājot rotaļas ar sadzīves situācijām/profesijas;
- attīstīt emocionāli labvēlīgus apstākļus;
- Dot iespēju nesteidzīgi izteikt savas domas un izpausties, lai iemācītos kļūdīties un uztvert tās, kā svarīgu daļu no mācīšanās procesa. (Губанова, 2008)

“Caurviju prasmes ietver bērna darbības, domāšanas, emocionālos un sociālos aspektus, kas palīdz apgūt zināšanas, izpratni un pamatprasmes dažādos kontekstos.” (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem, 2019)

Caurviju prasmes nepieciešams sākt attīstīt jau bērnībā, lai attīstītu ieradumu tās pielietot konkrētajās situācijās. Lai bērns spētu attīstīt sadarbības prasmes, vispirms, ir svarīgi iemācīties atpazīst savas emocijas, kontrolēt savu uzvedību toties iepazīt pašam sevi, uz klausīt sarunas biedru un veidot cieņpilnu sarunu. (Petrovska, Auziņš, 2019)

Sadarbība tas ir process, kurā bērni mācās cits no cita un rada radošus risinājumus problēmu risināšanai. Tas ir veids kā sasniegt kopīgo mērķi un iegūt gandarījumu par paveikto. (Neupane, 2019) Savukārt D. Dzintere un I. Stangaine norāda, ka rotaļā bērnu sadarbība tiek sekmēta, kad bērni cits citu atbalsta, palīdz, veic savstarpēji saskaņotu darbību. (Dzintere, Stangaine, 2007b)

Pirmsskolas mācību programmā plānotie bērnam sasniedzamie rezultāti caurviju prasmei *sadarbība* norādīts, ka bērns apgūst šo prasmi, kad:

- tiek rosināts izteikt bērniem un pieaugušajiem savas idejas, domas, noskaņojumu, pārdzīvojumus, spilgtus notikumus;
- mācās ar cieņu izturēties pret runātāju un uzklausa citus ;
- kontrolē savas emocijas un uzvedību, kas var ietekmēt citus;
- mācās atrisināt strīdus ar vārdiem un vienoties ar vienaudžiem;
- ikdienā pievērš uzmanību citu cilvēku pārdzīvojumam un ir iejūtīgs;
- mācās draudzēties, palīdzēt citiem un pieņemt atbalstu;
- pieņem lēmumu un vienojas ar vienaudžiem, kā sadalīt pienākumus un sasniegt kopīgi mērķi; (Pirmsskolas mācību programma, 2019)

Šinī vecumā bērni rotaļdarbības procesā caur savu komunikāciju atspoguļo attieksmi par to, ko viņi vērtē rotaļas biedros, un tas ir veids kā bērni sevi apliecina. Rotaļas piešķir nozīmīgu lomu komunikācijas attīstībā, jo savstarpējo attiecību pamats ir saziņa. Bērni dalās savos iespaidos, pieredzē un tādā veidā pievērš vienaudžu uzmanību tām lietām, kas viņiem ir. Bērnu viedoklis par apkārtējiem ir nestabils un atkarīgs no situācijas, tāpēc pieaugušo lomai ir liela nozīme bērnu savstarpējo attiecību un viedokļa veidošanā pret apkārtējiem. (Abdigapbarova, Ibrayeva, Baikulova, Ibrayeva, Shalabayeva, Zhundybayeva, 2016) Savukārt V. Romenkova uzsver, ka bērni, kuri ikdienā biežāk rotaļājas ar citiem bērniem, gūst gan pozitīvo, gan negatīvo pieredzi, tādā veidā jau ātrāk mācās atrisināt nesaskaņas, vieglāk uztver kritiku un ir mazāk pakļauti stresam komunikācijā ar vienaudžiem gan pirmsskolas vecumā, gan skolas laikā. (Romenkova, 2008)

Apkopojot šajā nodaļā, minēto autore secina, ka rotaļa ir bērna neatņemama dzīves sastāvdaļa, kas sekmē bērna attīstību kopveselumā -fiziski, sociāli, emocionāli, kognitīvi. Lomu rotaļās bērns attēlo iegūto pieredzi un zināšanas, kas izpaužas rotaļas saturā, sižetā un darbībā. Rotaļdarbības procesā bērni mācās veidot savstarpējas attiecības, tādā veidā apgūst dialogrunas un sadarbības prasmes.

2. 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas pilnveides izpēte lomu rotaļās

2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums

Empīriskā pētījuma mērķis ir izpētīt 4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas attīstību lomu rotaļās.

Pētījuma hipotēze – Pirmsskolas vecuma bērnu dialogruna tiks sekmēta, ja:

- bērns lomu rotaļu situācijās īsteno komunikācijas iniciāciju un atdarinās veiksmīgus dialogrunas piemērus;
- bērns tiks iesaistīts pašvadītas mācīšanās un sadarbības īstenošanā, pilnveidojot rotaļām nepieciešamo vidi.

Pētījuma empīriskās metodes:

- Pedagoģiskais dabisks vērojums.

Pedagoga lomai ir liela nozīme pašvadīto mācību procesa organizācijā un vadīšanā. Novērotāja loma mācību procesa laikā var izpausties divos veidos - kā aktīvs novērojuma procesa līdzdalībnieks un neitrāls ārējais novērotājs, kurš neiesaistās un netraucē procesam. (Mārtinsons, Pipere, Kamerāde, Kristapsone, Mihailovs, Sīle, Sīlis, Lazda, Zakriževska, Olsena, 2011, 182-183)

Novērošana, pētījuma kontekstā, ir plānota tiešā un nepārtraukta, lai noteiktu bērnu personības īpatnības, vērtēt savstarpējas komunikācijas prasmes līmeni un to turpmāko progresu, kā arī sasniegt dažādus pedagoģiskus mērķus. (Jurgena, 2010)

- Pārrunas/saruna

Pētnieciskā metode ar kuras palīdzību var iegūt pirmreizējo verbālo informāciju, parasti mutvārdu saziņā iesaistās divi vai vairāki sarunas biedri, lai apmainītos ar domām un izteiktu savu viedokli. (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011)

Pētījuma kontekstā, izmantojot šo metodi, bērni sistemātiski tiks iesaistīti sarunā, lai būtu iespēja gan noteikt, gan sekot bērna dialogrunas prasmes attīstībai.

- Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība

Šī ir zinātniski pamatota metode, mēģinājums pārbaudīt praktiskajā darbībā izvirzītās hipotēzes ticamību, teoriju, realizējot mērķtiecīgu procesa plānošanu un organizējot atbilstošo vidi, rotaļas, lai sekmētu bērnu noteiktas dialogrunas prasmes. (Кушнер, 2001)

- Datu analīze un apkopošana

Šī ir datu vākšanas metode, kas šinī pētījumā palīdz izvērtēt iegūto informāciju par noteiktām bērnu dialogrunas prasēm, kā arī veikt secinājumus pēc to kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem. (Golubina, 2007,188)

Pētījuma posmi:

1. **Posms** (04.01.2022-28.01.2022) – Izstrādāt dialogrunas līmeņa vērtēšanas kritērijus un novērtēt bērnu dialogrunas prasmes līmeni pētījuma kontekstā.
2. **Posms** (31.01.2022-31.05.2022) – Analizēt empīriskā pētījumā iegūtos rezultātus un organizēt, piedāvāt dažādas sižetu lomu rotaļas integrētā veidā un pašvadītās mācīšanās procesa laikā.

Darba autore izvirzīja dialogrunas noteikšanai kritērijus un rādītājus balstoties uz sasniedzamo rezultātu apguves līmeņiem atbilstīgi Skola 2030 Metodisko materiālu valodas mācību jomai un I. Stangaines promocijas darba saturam. Analizējot pirmsskolas mācību programmu, vislielākā uzmanība tika pievērsta valodas mācību jomas 2.posmam, kas ir no 3- 5 gadiem, bet apguves līmeņu apraksti pielāgoti pētījumā iekļauto bērnu vecuma posmam no 4-5 gadiem (Sk. 1. Pielikumu).

Atbilstoši vērtēšanas kritērijiem, rādītāji tika veidoti pēc vērtēšanas sistēmas pirmsskolas mācību programmas Skola 2030, lietojot šādus apguves līmeņos:

1. (S) sācis apgūt – bērns vēl tikai sācis apgūt sasniedzamo rezultātu un ir nepieciešams izskaidrojums, palīdzība, pamudinājums vai atbalsts.
2. (TA) turpina apgūt – bērns ir daļēji apguvis plānoto sasniedzamo rezultātu, bet vēl pielaiž kļūdas un dažkārt ir nepieciešams skolotājas atbalsts.
3. (A) apguvis – bērns ir apguvis plānoto sasniedzamo rezultātu, kā arī spēj tos patstāvīgi pielietot.
4. (AP) apguvis padziļināti – bērns pilnībā ir apguvis plānoto sasniedzamo rezultātu, nav nepieciešams skolotājas pamudinājums vai atbalsts, ka arī patstāvīgi pielieto savas zināšanas un prasmes dažādās situācijās. (Pirmsskolas mācību programma, 2019)

2.2. Pētāmās grupas raksturojums

Pētījums tika organizēts Salaspils X pirmsskolas izglītības iestādē 4-5 gadīgu bērnu grupā. Pētījumā tika iesaistīti 20 bērni, no tiem 10 zēni un 10 meitenes, bet 3 bērni, sakarā ar esošo ārkārtu situāciju Valstī, netika iekļauti pētījuma darbībām, jo kādu laika periodu neapmeklēja pirmsskolas izglītības iestādi. Balstoties uz fizisko personu datu aizsardzības likumu bērnu vārdi pētījumā tika mainīti.

Pētījums tika uzsākts laika periodā no 2022. gada 04. janvāra līdz 2022. gadam 31. maijam. Laika posmā (04.01.2022 līdz 28.01.2022) tika uzsākts bērnu dialogrunas prasmes novērojums un izvērtējums. Lai noteiktu bērnu dialogrunas līmeni un personības raksturojumu pētījuma kontekstā, tika izmantotas individuālās un kopējas pārrunas, vērotas bērna sadarbības un pašvadītās mācīšanās prasmes lomu rotaļās un pedagoga strukturētās rotaļās.

Novērošanas laikā iegūtie dati par katra bērna personības raksturojumu pētījuma kontekstā tika apkopoti un analizēti.

Pētījuma dalībnieku dialogrunas raksturojums pētījuma sākumā.

Leo (4 g.) – Aktīvs un nepacietīgs zēns. Patīk darboties un rotaļāties ar bērniem. Mācās atrisināt strīdus ar vārdiem, bet konfliktsituācijās parasti vaino citus un grūstas. Kopīgajās sarunās ar pedagogu vai bērniem izsaka savas domas teikumos, bet bieži neuzklausa un pārtrauc cita teikto. Patīk uzdot dažādus jautājumus un dalīties ar saviem ikdienas piedzīvojumiem, bet uz konkrētiem jautājumiem sagādā grūtības atbildēt, jo pārsvarā fokusējas uz savām domām, kas nav saistīti ar uzdoto jautājumu.

Alina (4 g. 5 mēn.) - Ļoti mierīga un pieklājīga meitene. Visas emocijas tur sevī, tāpēc ir nedaudz saspringta situācijās, kad pedagogs aicina mainīt nedaudz savu uzvedību noteiktās situācijās (piem. pie pusdienu galda nerunāt).

Ienākot grupā vienmēr sasveicinās gan ar bērniem, gan ar pedagogu un auklīti. Uzsākot sarunu ar pedagogu bieži uzdod īsus jautājumus saistītus ar dienas plānotiem darbiem. Ar bērniem ir ļoti jauka un atsaucīga. Kopīgajās sarunās mācās uz klausīt cita teikto un ceļ roku, ja vēlas izteikt viedokli. Brīvi iesaistās sarunās un rotaļās ar bērniem.

Matvejs (4 g. 1 mēn.) - Zinātkārs un mierīgs zēns. Dzimta valoda krievu, ģimenē latviski neviens nerunā, tāpēc ir daļēji apguvis latviešu valodu bērnudārzā. Sarunās neiesaistās, vērsas pie pedagoga, lai izteiktu savu vajadzību. Ļoti mazs vārdu krājums, sniedz īsas atbildes dažos vārdos uz jautājumu un bieži atkārto no pedagoga teiktā konkrētus vārdus. Lai izteiktu savu vajadzību citreiz izsaka to ar mīmiku vai žestiem. Sagādā grūtības uzdot jautājumus saistībā ar problēmsituāciju, jo vairāk klausās, ko viņam teiks un kādus norādījumus dos. Patīk

skriet pakal bērniem, bet tā kā neiesaistās sarunās bērniem, tad ātri zūd interese par Matveju, kā rotaļas biedru. Ikdienā pārsvarā rotaļājās viens.

Katrina (4 g. 5 mēn.) - Pieklājīga un klusa meitene. Nāk no jauktas ģimenes un pārzina gan latviešu valodu, gan krievu valodu labā līmenī. Ļoti patstāvīga un patīk spēlēties vienai pašai. Vienmēr ar cieņu izturas pret pieaugušajiem un bērniem, pieaugušos uzrunā uz Jūs. Patīk iesaistīties sarunās un izteikt savas domas, priekšlikumus.

Vidēji plašs vārdu krājums, ļoti pārdomāti izsaka savas domas. Vēl turpina mācīties atbildēt uz konkrētiem jautājumiem, jo ieslēdzas, baidās kļūdīties un atbildēt nepareizi. Brīžos neuzklausa cita cilvēka teikto līdz galam un izsaka savas domas.

Alise (4 g. 2 mēn.) - Aktīva un komunikabla meitene. Ienākot grupā droši iesaistās sarunās ar bērniem un pedagogu. Bieži uz uzdoto jautājumu neatbild, bet pauž savas domas par citiem tematiem, bet rezultātā atbild, jo domas iet pa priekšu vārdiem. Nespēj koncentrēties dialogā starp bērns-bērns cita teikto, patīk uzstāt uz savām domām un pacelt toni, ja kāds cits runā, lai viņu dzirdētu labāk, tādā veidā veido konfliktsituācijas ar citiem bērniem. Kopīgās sarunās uz uzdoto jautājumu cenšas uzreiz atbildēt un nedod iespēju citiem izteikt savas domas. Plašs vārdu krājums. Kopīgās rotaļās bieži vien trūkst sadarbības prasme, jo uzstāj uz savām idejām un nespēj pieņemt citas idejas vai viedokli.

Alīvijs (4 g. 2 mēn.) - Kautrīga meitene, kura nāk no krievvalodīgās ģimenes, bet labi saprot latviešu valodu. Neiesaistās dialogos, bet spēj atbildēt īsi uz jautājumu bērnam kopīgajā rotaļā, kamēr skolotāja nedzird. Kautrīguma dēļ neuzdod nevienam jautājumus un nepiedāvā kopīgas rotaļas, bet vairāk pakļauta cita bērna teiktajām un idejām. Ikdienā draudzīga un labvēlīga pret apkārtējiem, bet ja kādam ir jāsniedz atbalsts ieturēs distanci. Ikdienā rotaļājas ar Karlīnu, bet ja Karlīnas nav, tad gaida uzaicinājumu no cita bērna.

Konstantīns (4 g. 2 mēn.) - Mierīgs zēns, bieži nāk ar sliktu garastāvokli uz grupu. Nedroši iesaistās sarunās ar bērniem un pedagogu un ar sejas mīmiku izrāda neapmierinātību pret apkārtējiem. Grūti saprast, kas zēnam nepatīk. Patīk rotaļāties vienam pašam, jo uzskata, ka visi viņam traucē.

Pārrunājot ar grupas pedagogu tika noskaidrots, ka Konstantīnam piedzima mazā māsa, tādēļ izjūt konkurenci, kas atspoguļojās viņa atturībā pret citiem. Mācās uzdot jautājumus, jo grūti noformulēt domu un bieži skatās uz skolotāju, lai saņemtu atbalstu. Kopīgās pārrunās jūtās nedrošs un ar atbalstu sniedz atbildes vai savas domas uz uzdoto jautājumu. Rotaļsituācijās izturas ar cieņu pret apkārtējiem un nepārtrauc sarunas biedrus, bet tomēr izvēlas darboties viens.

Aleksis (4 g. 6 mēn.) - Nedaudz kautrīgs, kad nepieciešams runāt visas grupas priekšā. Patīk rotaļāties ar konkrētiem bērniem, bet arī nelielā grupā nesagādā problēmas darboties.

Skaidri runā un ir plašs vārdu krājums. Patīk dalīties ar saviem piedzīvojumiem par redzēto ar pieaugušo, bet bērniem neuzdod jautājumus un arī, ja kaut kas neizdodas nejautā palīdzību, bet cenšas pats atrisināt problēmu. Brīžos nav ieinteresēts ieklausīties cita bērna teiktajā, tādēļ pārtrauc sarunu.

Rasa (4 g. 1 mēn.) - Patstāvīga meitene, kurai ļoti patīk palīdzēt auklītei un pedagogam dažādos darbos. Dialogus ar bērniem uzsāk ar vārdiem "Re, skaties!", lai parādītu savu paveikto darbiņu vai jaunu apgērību. Ikdienā neko nejautā, vēršas situācijās, kad nepieciešams izteikt savu vajadzību. Kopīgās grupas sarunās kautrējas paust savas domas. Jautājumu uzdošanas prasmei nepieciešams pamudinājums. Rasa ikdienā nemāk veidot dialogus ar bērniem un citi bērni nav ieinteresēti ar viņu rotaļāties.

Olīvija (4 g. 5 mēn.) - Patīk darboties lomu rotaļu stūrītī ar citiem bērniem. Skolotājas teikto uztver ļoti emocionāli, kā aizrādījumu. Nepieciešams ilgāks laiks, lai nomierinātos. Brīvi iesaistās dialogos ar bērniem un piedāvā idejas rotaļām. Iesaistoties rotaļās vai pievienojoties kādā no mācību centriem uzdod īsu jautājumu "Ko tu dari?", bet papildus jautājumus ikdienā vēl mēģina uzdot. Rotaļājoties mēģina uzklaut citus bērnus, bet arī pārtrauc, ja steidzīgi ir kaut kas sakāms vai interesanta ideja.

Daniels (4 g. 2 mēn.) - Vienmēr ierodas grupā nesveicinot citus bērnus un pedagogu. Cenšas uz pedagoga norādījumu, aicinājumu vai pamudinājumu reaģēt ar žestiem un mīmiku, jo nevēlās iesaistīties sarunā. Pārsvarā iesaistās sarunā ar pedagogu, lai izteiktu savu vajadzību.

Diezgan agresīvs pret citiem bērniem brīžos, kad pēc viņu domām bērni viņam traucē. Uz uzdotiem jautājumiem atbild īsi, prasme uzdot jautājumu ir vāja, jo jautājumi ir īsi vai nepieciešams pamudinājums un piemērs ar jautājuma. Nav intereses ieklausīties citu teiktajā un var piecelties un aiziet. Bērni negrib ar Danielu rotaļāties, jo nezina, kurā brīdī zēns var būt agresīvs. Pārrunājot ar grupas pedagogu esošo situāciju, tika noskaidrots, ka zēnam šķīrās vecāki un tas ietekmēja zēna uzvedību un interesi par apkārt notiekošo.

Kamēlija (4 g. 6 mēn.) - Emocionāla un aktīva meitene. Ierodoties bērnudārzā uzreiz stāsta par savu rīta neapmierinātību vai spilgtiem piedzīvojumiem. Iesaistoties dialogā skaļi pārtrauc cita bērna teikto vai pedagoga stāstīto, lai izteiktu savas domas. Sarunās bieži izsaka savas domas par citiem tematiem/notikumiem, kas neatbilst sarunas tēmai. Uz uzdoto jautājumu atbild ar teikumiem, bet prasme uzdot jautājumu ir laba, ir ieinteresēta plānot, spriest un darboties. Darbojoties kopīgajā rotaļā skaļi pārtrauc sarunas biedru ar savām domām, bet tā kā Kamēlijai ir daudzveidīgas idejas, bērni ar prieku ar viņu rotaļājas.

Artūrs (4 g. 5 mēn.) - Priecīgs un zinātkārs zēns. Ļoti patīk stāstīt, ko ir uzzinājis jaunu, ko ir redzējis savā dzimtā valodā (krievu). Zēns nāk no krievvalodīgās ģimenes un apmeklē bērnudārzu pirmo gadu, tādēļ latviešu valodā māc tikai sasveicināties, atvadīties un dažus

vārdus. Zēns ir centīgs un ir interese iesaistīties dialogā ar pedagogu un bērniem, bet dēļ latviešu valodas zināšanu trūkuma nevar to izdarīt. Iesaistīties sarunā un uzdot jautājumus sagādā grūtības, bet jautājumus cenšas uzdot latviešu valodā dažos vārdos. Kopīgajās sarunās nav ieinteresēts un nepievērš uzmanību cita bērna teiktajam, jo nesaprot par ko iet runa. Ja vēlas izteikt savu spilgtu pārdzīvojumu, tad pārtrauc sarunas biedru. Ikdienā rotaļājas viens, bet mājās sadraudzēties arī ar citiem bērniem.

Valters (4 g. 3 mēn.) - Patīk rotaļāties bērnu klātbūtnē, bet veic savu izvēlēto darbību vienatnē. Patīk sagaidīt, kad bērni aiziet projām un tad ar prieku visu izjauc. Saprot, ka paveikta darbība pret citu bērnu nav labvēlīga, bet nevar paskaidrot kāpēc tieši šādi rīkojas. Iespējams tādā veidā pievērš sev uzmanību.

Ar bērniem un pedagogu dialogos reti iesaistās, lai izteiktu savu neapmierinātību vai vajadzību dažos vārdos. Vārdu krājums nav plašs. Grūti izteikt savas domas vai uzdot jautājumu, skatās uz pedagogu un gaida atbalstu ar jautājuma vai atbildes piemēru un tad atkārti. Valters rotaļājoties labi runā un komentē savas darbības vienatnē. Tika novērots, ka konstruējot kādu lietu mājās atrisināt dažādas problēmsituācijas. Lai uzlabotu šīs prasmes Valteru nepieciešams iedrošināt un ieinteresēt, tad iespējams rotaļājoties ar citiem bērniem kļūs atvērts.

Marta (4 g. 4 mēn.) - Droša un aktīva meitene. Uz uzdotiem jautājumiem atbild īsi - jā vai nē, vai arī atbild īsos teikumos, kas nav saistīti ar tematu. Darbojoties mācību centros mēģina uzdot īsus jautājumus, bet neieklausās atbildē. Ar bērniem brīvi iesaistās dialogos, lai izteiktu savas domas vai uzaicinātu rotaļāties, bet grūtības sagādā uzklaut cita bērna teikto. Kopīgajā darbība ir līdzjūtīga un sniedz bērnam atbalstu, ja tas ir nepieciešams. Rotaļājās ikdienā pāri vai viena pati.

Kārlis (4 g. 7 mēn.) - Zinātkārs, aktīvs un emocionāls zēns. Plašs vārdu krājums. Spēj atbildēt uz konkrētu jautājumu un uzdot jautājumu, lai noskaidrot nepieciešamo informāciju. Ar prieku iesaistās dialogos ar konkrētiem bērniem. Sarunā ar bērniem vai pedagogu emocionalitātes dēļ pārtrauc, bet apzinās savu rīcību. Rotaļsituācijās skaļi reaģē ar vārdiem, ja cits bērns dara neatbilstoši viņu domām vai idejām kādu darbību. Nepacietīgs, kad nevar izteikt uzreiz savas domas. Atsevišķos gadījumos uznāk dusmu lēkme un nepieciešams skolotājas atbalsts vai piedāvātā noteikta metode, lai nomierinātos. Brīvi iesaistās rotaļās ar bērniem un var atrast pieeju pie katra bērna, bet gadījumos, kad nepieciešams kādu atbalstīt, nepievērš uzmanību.

Stefans (4 g. 6 mēn.) - Mākslinieciska persona. Pārsvārā darbojas mākslas un tēlojošās darbības centrā un konstruēšanas centrā. Lomu rotaļas neizsaka interesi. Klusi vienatnē darbojas, bet arī brīvi pievienojas citai kompānijai. Dialogos iesaistās, lai izteiktu savu ideju un

pastāstīt par savu darbību. Uz uzdotiem jautājumiem atbild īsi un konkrēti. Kopīgās sarunās sagaida savu kārtu, lai izteiktu savas domas. Diezgan emocionāls, ja kāds bērns pārtrauc viņu darbību un savas emocijas izsaka ar mīmiku, žestiem un vārdiem. Plašs vārdu krājums un spēja uzdot īsus jautājumus. Nezina kā rīkoties, ja kāds tiek aizvainots vai ir bēdīgs.

Gļebs (4 g. 4 mēn.) - Nāk no krievvalodīgās ģimenes, latviešu valodas zināšanas ļoti vājas. Vārdu krājums dzimtajā valodā mazs, bet ir spēja uzdot dzimtajā valodā īsus jautājumus par sev interesējošo tematu un īsi atbildēt. Sarunās neiesaistās, jo nespēj nosēdēt uz vietas, pēc novērojuma darba autore secina, ka tas varētu būt saistīts ar to, ka ir vājas latviešu valodas zināšanas un zūd interese. Ar bērniem rotaļājas parasti pārī, bet sarunās neiesaistās, vairāk fokusējas uz priekšmetiskām darbībām. Neļauj sevi aizvainot un problēmas risina izvairoties no nelabvēlīgām situācijām un aizejot prom. Ir diezgan līdzjūtīgs un izpalīdzīgs.

Karlīna (4 g. 5 mēn.) - Klusa un mierīga meitene. Patīk rotaļāties ar vienaudžiem un aicināt spēlēt dažādas rotaļas. Visvairāk patīk spēlēt ģimeni. Maz iesaistās sarunās, bet citreiz jautā bērnu viedokļus, ko varētu kopā paspēlēt un piedāvā savas idejas. Draudzīga, līdzjūtīga. Labi attīstīta sadarbības prasme, jo cenšas uzdot jautājumus, lai atrastu kompromisu. Ar cieņu uzklausā cita bērna teikto, bet dažreiz pārtrauc.

Jūlija (4 g. 5 mēn.) - Mierīga meitene, bet nepatīk sveši cilvēki. Diezgan emocionāla no rītiem atvadoties no vecākiem. Sākumā kautrējas rotaļāties ar bērniem, bet pēc laika brīvi iesaistās. Viegli uzsāk sarunu par ikdienas pārdzīvojumiem vai notikumiem ar pazīstamiem pieaugušajiem (pedagogiem). Kopīgās sarunās spēj uzklaut otra teikto un nepārtrauc. Patīk atbildēt uz jautājumiem, bet grūtības sagādā jautājuma noformulēšana, jo uzreiz uztraucās.

Darba autore, lai iepazītu bērnus labāk un būtu iespēja pilnvērtīgi tos izvērtēt, novērošanas posmā ar bērniem izmantoja individuālās un kopējas pārrunas, vēroja bērnu sadarbības un pašvadītās mācīšanās prasmes savstarpējās rotaļās un pedagoga strukturētās rotaļās, piedāvāja bērniem dažādas didaktiskās spēlēs mācību centros, kā arī izvērtēja bērnu prasmi tehnoloģiju centrā plānojot savu darbību.

Bērnu prasme iesaistīties dialogā un prasme ievērot dialogrunas kultūru pēc atbilstošiem rādītājiem un vērtēšanas līmeņiem tika izvērtēta 4 punktu sistēmā.

Dati tika apkopoti (Sk. 1. tabulu), lai iegūtu iespēju salīdzināt datus pētījuma sākumā un beigās.

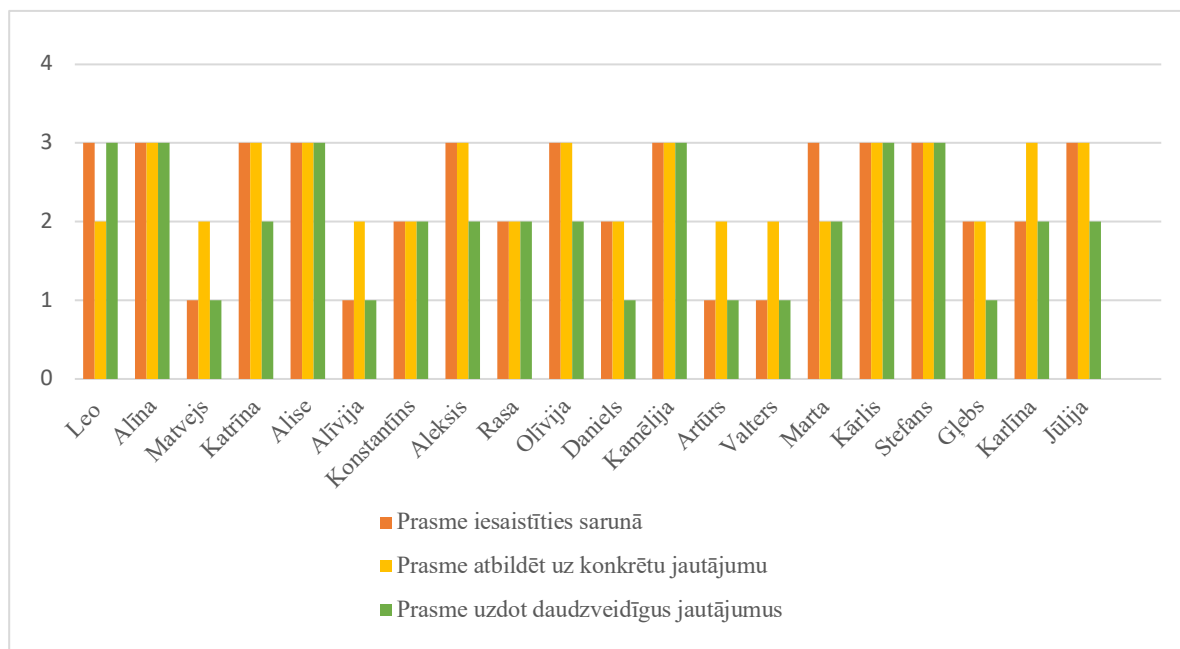
1.Tabula. Dialogrunas izvērtējums pētījuma sākumā

Bērna vārds	Kritēriji						Kopējais punktu skaits (mak. 24.p.)
	Prasme iesaistīties dialogā			Prasme ievērot dialogrunas kultūru			
	Rādītāji			Rādītāji			
	Prasme iesaistīties sarunā	Prasme atbildēt uz konkrētu jautājumu	Prasme uzdot daudzveidīgus jautājumus	Prasme nepārtraukt un uzklaust sarunas biedru	Prasme paust labvēlīgu attieksmi pret rotaļas biedriem	Prasme darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā	
Leo	3	2	3	1	1	3	13
Alīna	3	3	3	3	3	3	18
Matvejs	1	2	1	3	2	1	10
Katrīna	3	3	2	2	3	1	14
Alise	3	3	3	1	1	2	13
Alīvija	1	2	1	3	2	2	11
Konstantīns	2	2	2	3	2	2	13
Aleksis	3	3	2	2	3	3	16
Rasa	2	2	2	2	2	1	11
Olīvija	3	3	2	2	3	3	16
Daniels	2	2	1	1	1	1	8
Kamēlija	3	3	3	1	3	3	16
Artūrs	1	2	1	2	2	1	9
Valters	1	2	1	3	1	1	9
Marta	3	2	2	1	3	2	13
Kārlis	3	3	3	2	2	4	17
Stefans	3	3	3	3	2	3	17
Gļebs	2	2	1	3	3	1	12
Karlīna	2	3	2	2	3	3	15
Jūlija	3	3	2	3	2	3	16
Kopējais iegūto punktu skaits	47	50	40	43	44	43	

Darba autore secina, ka maksimālais punktu skaits, ko varēja bērni iegūt pie katra rādītāja kopā ir 80 punkti, bet vismazākais punktu skaits 20 punkti. Darba autore secina, ka apkopotie punkti var liecināt par grupas kopējo dialogrunas apguves līmeni. No 20 līdz 39 punktiem liecina, ka bērni ir sākuši apgūt prasmi iesaistīties dialogā, bet ir nepieciešams pamudinājums un atbalsts. No 40 līdz 59 punktiem liecina, ka bērni vēl turpina apgūt prasmi iesaistīties dialogā, bet rezultāts nav noturīgs. Daļa no bērniem jau to ir apguvusi šajā līmenī.

No 60 līdz 80 punktiem, liecinātu par šīs prasmes apguves augstu līmeni, ka bērni spēj prasmi patstāvīgi pielietot ikdienas situācijās un rezultāts ir noturīgs.

Novērošanas sākumā tika iegūti un apkopoti dati par prasmi bērniem iesaistīties dialogā pēc izvirzītajiem radītājiem (sk. 2. attēlu).

2. Attēls. Prasme iesaistīties dialogā pētījuma sākumā

Apkopojot iegūtos rezultātus tiek secināts, ka:

- **visaugstāko punktu skaitu (50 punkti)** bērni ieguva vērtējot rādītāju - *prasme atbildēt uz konkrētu jautājumu*.

Jāskaidro, ka neviens bērns neieguva zemāko apguves līmeni, 10 no 20 bērniem turpina apgūt un 10 bērni apguva. Rotaļas laikā lielākai daļai (16 b.) nesagādāja grūtības sākt atbildēt uz konkrētiem jautājumiem, jo katrs atbildēja atbilstoši savām spējām dažos vārdos vai īsos teikumos. Darba autorei bija svarīgi novērot, cik bērni ir ieinteresēti un vērsti uz sadarbību ar skolotāju. Tomēr 4 bērniem vēl nepieciešams pamudinājums un drošības izjūta. 3 bērniem tik ļoti patika izspēlēt ikdienas situācijas lomu rotaļā “Telefonsaruna ar draugu”, ka rezultātā turpināja spēlēt savā starpā mainot sarunas biedrus.

- **Nedaudz mazāku punktu skaitu (47 punkti)** bērni ieguva vērtējot rādītāju - *prasme iesaistīties sarunā*.

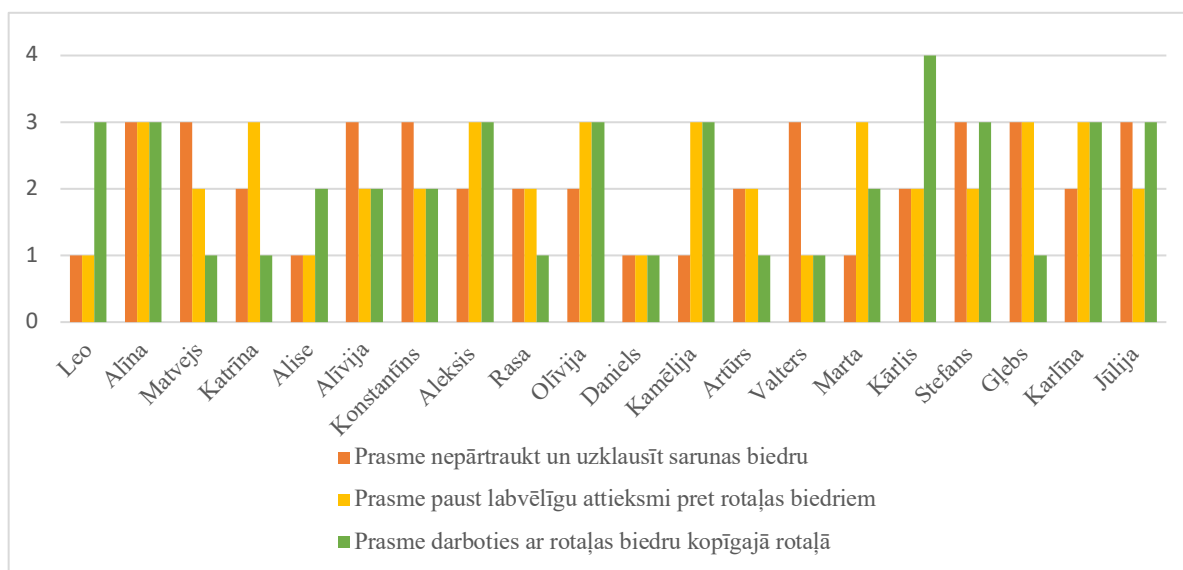
Iegūtie rezultāti liecina, ka 4 no 20 bērniem sākuši apgūt, 5 no 20 bērniem turpina apgūt, 11 no 20 bērniem apguva šo prasmi. 4 bērniem sagādāja grūtības iesaistīties sarunā un reakcija uz sarunas biedra teikto bija galvas mājieni vai atbilde - jā vai nē, neturpinot sarunas tēmu. Pārsvārā bērniem sagādāja grūtības uzturēt sarunu, jo bērni nevarēja uzreiz izdomāt, ko vēl var

pateikt savam sarunas biedram. Darba autore secina, ka punktu skaits ir pietiekošs, jo interese uzsākt sarunu bija lielākai daļai no bērniem, bet pārējos bērnus nepieciešams biežāk iesaistīt pedagoga organizētās rotaļās vai sadarbības veicināšanas rotaļās, lai pilnveidotu bērnu savstarpējo dialogu.

- **Vismazāk punktu skaitu (40 punkti)** bērni ieguva vērtējot rādītāju – *prasmē uzdot daudzveidīgus jautājumus*.

Analizējot iegūtos rezultātus 6 no 20 bērniem sākuši apgūt, 8 no 20 bērniem turpina apgūt un vēl 6 no 20 bērniem apguva šo prasmi. Lielākai daļai no grupas bērniem bija nepieciešams pamudinājums vai pedagoga paraugjautājums, lai bērns varētu uzdot jautājumu sarunas biedram. Darba autore secina, ka grūtības sagādāja tas, ka bērni ļoti kautrējas un nevarēja izdomāt jautājumu saistīto ar izvēlētas kartiņas attēlu no rotaļas “Ko es protu?”. Pēc autorei novērojumiem, visiem bērniem ļoti patika šī spēle, jo bērni cenšas un mēģināja uzdot jautājumu atbilstoši savām spējām, kā arī lūdza pedagoga palīdzību. 4 bērni mēģināja uzdot atbilstošus tematam īsus jautājumus un saklausīt otra sarunas biedra teikto.

Savukārt, novērošanas sākumā ir iegūti un apkopoti dati par prasmi ievērot dialogrunas kultūru (sk. 3. attēlu).

3. Attēls. Prasme iesaistīties dialogā pētījuma sākumā

Apkopojot nākamās iegūtos datus saistībā ar prasmi ievērot dialogrunas kultūru, darba autore secina, ka:

- **Visaugstāko punktu skaitu (44 punkti)** bērni ieguva vērtējot rādītāju- *prasmē paust labvēlīgu attieksmi pret rotaļu partneriem*.

Iegūtie rezultāti liecina, ka 4 no 20 bērniem sākuši apgūt šo prasmi, 8 no 20 bērniem turpina apgūt, 8 no 20 bērniem apguvuši un neviens nav apguvis padziļināti. Balstoties uz

novērojumiem darba autore secina, ka rotaļās un ikdienišķās situācijās lielāka daļa no bērniem nespēj atrisināt konfliktsituācijas un pārsvarā arī ir šo situāciju izraisītāji. Grupā dominē konkurence un nav izstrādāti vienoti noteikumi, lai iemācītu bērnus, kā var atrisināt konfliktsituācijas un kāpēc ir nepieciešams sniegt atbalstu draugam. Rotaļā “Telefona zvans” bērni bija līdzjūtīgi un ar interesi uzklusēja sarunas biedru, lai palīdzētu. Tomēr ārpus rotaļām ikdienas situācijās, kad ir nepieciešams kādam bērnam atbalsts, bērni ietur distanci. Darba autore secina, ka nepieciešams lielāku uzmanību pievērst bērnu sadarbības prasmēm mācību vides izveides procesā un lomu izspēles laikā, lai rosinātu bērnus būt līdzjūtīgiem, izpalīdzīgiem un saprotošiem, kas veicinātu labvēlīgo attieksmi pret citiem.

- **Nedaudz mazāku punktu skaitu (43 punkti)** bērni ieguva vērtējot rādītāju - *Prasme darboties ar grupas biedru kopīgajā rotaļā.*

Iegūtie rezultāti - 7 no 20 bērniem sākuši apgūt šo prasmi, 4 no 20 bērniem turpina apgūt, 8 no 20 bērniem ir apguvuši šo prasmi un 1 bērns apguva padziļināti. Tie bērni, kas ikdienā rotaļājās vieni paši vai reti ar kādu citu bērnu, ikdienas rotaļās vai sadarbības veicināšanas aktivitātēs nevarēja droši un pilnvērtīgi iesaistīties. Darba autore aicināja darboties gan pāri, gan jauktās grupās. Izrādījās, ka Matvejam, Katrīnai un Rasai, bija svarīgi, lai viņus kāds no grupas biedriem paaicinātu rotaļāties, jo paši ir nedroši un kautrīgi ikdienā.

Daniels vēl nav apguvis prasmi draudzēties ar bērniem un citreiz viņus arī aizvairo. Novērotās komunikācijas grūtības bija cēlonis tam, kāpēc bērni nevēlējās ar viņu rotaļāties. Artūram un Gļebam ir vājas latviešu valodas zināšanas, kā arī zēni neregulāri apmeklē bērnodārzu slimošanas dēļ, tāpēc viņiem vēl joprojām ir raksturīgas adaptācija grūtības, bet neskatoties uz to, viņi ikdienā ir aktīvi un draudzīgi. Valteram patīk rotaļāties vienam pašam ikdienā, bet tad, kad ir maz bērnu grupā (situācijās, kad citi bērni apmeklē pulciņus), tad neatsaka citam bērnam parotaļāties kopā. Konstantīns un Alīvijs rotaļājās tikai ar konkrētiem bērniem pāros, viņiem nepatīk rotaļāties nelielās grupās, jo tad paliek klusi un neaktīvi. Alise savukārt cenšas iesaistīties bērnu grupās, bet sadarbība ar citiem bērniem neizdodas dēļ uzstājīgas līdera pozīcijas.

- **Līdzvērtīgu punktu skaitu (43 punkti)** bērni ieguva vērtējot rādītāju – *prasme nepārtraukt un uzklusēt sarunas biedru.*

Izvērtējot bērnu prasmes darba autore secina, ka no 5 no 20 bērniem sākuši apgūt šo prasmi, 7 no 20 bērniem turpina apgūt un 8 no 20 bērniem apguvuši šo prasmi. Nevienam nav apguvis padziļināti.

Ikdienas rotaļās, mācību procesā un kopīgās sarunās lielāka daļa no bērniem (11b) pamana, ka otrs bērns ir uzsācis sarunu, bet reti uzklusa viņu līdz galam. Darba autore secina, ka Leo, Alise, Olīvijs, Kamēlija, Marta ir bērni ar bagātu vārda krājumu un ir enerģiski. Šiem

bērniem ir svarīgi izteikt savu domu uzreiz, citreiz pat neatbilstoši tematam. Savukārt Valters un Daniels pārtrauc sarunas biedrus un pedagogu, jo darba autore ievēroja, ka tādēļ, ka šiem bērniem patīk rotaļāties vieni pašiem viņi nav ieinteresēti uz klausīt citu bērnu teikto. Alīvija, Matvejs ir apguvuši prasmi nepārtraukt sarunas biedru, bet tomēr darba autore vēlas uzsvērt, ka abiem bērniem ir raksturīga kautrība, nedrošības sajūta un nepatika, pret pastiprinātu uzmanību, tāpēc bērni nepārtrauc sarunas biedra teikto un arī neizsaka savas domas citu bērnu klātbūtnē. Šiem bērniem svarīgi rotaļāties pārī vai brīvā gaisotnē, veicot izvēlēto darbību. Darba autore secina, ka šī ir viena no svarīgākām prasmēm, lai veidotu pamatu dialogam.

Pēc apkopotas informācijas un iegūtiem datiem darba autore secina, ka bērniem grupā ir atšķirīgs dialogrunas prasmes līmenis. Kopumā grupā ir atšķirīgs vārdu krājums, bērni ir ieinteresēti patstāvīgi rotaļāties gan nelielās grupās, gan vieni paši. Gandrīz visi (18 bērni) iesaistās sarunā vairāk vai mazāk, bet katram bērnam ir savs mērķis ar kādu nolūku. 10 bērni iesaistās sarunā, lai izteiktu savu vajadzību, bet 8 bērni, lai izteiktu savas domas nesaistot tās ar aktuālo tematu. Prasme ievērot dialogrunas kultūru sagādā grūtības, jo vajadzība izteikt savu viedokli un domas pirmkārt raksturīga lielākai daļai no bērniem. Vislielākās grūtības sagādā spēja noformulēt savas domas, lai atbildētu vai uzdotu jautājumu, jo nepieciešams pamudinājums.

2.3. Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība

Pedagogam svarīgi saplānot tematu un sasniedzamos rezultātus mācību jomām, iekārtot atbilstoši tematam un sasniedzamiem rezultātiem mācību vidi, nodrošinot daudzveidīgus materiālus. Novērošanas posmā būtiski apzināties savu pētniecisko lomu, lai izvērtētu bērnu dialogrunas līmeni un prasmi patstāvīgi darboties pašvadītās mācīšanās procesā un kopīgajā rotaļā. Pedagoģa lomai ir liela nozīme pašvadītās mācīšanās procesa organizācijā un vadīšanā, tādēļ lai pārbaudītu hipotēzi, darba autore:

- mudinās bērnus izvēlēties lomu rotaļas izspēlei pēc savām interesēm, kuras būs saistītas ar bērnu iepriekšējo pieredzi, ikdienas dzīvi, notikumiem, vietām, kas veicinās bērnu valodas apguvi, socializāciju un radīs prieku komunikācijas procesā.
- iesaistīs bērnus pašvadītās mācīšanās un sadarbības īstenošanā, pilnveidojot rotaļām nepieciešamo vidi, ar mērķi nodrošināt daudzveidīgas situācijas, kas veicinās dialogrunas attīstību.

Rosinot bērnus mijiedarboties, tas veicinās ne tikai runas, valodas un dialogrunas attīstību, bet arī sociālas prasmes, kuras ir nepieciešamas dzīves darbībai. Savukārt, darba autores loma būs “rotaļu partneris”, kurš atbalstīs, uzklusīs un sapratīs bērnu ieceres.

Lai rotaļas laikā, bērniem izveidotos veiksmīgs dialogs, bērniem būs nepieciešams pielietot tādas prasmes, ka:

- Iesaistīties sarunā;
- Atbildēt uz konkrētu jautājumu;
- Uzdot daudzveidīgus jautājumus;
- Nepārtraukt un uzklusēt sarunas biedru;
- Paust labvēlīgu attieksmi pret rotaļas biedru;
- Darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā;

Darba autore vēlas uzsvērt, lai lomu rotaļas tiktu veiksmīgi izspēlētās, pedagogam vispirms ir nepieciešams kopā ar bērniem nonākt pie rotaļu satura izvēles, izvērtēt mācību vidi un materiālās bāzes (atribūtu) pieejamību. Balstoties uz bērnu aktīvu līdzdarbību un spējām strādāt komandā, darba autore secina, ka izmēģinājumdarbībā būs iespēja novērot, kā lomu rotaļas sekmē ne tikai dialogrunas attīstību, bet arī sociālās prasmes.

Lai pašvadītās mācīšanās prasmes tiktu sekmētas ir nepieciešams plānot to attīstīšanu gan rotaļdarbībās laikā, gan ikdienas situācijās, sniedzot bērniem nepieciešamo diferencētu atbalstu un atgriezenisko saiti, balstoties uz bērnu individuālajām vajadzībām. (Caurviju prasmes pirmsskolā, 2020).

Analizējot iegūtos datus pētījuma sākumā (sk. 1. tabulu), darba autore secināja, ka lomu rotaļu saturam ir jābūt vērstam uz palīdzību un sadarbību, jo prasmes rotaļāties grupā un paust labvēlīgu attieksmi ir vāji attīstītas. Autore spriež, ka izspēlējot dažādas lomas, bērns attīstīs arī tādus svarīgus tikumus, kā - laipnība, solidaritāte, savaldība, centība.

Ar bērniem tika pārrunāts, kādas lomu rotaļas bērni spēlē savās mājās. Bērnu atbildes bija dažādas (ēst gatavošana, supervaroņi, policisti, slimnīca, mājdzīvnieki, leļļu māja, ģimene), bērnu atbildes tikai apkopotas.

Lai ievirzītu bērnus pašiem izvēlēties rotaļas, darba autore uzdeva jautājumus, kas rosināja bērnus iesaistīties sarunā, spriest un izteikt savu viedokli:

- Kādas ir iemīļotas rotaļas jūsu grupā?
- Kādas jaunas lomu rotaļas jūs vēlaties izspēlēt?
- Vai jūs visi gribētu šīs rotaļas izspēlēt?
- Kāpēc jums šķiet, ka šīs rotaļas ir interesantas?
- Vai ikdienā jūs bieži kopā rotaļājaties?

- Kā mēs varētu sadalīt lomas?
- Kā jūs domājat, kāpēc mēs spēlējam šīs rotaļas?

Darba autore vēlas uzsvērt, ka tika izveidota runājošā siena ar 2 jautājumiem, pie kuriem tika pierakstītas pieņemtās bērnu domas/atbildes - 1.jautājums” Kādas rotaļas mēs zinām?”, 2. jautājums “Kādas rotaļas mēs vēlamies izspēlēt?”.

1. Lomu rotaļas izvēle.

Kad visa informācija tika apkopota, darba autore kopā ar bērniem nākamajā reizē rīta aplī vienojās, kuru pirmo lomu rotaļu bērni vēlas izspēlēt. Darba autore novēroja, ka bērniem sagādāja grūtības nonākt pie kopīgas atbildes, bet vairākums izteica – ēst gatavošana.

Šinī dienā, grupā, lielāka daļa bija meitenes, tāpēc lai vienotos ar visiem par kopīgo rotaļu, darba autore mudināja bērnus, nosaukt notikumus/svētkus, kad bērni kopā ar vecākiem piedalās ēdiena gatavošanā. Darba autore aicināja bērnus pastāstīt, kādus svētkus bērniem patīk svinēt visvairāk. Bērniem bija liela interese izstāstīt visiem, kā viņi svin Dzimšanas dienu mājās, kā palīdz vecākiem, ko sagaida no svētkiem. Kamēlija izteica savu viedokli, ka varētu izspēlēt rotaļu “Dzimšanas diena”, jo tad meitenes varēs izgatavot kūku no plastilīna, bet Rasa piebilda, ka viņi mājās parasti cep cepumus.

Rotaļas vide

Darba autore rosināja bērnus noskaidrot:

- Kas mums ir nepieciešams, lai izspēlētu šo rotaļu?
- Vai mums ir viss nepieciešamais? Kādi atribūti mums pietrūkst?
- Ko mēs varētu darīt kopā?
- Ko darīs zēni?

Bērni patstāvīgi nolēma, ka visām meitenēm būs kopīga Dzimšanas diena un puisi būs ciemiņi, kas nāks ar dāvanām. Meitenes izteica viedokli, ka lai izspēlētu šo rotaļu ir nepieciešams “ēdiens” un trauki. Darba autore aicināja zēnus izlemt - ko viņi varētu darīt? Kā viņi varētu iepriecināt meitenes? Savukārt, Konstantīns ierosināja uzzīmēt apsveikumu.

Diskusijas veidā, darba autore ar bērniem nonāca pie secinājuma, ka zēni taisīs apsveikuma kartīti, bet meitenes saklās galdu un sagatavos cienastus. Bērni ar žetona palīdzību sadalījās pa pāriem un ar darba autores atbalstu uzsāka gatavoties svinībām. Rotaļas laikā darba, autore vēroja bērnu darbību un nepieciešamības gadījumā virzīja bērnus uz idejas realizēšanu.

Rotaļas “Dzimšanas diena” izspēle

Sasniedzamais rezultāts:

- Iesaistās sarunā ar rotaļas biedru.
- Veic plānoto darbību.

- Nepārtrauc un uzklausa sarunas biedru.
- Veic kopīgu darbību ar rotaļas biedru.

Lomas: Ciemiņi, jubilāri.

Nepieciešamie materiāli/atribūti: rotaļas trauki, galdauts, rotaļas produkti (dārzeņi, augļi, paštaisītas kūciņas no papīra, pīrādziņi). Krītiņi, zīmuļi, flomāsteri, balts papīrs, krāsains papīrs, līme, šķēres, plastilīns, dēlis, plastmasa nazis, galdi, krēsli.

Rotaļas apraksts: Bērni sadalās divās grupās (ciemiņi un jubilāri) un pašvadītā mācību ceļā pēc savas ieceres gatavojas Dzimšanas dienai. Ciemiņiem nepieciešams pāri ar savu draugu izgatavot apsveikuma kartiņu vai pārsteigumu jubilāram, bet vispirms kopā ar draugu izdomāt ideju, lai kopā to realizēt. Jubilāriem savukārt, nepieciešams pašvadītā mācību ceļā saklāt galdu un izdomāt, kas ir nepieciešams svētku svinēšanai un patstāvīgi ar draugu sarūpēt visu nepieciešamo (saklāt galdu, sagatavot cienastu).

1. Dialogu piemērs (Meitenes gatavojas uzņemt viesus)

Kamēlija – Skolotāja, kas mums jādara?

Darba autore - Jūs gribējāt būt jubilāri. Tātad drīz pie jums atnāks ciemiņi. Atgādiniet lūdzu, kā jūs parasti gatavojaties svētkiem?

Rasa - Cepam kūku!

Olīvija - Mēs varam saklāt galdu!

Rasa - klusi aizgāja pakaļ galdautam.

Darba autore - Rasa, kur tu ej?

Rasa - Es eju pakaļ galdautam. Taisīšu no plastilīna cepumus.

Olīvija - Kamēlija, iesi ar mani taisīt kūku?

Kamēlija - Pagaidi, man vajag groziņu, kamēr citi nepaņēma.

Olīvija - Ejam kopā.

Rasa - Skolotāja, es nezinu, kur stāv galdauts.

Darba autore - pajautā savam draugam ar ko esi pāri.

Rasa - Alīna, tu nezini kur stāv galdauts?

Alīna - Es jau noliku uz galda.

Rasa - Es varu ar tevi draudzēties?

Alīna - Jā, vari.

Kamēlija - Skolotāja mēs atnesam cienastu.

Darba autore - Malači! Alīna ar Rasu arī izdomāja kādu cienastu liks uz galda. Varbūt jūs varētu kopā ar viņiem saklāt galdu?

Olīvija - Ejam Kamēlija pie meitenēm.

Kamēlija - Nu labi. Es varēšu pati nest groziņu?

Olīvija - Labi, es tad paņemšu vēl šķīvjus.

2. Dialogu piemērs (puīši veido pārsteigumu meitenēm)

Kārlis - Es gribu uzzīmēt meitenēm lelles, jo meitenēm patīk lelles.

Leo - Es arī ! Zīmējam.

Kārlis - tev patīk mana ideja?

Leo - Mēs varam vēl kleitu uzzīmēt.(neatbildēja uz jautājumu)

Daniels – Spēlējas ar zīmuļiem

Konstantīns – Nespēlēties ar zīmuļiem. Taisi dāvanu.

Daniels - Aizgāja pakal baltai lapai.

Darba autore – Kā jums puīši veicas?

Kārlis - mēs iesim uz Dzimšanas dienu.

Darba autore - Kam ir Dzimšanas diena šodien?

Leo - mūsu meitenēm.

Daniels - Es paņēmu baltu lapu. Ko man darīt?

Darba autore- Tu ar savu pāra biedru vari uztaisīt pārsteigumu meitenēm. Paskaties uz plauktiem. Kas tur stāv?

Leo - (pārtrauc) Tur stāv šķēres, zīmuļi, ...

Kārlis - (pārtrauc) Līmes, krāsas.

Konstantīns - Kuš! Tu neesi Daniels.

Darba autore - Jā, uz plauktiem stāv dažādi priekšmeti. Jūs varat izvēlēties, kas jums nepieciešams, lai pagatavotu ar draugu pārsteigumu priekš meitenēm.

Daniels - Piecēlās un paņēma Plastilīnu. Es taisīšu gredzenus no plastilīna.

Konstantīns- Padalīsies ar mani?

Daniels- Labi. Mēs varam divus uztaisīt.

Konstantīns - Labi!

Pirmās situācijas dialogrunas piemērs, kas izveidojas starp meitenēm norāda uz to, ka bērni bija ieinteresēti patstāvīgi darboties. Esošas pandēmijas dēļ, ikdienā nenāk visi bērni uz bērnudārzu, tādēļ tiem bērniem, kuri pieraduši rotaļāties ar konkrētu bērnu ir iespēja pilnveidot saskarsmes prasmes arī ar citiem bērniem. Kamēlija ikdienā draudzējas ar citu bērnu, bet šoreiz sadarbojas kopā ar Olīviju. Kamēlijai labi veicas nepārtraukt Olīviju un citus bērnus. Darba autore uzsver, ka Rasa bez skolotājas pamudinājuma izvēlējās meiteni (Alīnu), kurai patstāvīgi uzdeva jautājumu un turpmāk arī veica kopīgu darbību. Darba autore secina, ka lomu rotaļas izvēle būtiski ietekmēja bērnu interesi rotaļāties un patstāvīgi sadarboties savā starpā.

Otras situācijas dialogu piemērs, kas izveidojas starp puisiem norāda uz to, ka Kārlim ar Leo nesagādāja grūtības veikt kopīgu darbību. Konstantīns ir pieradis viens darboties, bet šoreiz izrādīja interesi pret savu grupas pāra biedru pirmais. Darba autore secina, ja Konstantīns nebūtu pajautājis Danielam par iespēju padalīties ar plastilīnu, ja Daniels neizrādītu interesi pret Konstantīnu, neskatoties, ka viņiem ir jāgatavo kopīgs pārsteigums. Danielam svarīgi saņemt uzmanību no cita bērna, lai uzsāktu sarunu.

Rotaļas beigās ar bērniem tika pārrunāts vai viss iecerētais izdevās un kā mēs varētu papildināt rotaļas vidi. Leo iesaistoties sarunā ierosināja, ka ir nepieciešamas uzlīmes priekš apsveikuma kartiņām, bet Olīvija prātoja, ko rotaļu virtuvi vēl varētu paveikt, Rasa ierosināja izcept īstus cepumus.

2. Lomu rotaļas izvēle.

Lomu rotaļas “Dzimšanas diena” izspēles laikā, viena no bērnu iecerēm bija pašiem izcept cienastu - cepumus. Tehnoloģiju centrā bērni paši gatavoja cepumus un dalījās savā pieredzē ne tikai kādi ir bērnu iemīļotākie ēdieni Dzimšanas dienās, bet arī sākās diskusija par to, kur bērni parasti svin savas Dzimšanas dienas. Artūrs, kurš neregulāri apmeklē bērnudārzu slimošanas dēļ, tajā reizē izstāstīja, ka viņiem ģimenē ir tāda tradīcija - katru Dzimšanas dienu kopā ar vecākiem braukt uz picēriju. Šī saruna par picēriju sekmēja bērnu interesi izspēlēt otro lomu rotaļu “Picērija”.

Rotaļas plānošana un vides iekārtošana

Darba autore uzskata, ka bērnu piedāvātā rotaļa ir veiksmīga, jo ir saistīta ar reālo dzīvi. Tika noskaidrots, ka bērni bieži apmeklē sabiedriskās ēdināšanas vietas, tādēļ darba autore secina, ka izspēlējot dažādus dzīves notikumus/vietas, bērniem būs iespēja pilnveidot savstarpējās attiecības un veidot draudzīgu darba atmosfēru, kā arī iemācīsies veidot kompromisu, lai neiesaistītos konfliktos. Darba autore veica pārrunas ar bērniem “Kas ir Picērija? Vai picēriju mēs varam saukt par kafejnīcu?”, “Kas pieņem viesus kafejnīcā?”, “Kas ir viesmīlis? Ko dara viesmīlis?”, “Kas ir ēdienkarte? Kam tā ir domāta?”.

Lai bērni spētu izteikt un pamatot savu viedokli par rotaļas centra iekārtošanu un nepieciešamiem atribūtiem rotaļas izspēlei, darba autore piedāvāja bērniem- lomu kartītes, situāciju kartītes sabiedriskajās vietās, labu un sliktu rīcību atspoguļojošus attēlus, animācijas filmu “Pieklājīga uzvedība”.

Darba autore mudināja bērnus kopā izgatavot nepieciešamos atribūtus sižeta lomu rotaļai: galda salvetes- uz krāsaina papīra bērni mācījās atbilstoši galda kultūrai salikt galda piederumus un apvilka tos), kafijas krūzes- no otrreizējiem papīra rullīšiem, ēdienkarti (kā grāmata ar dažādiem ielīmētiem picas veidiem un dzērieniem), viss nepieciešamais picas

pagatavošanai: picas pamatnes no kartona, no krāsaina papīra izgriezti produkti picas veidošanai (desa, siers, tomātu mērce, ananāsi, tomāti, sēnes).

Rotaļu centrs tika iekārtots ar galdu un krēsliem, mīklas rullīti, priekšautu, cepurīti, cimdiem, nepieciešamiem produktiem. Otrs galds ir iekārots ar kases aparātu (sadarbībā ar vecākiem) un bērnu izgatavotu papīra naudu. Savukārt, bērni, kuri būs picērijas apmeklētāji apsēdīsies pie galda un tos sagaidīs viesmīļi, kas atnāks apkalpot un saklāt galdu (paraugs būs attēlots uz galda salvetes).

Pirms rotaļas uzsākšanas, darba autore rosināja bērnus pastāstīt, kādi ir darba pienākumi viesmīļiem, pavāriem, picērijas apmeklētājiem, lai noskaidrotu, cik labi bērni uztvēra jauno informāciju.

Rotaļas “Picērija” izspēle

Sasniedzamais rezultāts:

- Noskaidro nepieciešamo informāciju un nodod to citam bērnam.
- Izturas draudzīgi pret rotaļas biedriem.
- Plāno darbības soļus un veic darbību.
- Darbojas pāri.
- Iesaistās sarunā ar rotaļas biedru, lai nonāktu pie kopīga rezultātā.

Lomas: apmeklētāji, viesmīlis, pavāri.

Rotaļas apraksts: Bērni, kuri būs picērijas apmeklētāji paši izvēlas pie kura galda sēdēs un sagaidīs viesmīli, kas atnāks apkalpot un saklāt galdu. Izvēlas picu, dzērienu un savu izvēli izsaka vārdos, pēc nepieciešamības noskaidro, ko vēl var pasūtīt. Viesmīlis piedāvā ēdienkarti, pieņem pasūtījumu, atzīmē savā darba lapā viesu pasūtījumus, nodod informāciju pavāriem. Pavāri atbilstoši viesu pasūtījumiem taisa picu no piedāvātajiem sagatavotiem produktiem. Pavāri rūpīgi seko līdz darba lapai, kur ir atzīmētas viesu vēlmēs.

1. Dialoga piemērs (Viesmīlis un apmeklētājs)

Rasa (viesmīlis) - Labdien.

Konstantīns (apmeklētājs) - Labdien.

Artūrs (apmeklētājs) - Labdien.

Darba autore (apmeklētājs) - Labdien.

Rasa - Nāciet iekšā.

(Konstantīns un Artūrs ieņēma vietas)

Rasa - Ko jūs ēdīsiet?

Konstantīns - Es ēdīšu picu.

Artūrs - Picu. Где Меню?

Darba autore - Es arī ar prieku apēdīšu kādu picas gabaliņu. Kādas picas Jums ir?

Darba autore vēš Rāsas uzmanību uz ēdienkartēm, kas stāv uz galda.

Rasa - Lūdzu. (pasniedz ēdienkartes)

Artūrs - Paldies. Tur ir сыр?Man negribu.

Rasa - Ir.

Konstantīns - Man arī negaršo siers .Es gribu picu ar desu.

Darba autore - Man garšo pica ar ananāsiem.

Rasa - Labi, es pierakstīšu. (savā lapiņā ieraksta ciparu 2 pie picas ar desu un 1 pie picas ar ananāsiem.)

Darba autore - Paldies.

Darba autore vēš Artūra uzmanību uz otru lapu ēdienkartē, kur ir bilde ar sulu un limonādi.

Artūrs - Es gribu.

Darba autore mudina Rasu pajautāt Artūram, kuru sulu vēlas pasūtīt.

Rasa - Kādu sulu tu dzersi?

Konstantīns – Man arī gribās sulu.

Darba autore - Kādas sulas jums ir?

Rasa – Zemeņu un vīnogu.

Darba autore - Es dzeršu zemeņu sulu. Konstantīns pajautā lūdzu Artūram kādu sulu viņš dzers.

Konstantīns - Artūr! Kādu sulu dzersi?

Artūrs - Sarkanu.

Konstantīns- Zemeņu?

Artūrs - Jā.

Darba autore - Kādu sulu Artūrs dzers?

Konstantīns - Artūrs teica zemeņu.

Darba autore - Mums lūdzu 2 zemeņu sulas.

Konstantīns - Es arī gribu sulu, bet vīnogu.

Darba autore - Lūdzu atzīmējiet, ka mums vajag 2 zemeņu sulas.

Rasa ieraksta ciparu 2 pie zemenēm.

Darba autore - Un lūdzu 1 vīnogu sulu.

Rasa ieraksta ciparu 1 pie vīnogām.

Darba autore - Paldies.

Konstantīns - Paldies.

Rasa - Lūdzu. (aizgāja pie pavārēm)

2. Dialoga piemērs (Pavāri pieņem pasūtījumu un taisa picu)

Rasa - atnāca pie pavārēm.

Darba autore - Rasa, pasniedz lūdzu pasūtījumu pavāriem, lai viņi varētu sākt gatavot ēst.

Matvejs - (paņēma droši lapiņu no Rasas ar pasūtījumu un sauc skaļi ciparus.) Viens ananāsi, divi desa. (Sāk meklēt sastāvdaļas kastītē)

Alīvija - Pagaidi Matvej, iedod paskatīties.

Matvejs - Es pats, tas ir mans.

Alīvija - Nē, kopā.

Rasa - Tur vajag trīs picas. Es varu palīdzēt?

Matvejs - Mēs paši.

Darba autore - Ko jūs pavāri darīsiet no sākuma?

Alīvija - kautrējas atbildēt.

Matvejs - Šito ņemsim.

Darba autore - Pareizi, sāksiet ar picas pamatni. (Darba autore aizgāja maliņā, lai pavērotu rotaļas procesu. Alīvija ļoti kautrējas darba autores un citas skolotājas klātbūtnē runāt, tāpēc darba autore nostājas maliņā.)

Alīvija - (liek uz savas pamatnes ananāsus un redz, ka Matvejs uz vienu picu liek sēnes.)

Nepareizi! Skaties tur ir desa. Es tev palīdzēšu.

Rasa - Nu ir gatavs?

Alīvija - Tūlīt!

Darba autore - Kā jums veicās pavāri?

Matvejs - Divas picas gatavas.

Darba autore - Apmeklētāji ļoti izsalkuši, Alīvija Jums vēl tikai 1 pica palika?

Alīvija - jā!

Rasa - Vēl sulu vajag.

Matvejs - Es paņemšu sulu (atrod glāzi, kurai ir pielīmēta uzlīme- zemene).

Alīvija – Trīs vajag.

Matvejs - Labi. Viens, divi, trīs.

Alīvija - taisa picu ar sieru un netīšām izkrit no rokām kastīte ar sieru gabaliņiem.

Matvejs - Es tev palīdzēšu.

Alīvija - uzsmaidīja.

Alīvija ar Matveju salika siera šķēles uz trešo picu un palīdzēja Rasai visu aiznest apmeklētājiem.

Pirmajā dialoga piemērā darba autore novēroja, ka pedagoga loma rotaļā bija veiksmīga, jo rotaļas laikā darba autore bija kā līdzvērtīgs rotaļas biedrs un tas veiksmīgi ietekmēja rotaļas gaitu. Darba autores mērķis bija virzīt bērnus uz sarunu un izteikt sarunā savas domas, vajadzības bez pedagoga aktīvas iesaistīšanās un teikšanas priekšā. Rotaļas

laikā Rasa bija uzmanīga, pieklājīga un labi iesaistījās sarunā, kā arī patstāvīgi uzdeva jautājumus. Savukārt Artūrs pārsteidza ar savām īsām atbildēm un ar prasmi uzdot īsu jautājumu. Izrādās, ka zēns ikdienā bieži apmeklē sabiedriskās ēdināšanas vietas, tāpēc viņam ļoti patika izspēlēt šo rotaļu. Darba autore novēroja, ka Konstantīns labi darbojas nelielā grupā, iesaistās sarunā izsakot vēlmes īsos teikumos un uzdod īsus jautājumus, kas iepriekš nebija tik veiksmīgi novērots.

Otrajā dialoga piemērā rotaļājas divi bērni Alīvijs un Matvejs, kur abiem ir grūtības izteikt savas domas, iesaistīties sarunā un uzdot jautājumus. Darba autore mērķis bija novērot sadarbības prasmes un nepieciešamības brīdī sniegt atbalstu, lai rosinātu bērnus uz savstarpējo komunikāciju. Rotaļas laikā darba autore novēroja, ka Alīvijs pirmā iesaistījās sarunā, lai uzsāktu sadarbību. Rases uzdotais jautājums bija svarīgs, jo tad, kad viņa piedāvāja savu palīdzību Matvejs atbildēja, ka viņi paši tiks galā. Darba autore secina, ka tas bija pirmais solis bērnu savstarpējai sadarbībai, kad kāds vēlējās ieņemt vēl vienu vietu virtuvē.

Rotaļas laikā darba autore mudināja bērnus domāt, lai bērni varētu patstāvīgi nonākt pie rotaļas darbības rezultāta. Pasūtījuma lapiņa iepriekš bija ar bērniem izstrādāta tā, lai bērni patstāvīgi varētu ar viņu darboties un lai tā būtu pārskatāma. Alīvijai ar Matveju galvenais uzdevums bija vienoties par kopīgu darbību. Darba autore vienā brīdī aizgāja malīnā, lai ar savu klātbūtni netraucēt bērniem darboties. Šinī brīdī bērni uzdrīkstējās vairāk un sāka runāt savā starpā īsos teikumos. Šis dialogs norāda uz to, ka Alīvijai un Matvejam tika pamanīti uzlabojumi, tāpēc lomu rotaļu iesaiste ikdienā noteikti uzlabo bērnu dialogrunas prasmi.

3. Lomu rotaļas izvēle.

Šī rotaļa tika izvēlēta saiknē ar projekta nedēļas tematu "Mana mīļākā pasaka", kad bērni atnesa no savām mājām zīmējumus par pasaku vai grāmatas (4 gab). Katra pasaka bērniem tika izlasīta un īstenota saruna. Bērni "Pasaku izstādē" tika aicināti nobalsot par pasaku ar nosacījumu, ka par savu grāmatu/zīmējumu nevar balstot. Darba autore kopā ar bērniem nonāca pie secinājuma, ka visvairāk balsojumu saņēma V. Sutejeva pasaka "Ābolu maiss". Darba autore spriež, ka viens no papildus iemesliem, kāpēc tika izvēlēta tieši šī pasaka, ir tas, ka tā bija pieejama tikai animācijas filmas veidā.

Rotaļas plānošana un vides iekārtošana

1. Dialoga piemērs:

Darba autore - Kā jūs domājat, vai mēs varētu izspēlēt šo pasaku?

Bērni - Jā!

Alise - Jā! Tā ir mana pasaka!

Darba autore - Kas mums ir nepieciešams, lai izspēlētu šo pasaku?

Rasa - Mežs.

Alise - Meža dzīvnieki.

Gļebs - Mašīna.

Kamēlija - Kādi dzīvnieki? Kostīmi.

Darba autore - Vai mūsu grupā ir kostīmi?

Bērni - Nē.

Aleksis - Man mājās ir lāča kostīms.

Darba autore - Varbūt kādam no jums mājās arī ir dzīvnieka kostīms?

Bērni klusē.

Darba autore - Dažiem bērniem ir kostīmi, bet ko mēs varētu izdomāt, lai pārvērstos par kādu dzīvnieku no pasakas?

Alise - Man mājās ir Lieldiena zaķa maska.

Darba autore - Lieliski! Varbūt mēs arī varētu maskas pagatavot?

Aleksis - Man nevajag, man ir kostīms!

Karlīna - Mēs ar Alīvijū būsīm zaķi.

Alise - Nē, es būšu zaķis! Tā ir mana pasaka.

Darba autore - Kā mēs varētu sadalīt lomas, lai zinātu kādu masku būs jāpagatavo?

Visi bērni no savām vietām sāk izteikt viedokli un darba autore nomierina bērnus.

Darba autore - Kā mēs varētu vienoties?

Alise - Mēs varam uztaisīt tādas maskas kādas gribam.

Darba autore - Bet ja kāds neizvēlēties kurmi? Ko tad darīsim?

Olīvija - Tu būsi kurmis!

Bērni - Smejas

Darba autore - Es? Labi!(sasmejas)

Darba autore - Tad varbūt iesim apskatīties, kas mums ir nepieciešams, lai pagatavotu maskas?

Bērni - Ejam.

Karlīna - Es būšu vissmukākā vāvere!

Alise - Nē es būšu vissmukākais zaķis.

Atribūtu izgatavošana

Darba autore vērš bērnu uzmanību, ka katrs varēs pats izvēlēties nepieciešamos materiālus tehnoloģiju centrā, lai izgatavotu masku.

2. Dialoga piemērs

Darba autore - Kas mums ir nepieciešams? Ko jūs atradāt?

Valters - Es atradu dziju!

Rasa - Es no papīra taisīšu zaķa ausis.

Alise - Mums ir krāsainie zīmuļi un papīrs.

Darba autore - Kā jūs domājat, kas jums trūkst?

Gļebs - Где клей?

Artūrs - Посмотри в полке.

Darba autore - Gļeb, tu meklē līmi ?

Gļebs - Jā maziņu.

Marta - Nē, mums ir mazā un lielā līme.

Darba autore - No kādiem materiāliem varētu izgatavot, kurmjā masku?

Valters - Kurmis neko neredz! Viņam brilles vajag.

Kamēlija - Var uzzīmēt kurmi ar brillēm un pielīmēt pie kartona uz galvas.

Darba autore - Labi, kādi vēl varianti? Kā jūs varētu vārnu uztaisīt?

Daniels - Vajag melnus spārnus, bet man nav.

Darba autore - Kā jūs domājat, bērni, no kā varētu Daniels izgatavot melnus spārnus?

Alise - Es zinu, es zinu.

Darba autore - Lūdzu Alise.

Alise - Viņš var no melna papīra izgriezt.

Darba autore - Laba doma.

Valters - Es nemāku zīmēt.

1. Dialoga piemērā tika atspoguļots, kā bērni ar darba autores atbalstu nonāca pie idejas pagatavot meža zvēru maskas. Darba autore sākotnēji uzskatīja, ka bērni vēlēsies pagatavot kostīmus, kuri varētu tikt īstenoti tikai piesaistot bērnu vecāku palīdzību. Pateicoties Alises izteiktam komentāram par masku, darba autorei izdevās ievirzīt sarunu par maskām un nepieciešamiem materiāliem, lai to izgatavotu.

Darba autore novēroja, ka diskusijas laikā Alīvijai, Gļebam, Artūram tomēr sagādāja grūtības pilnvērtīgi piedalīties sarunā un arī divi citi bērni nebija tik droši, bet bija uzmanīgi.

Darba autores secinājums atribūtu izgatavošanas posmā - Meklējot sev nepieciešamos materiālus maskai, bērni bija drošāki un aktīvāki sarunās. Darba autore secina, ka kopīgs mērķis palīdz bērniem vienam otru labāk izprast un motivē darboties. Kad bērni tehnoloģiju centrā gatavoja maskas, viņiem veidojas savstarpēja brīva komunikācija. Alīvijai savas draudzenes Karlīnes klātbūtnē vieglāk iesaistīties sarunā, nekā citu bērnu vai pieaugušo klātbūtnē. Darba autore mēģināja apjautāties, ko Alīvijs dara, bet savu sarunu uzsāka ar uzslavu, lai iedrošināt Alīvijs uz sarunai. Alīvijs sāka raustīt aci un tad klusi atbildēja, ka taisa zaķa ausis. Pēc darba autores domām, šī situācija liecina, ka meitenei ir nepieciešams biežāk

sniegt individuālo atbalstu, uzslavu un iedrošināšanu par savām spējām, lai Alīviņa dēļ runāšanas barjera nejustos atstumta.

Bērniem izdevās uztaisīt veiksmīgas maskas, bet bija arī tādi bērni, kuri nevarēja realizēt savu ideju. Lai atbalstītu šos bērnus, darba autore uzzīmēja dzīvnieka paraugu un mudināja bērnus papildināt trafaretu pēc savas ieceres. Savukārt, Gļebs un Artūrs izdomāja taisīt vilka maskas. Darba autore pamanīja, ka zēni klusi grieza dažādas detaļas, tāpēc darba autore aicināja zēnus uzdot dažādus jautājumus. Zēniem daļēji izdevās to paveikt, jo uzdeva vienādus jautājumus – “ko tu dari?”, “es taisu vilku”. Savukārt uzdot daudzveidīgus jautājumus viņiem sagādāja grūtības, jo ir nepietiekams latviešu valodas vārdu krājums. Darba autore nolēma piedāvāt papildjautājumus, lai zēniem veidotos izpratne, ko vēl varētu draugam pajautāt. Zēni centās atdarināt veiksmīgus jautājumus un atbildēt uz jautājumiem.

Rotaļas “Ābolu maiss” izspēle

Sasniedzamais rezultāts:

- Pēc sižetiskām kartiņās izspēlē pasakas notikumus.
- Mācās sagaidīt savu kārtu.
- Iesaistās sarunā un izsaka savas lomas vajadzību.
- Izturas ar cieņu pret rotaļas biedriem.

Lomas: Zaķis, zaķēni, zaķa mamma, lācis, ezis, kurmis, lācis, vilks, vārna, kaza, vāvere.

Nepieciešamie materiāli/atribūti: maiss, āboli, dzīvnieku maskas, kostīmi, pasakas sižetiskie attēli, trauki, koks (lielā vāze ar zariem), mākslīgi āboli, rotaļu dārzeni un augļi, galds, galdauts, krēsli.

Rotaļas apraksts:

Rotaļa tika izspēlēta balstoties uz V. Sutejeva pasaku “Ābolu maiss”. Bērni darbojas atbilstoši pasakas sižetam. Tiek piedāvātas pasakas sižetiskie attēli, lai bērni mācītos patstāvīgi sekot līdzi pasakas notikumu gaitai un lomu kārtai.

Lai izspēlētu šo rotaļu, tika iepriekš ar bērniem pārrunāts pasakas sižets un varoņu raksturīgākās iezīmes:

- Vai jūs atceraties, kas notika pasakā?
- Atgādiniet lūdzu kādi mums bija pasakas varoņi?
- Kā jūtas zaķis, kad ieraudzīja ābeli pilnu ar āboliem?
- Bet kāda bija vārna? Kāpēc vārnai bija tāda uzvedība?
- Kā jūs domājat, kā jutās zvēri, kuriem zaķis izdalīja ābolus?
- Bet, kādi bija zaķēni ar zaķa mammu?
- Bet vai vilks bija jauks?

- Kas notika pasakas beigās?
- Kāpēc meža zvēri atnesa cienastu zaķa ģimenei?
- Kā mēs varētu noraksturot zaķi?

Darba autore izstrādāja sižetiskos attēlus, kuri tika pielikti pie sienas, lai bērni varētu patstāvīgi izspēlēt rotaļu. Bērni salika attēlus atbilstošā secībā un diskutēja, vai ir ievērota secība atbilstoši pasakas sižetam. Balstoties uz sižetiskiem attēliem bērniem bija nepieciešams sekot līdž pasakas sižetam un pieteikt savu izvēlēto lomu.

1. Dialogu piemērs.

Alise - Ļa, ļa, ļā. Kur ir ābolīši?(Alise lasa ābolus maisā)

Pienāk Daniels - Neaiztiek ābolus. Man arī vajag.

Alise - Čau vārna! Es tev arī atstāšu..

Daniels - Nevajag man tavus ābolus. Atdarina lidošanu un lido prom.

Kārlis - Kas tev maisā?

Alise - Sveika lācis. Āboli.

Kārlis - Iedosi man?

Darba autore - Lāci, uzdod pieklājīgi jautājumu.

Kārlis - Iedosi man lūdzu ābolus?

Alise - Visus nē. Es tev vienu iedošu.

Kārlis - Es esmu liels, man vajag daudz.

Alise - Nu labi paņem vēl.

Alise - (neņem Kārlī tik daudz, paņem 2)

Kārlis - Paldies.

Pieskrien Alīviņa un Karlīna.

Karlīna - Mēs esam vāveres. Pacienāsi ?

Alīviņa - Man divus ābolus lūdzu.

Alise - Jā protams. Lūdzu.

Alīviņa, Karlīna - Paldies.

Darba autore: Bērni paskatieties, kuru pasakas varoni tagad satiks zaķis? Kuram ir eža loma?

Konstantīns - Man. Sveiki, pacienāsi mani?

Alise - Ej sēnes meklē.

Darba autore - Zaķi, pajautā ezim, varbūt viņam kaut kas notika?

Alise - Ezi, kas tev notika?

Darba autore - Ezi, ko tu mežā meklēji un neatradi?

Olīviņa - Sēnes!

Konstantīns - Mežā sēnes beidzas. Iedod lūdzu man ābolu.

Alise - Labi es tevi arī pacienāšu, šē tev vienu.

Konstantīns - Paldies.

Alise - Lūdzu.

Olīvija - Čau! Esmu kaza.

Alise - Oho, kādi tev ragi.

Olīvija - Paldies! Man vēl bārda arī ir.

Abas meitenes sasmejas.

Darba autore - Zaķi un kaziņa, kāda bija jūsu tālākā saruna?

Kaza - Padalīsies lūdzu ar ābolu?

Alise - Jā, protams.

Stefans - Es neko neredzu, es neko neredzu.

Bērni smejas.

Stefans - Kur te zaķis?

Alise - Es esmu šeit. Kas tu esi?

Stefans - Es esmu kurmis, iedosi man lūdzu ābolu? Es neko neredzu un nevaru pats ābolus atrast.

Alise - Skolotāj, man palika vēl āboli, es varu tos atdot Stefanam?

Darba autore - protams, jo zaķis taču izdalīja visus ābolus pasakā.

Alise - Nu lūdzu, lūdzu

Stefans - paldies.

Lomu rotaļu izmēģinājumdarbībā darba autore saskatīja gan veiksmes, gan neveiksmes. Veiksmīgi tika īstenots darbs ar sižetiskām kartiņām, kas veicināja bērnu interesi sekot sižetam līdz un sagaidīt savu kārtu lomu rotaļā, kā arī bērniem izspēlēt dažādus dialogus.

Darba autore secina, ka lomu sadalījums un kopīga bērnu darbība mudina arī citus bērnus iesaistīties. Ļoti veiksmīgi bija tas, ka galvenais varonis Alise virzīja rotaļas gaitu, kā arī radīja pozitīvo gaisotni. Kopumā esmu apmierināta par izspēlēto 2. dialogu, bet noteikti daži bērni ir nepieciešama individuālā pieeja, kas veicinātu prasmi iesaistīties sarunā un atdarināt veiksmīgu dialogu pieredz, lietojot vienkāršus un saliktus teikumus.

No neveiksmēm darba autore vēlas akcentēt organizācijas formu, kad bērni palika aktīvāki sagaidot savu kārtu. Turpmāk darba autore plāno uzlabot pedagoģisko meistarību ar paņēmieniem, kā labāk organizēt rotaļu.

2. Dialoga piemērs

Alīvija - Kur ir tētis?

Darba autore - Kā jūs domājat zaķēni, kā jūtas zaķēni tagad?

Matvejs - Ēst grib.

Darba autore - Pareizi. Viņi ir priecīgi vai bēdīgi?

Alīna - Bēdīgi, jo ir izsalkuši.

Darba autore - Pamēģiniet iejusties zaķēnu lomā un parunāt savā starpā kā jūs jūtaties.

Alīna - Es esmu bēdīga, jo man gribās ēst.

Leo - Man puncis sāp.

Katrīna - Mammu, kad būs tētis?

Matvejs - Es gribu tēti.

Darba autore - Zaķa mamma, kā tu uzmundrināsi savus bērniņus?

Alīvija - Tētis būs! Gaidiet. (Alīvija nedroši izteica savas domas, bet tas bija liels solis no viņas puses).

Karlīna - (pieklauvē pie plaukta)

Alīvija (pieceļās)

Karlīna - Lūdzu tas jums (iedod kastaņus (riekstus)).

Alīvija - Paldies.

Konstantīns - (pieklauvē). Zaķis mājās?

Alīvija - Nē nav.

Darba autore - Pastāstiet ezim, kāpēc zaķis nav mājās.

Leo - Viņš, viņš aizgāja pakaļ āboliem, bet mēs viņu gaidām.

Kārlis - Tas ir jums.

Katrīna - Mans mīļākais gardumiņš.

Olīvija - (pieklauvē). Tas jums kāposts no manis.

Alīvija - Paldies.

Matvejs - Man negaršo kāposti.

Leo - Man arī.

Stefāns - (Lien zem galda un pieklauvē).

Katrīna - Kas tur ir ?

Stefāns - Es, kurmis. Es jums cienastu atnesu.

Matvejs - Paldies. Kur zaķis?

Stefāns - Es nezinu, gaidiet.

3. Dialoga piemērs

Darba autore - Zaķēni ar zaķa mamma cienastu no meža zvēriem saņēma. Kas notika tālāk?

Bērni apskata sižetiskās kartiņas.

Alise - Zaķis vilku satika!

Darba autore - Bet ko viņš darīja pirms tam, lūdzu uzmanīgi apskatāties.

Alise - Aaaa, ābolus atkal meklēja. Bet paga, ābolu jau nav.

Darba autore - Kāpēc zaķis palika bez āboliem bērni?

Katrīna - Jo izdalīja meža zvēriem.

Darba autore - Un kāpēc zaķis gāja otro reizi meklēt ābolus?

Alīvijs - Zaķēni ir izsalkuši,

Darba autore - Pareizi. Tātad zaķi, meklē ābolus.

Alise - (soļo, soļo un atrod groziņu ar āboliem).

Daniels (uzvilka vilka masku) - Ko tu te dari?

Alise - Ābolus lasu.

Darba autore - Kas vilkam garšo?

Daniels - Zaķi?

Darba autore - Jā, nobiedē zaķi.

Daniels - Tie ir mani āboli, es tevi tūlīt apēdīšu.

Darba autore - Zaķi mūc prom.

Alise - (Skrien uz zaķa māju).

Darba autore - Zaķēni, kā jūs sagaidat savu tēti? Parādiet.

(Mazie zaķēni un zaķa mamma samīlo zaķi.)

Darba autore - Kurš meža zvērs neatnesa zaķēniem cienastu? Kas bija tālāk pasakā?

Kārlis - Es nebiju.

Darba autore - Nu tad lācim palika pacienāt.

Kārlis - Re kur zaķi tev cienasts- medus.

Alise - Paldies.

Darba autore rosināja Danielu uzvilkt vārnas masku un atlidot pasūdzēties pie zaķa.

Daniels - Man gan tu neiedevi. Slikts tu esi zaķi!

Alise - Skolotāja, vai mēs varam paaicināt vārnu uz mūsu māju.

Darba autore - Ja jūs vēlaties, tad varat.

Alise - Nāc vārna pie mums. Mēs tevi pabarosim.

Kopumā darba autore secina, ka bērnu iesaiste noteikto atribūtu izgatavošanā priekš rotaļām veicina bērnu interesi vairāk uzdot jautājumus un diskutēt, lai nonāktu pie darbības rezultāta. Izstrādājot masku, bērni to sargā un gaida ar nepacietību, kad varēs izspēlēt savu lomu. Praktiskās darbības rezultātā bija interesanti vērot, kā bērni veido maskas, kādus materiālus izvēlas. Darba autore sniedza nepieciešamo atbalstu noteiktajās situācijās, kad bija nepieciešams izveidot noteiktu detaļu. Lai virzītu bērnu darbību darba autore sniedza atgriezenisko saiti - "Kā tev šķiet, kas tieši tev nesanāk?", "Ko tu varētu mainīt?", "Vai šīs detaļas labi turēsies?".

Noteikti sižetisko kartiņu izstrāde bija veiksmīga demonstrēšanas metode, kas rosināja bērnus sekot rotaļas gaitai. Rotaļas izspēles laikā, kad tika novērota pauze vai bērni nezināja, kas jādara tālāk, darba autore centās atbalstīt un sniegt atbilstošus komentārus, lai bērni turpinātu rotaļu.

4. Lomu rotaļas izvēle.

Mēneša temata ietvaros “Es esmu cilvēks”, darba autore diskusijas veidā ar bērniem pārrunāja “Kāpēc ir nepieciešams sniegt palīdzību?” , “Kāpēc cilvēki rūpējas ne tikai par sevi, bet arī par citiem cilvēkiem un dzīvniekiem?”. Bērni aktualizēja tematu par mājdzīvniekiem un izstāstīja, ka viņiem mājās arī ir mājdzīvnieki un kā viņi par tiem rūpējās (kādam arī nebija mājdzīvnieku).

Rotaļas plānošana

Atbilstoši izrādītai interesei par mājdzīvniekiem, darba autore mudināja bērnus izlemt “Kādu lomu rotaļu par mājdzīvniekiem mēs varētu izspēlēt?”. Bērnu atbildes bija līdzīgas “uzspēlēt sunīšus un kaķīšus”, tāpēc lai izveidotu pamatu rotaļas saturam, darba autore kopā ar bērniem aktualizēja runājošās sienas domu karti par rotaļām. Darba autore nosauca bērnu pieminētas rotaļas un jautāja, kas varētu atbilst tematam “mājdzīvnieki”. Daudzi pieminēja rotaļu “slimnīca”, darba autore spriež, ka iespējams tas ir tāpēc, ka iepriekš tika pārrunāts par palīdzības sniegšanu. Darba autore rosināja bērnus izteikt viedokli “Kā varētu izspēlēt šo rotaļu par mājdzīvniekiem un slimnīcu?” (ārstēt dzīvniekus, glābt dzīvniekus), balstoties uz bērnu sniegtām atbildēm izdevās vienoties par lomu rotaļas izvēli un to saturu.

Vides iekārtošana

Šajā rotaļā bērni turpināja mācīties izvērtēt mācību vidi un iespēju izspēlēt konkrētu lomu rotaļu. Darba autore rosināja bērnus izteikt viedokli “Kas mums ir nepieciešams, lai izspēlētu šo rotaļu?”, bērni izteica savu viedokli, ka vajadzīgs: ārsta halāti, dzīvnieki, plāksteris, šļirce, termometrs, instruments, lai klausītos sirsniņu, pincete, lai zobus ārstētu, dokumenti, tablete, vitamīni. Darba autore aicināja bērnus izvērtēt, vai kaut kas no minētā ir pieejams mūsu grupā un ko mēs varētu paši izgatavot. Bērni izteica savu viedokli- “Mums ir tikai rotaļu dzīvnieki, baltas lapas, zīmuļi, manta, lai klausītos sirsniņu”.

Lai bērni varētu iesaistīties rotaļas vides iekārtošanā, skolotāja aicināja bērnus pārdomāt “Kā varētu izskatīties slimnīca?”, “Vai būs tikai 1 kabinets?”. Kārlis izteica savu viedokli - “Bet kur tabletes pārdosim?” un Stefāns papildināja “Es būšu ārsts, man vajadzēs krēslu!”. Tika izlemts, ka nepieciešams iekārtot 2 vietas, bet telpa nav tik liela, lai to īstenotu. Darba autore jautāja “Kur mēs varētu uz laiku iekārtotu aptieku un slimnīcu?”. Bērni izteica priekšlikumu “guļamistabā”, bet Kamēlija sniedza savus komentārus “Tur ir mūsu gultas, auklīte neļaus”. Darba autore piekrita Kamēlijas teiktajam un ierosināja izvērtēt “Kurš mācību centrs vairāk ir

saistīts ar dzīvniekiem, matemātikas, valodas vai dabaszinātņu?”. Pēc bērnu sniegtām atbildēm, ka dabaszinātņu centrs visvairāk atbilst pēc tēmas, tika izlemts iekārtot tur.

Darba autore rosināja bērnus pārdomāt “Ko jūs varētu paši izgatavot?”. Bērnu atbildes bija dažādas, bet bērniem ļoti patika Olīvijas ideja “Manai mammai ir halāts, mēs varam uztaisīt halātu”. Darba autore secināja, ka halāta šūšana nav atbilstoša bērnu vecumposmam un prasmēm, tādēļ ierosināja sarunu par pieejamiem priekšautiem grupā, kuriem var piešūt sarkanu krustu, kā daktera apzīmējumu. “Kā jūs domājat, ja mums nav plāksteru, vai mēs varētu tos paši izgatavot?”, viens no bērniem atbildēja “Tu vari tos nopirkt”. Darba autore pieņēma lēmumu pajautāt bērniem “Vai jūs varētu paši sašūt plāksterus?”. Sadarbībā ar auklīti, bērni pilnveidoja savas šūšanas prasmes un pagatavoja sarkanus krustus un plāksterus no filca.

Sadarbībā ar grupas bērnu vecākiem, izdevās veiksmīgi iekārtot slimnīcu un aptieku ar visu nepieciešamo bērnu pašvadītai darbībai, kur bērni var brīvi ikdienā nākt, pētīt, rotaļāties.

Rotaļas “Slimnīca mājdzīvniekiem” izspēle

Sasniedzamais rezultāts:

- Uzdod jautājumus.
- Izsaka savas vajadzības atkarībā no situācijas.
- Nepārtrauc sarunas biedru.
- Atbild uz jautājumiem.
- Veido saudzīgu attieksmi pret dzīvniekiem.
- Ieklausās cita runā.

Lomas: Vetārsts, medmāsa, dzīvnieka saimnieks, aptiekas pārdevējs.

Nepieciešamie materiāli/atribūti: rotaļu dzīvnieki, halāti, cepures, zīmulis un papīrs receptēm, fonendoskops, pašizgatavoti plāksteri no filca. Ar vecāku atbalstu tika nodrošināts: rotaļas termometrs, vate, apsējs, rotaļu pincete un šļirce, tablešu un vitamīnu iepakojumi, rotaļas termometrs, vate, apsējs, pincete, šķēres, šļirce, tablešu un vitamīnu iepakojumi.

Rotaļas vide: galdi, krēsli, nepieciešamie atribūti.

Rotaļas apraksts: Uz veterināro klīniku atved vai atnes apslimušus dzīvniekus. Veterinārārsts pieņem saslimušus, uzmanīgi uzklausā saimnieka sūdzības, uzdod jautājumus, apskata saslimušo dzīvnieku, uzklausā ar fonendoskopu, izmēra temperatūru, uzraksta nosūtījumu. Medmāsa izraksta recepti. Medmāsa pēc nepieciešamības pārsien, taīsa potes.

Aptiekas pārdevējs pārdod precī, savukārt, dzīvnieka saimnieks pērk precī, kuru ir nozīmējis ārsts, lai dzīvnieks ātrāk izvesētos.

1. Dialoga piemērs (veterināra klīnika)

Matvejs - Māj ar galvu.

Jūlija – Labdien, es esmu medmāsa.

Stefans - Labdien. Es esmu dakteris. Kas noticis?

Matvejs - Mans suns. Sāp.

Stefans - Kaut kas sunītim sāp?

Matvejs – Aha (galvas mājiens).

Darba autore – Pasaki Matvej dakterim, kur sunītim sāp, lai dakteris varētu apskatīt.

Matvejs - (parāda, kur sunim sāp). “Ного” sāp.(atbildēja daļēji krieviski daļēji latviski).

Jūlija – Vajag tableti.

Stefans - Uzliksim plāksteri un nesāpēs.

Matvejs - (krieviski pasaka) Надо бинт!

Darba autore - Malacis Matvejs, kāju var arī pārsiet!

Stefans - Laba ideja!

Jūlija - Es esmu medmāsa, es tev padošu.

Stefans - Es pats paņemšu.

Jūlija - Nē es tev padošu, mēs kopā spēlējamies.

Stefans - Labi. (pārsēja kāju mīkstai rotaļlietai)

Stefans - Uz redzēšanos.

Darba autore – Neaizmirstiet, ka otrajā pusē ir aptieka. (atgādinājums)

Jūlija - Ej uz aptieku un nopērc sunim plāksterus.

Matvejs - Aha, uzredzēšanos.

Jūlija - nākamais!

2. Dialoga piemērs

Marta - Labdien!

Valters -Labdien!

Marta – Lūdzu, tas tev.

Valters - Es nemāku lasīt.

Marta - Tur uzrakstīts, ka manam Bingo vajag tableti. Redzi?

Valters - Tūlīt iedošu. Lūdzu. (pasniedz kastīti)

Marta - Saldējums Jums arī ir ?

Valters - (priecīgs izliek visas kastītes no tabletēm un vitamīniem uz galda) nē nav.

Marta - O, man mājās arī ir tādi vitamīni. Šos gribu. Cik maksā?

Valters - Pieci.

Darba autore – (Vērš Valtera uzmanību uz kastītes uzrakstītam ciparam)

Valters - Viena naudiņa.

Marta - Paldies.

Valters - Lūdzu.

Marta - Atā.

Pirmo dialoga piemēru darba autore izvēlējās atspoguļot savā darbā, lai parādītu, ka Matvejs, kuram ir vāja prasme iesaistīties sarunā un darboties ar bērniem kopīgajā rotaļā, šajā lomā bija ieinteresēts un drošāks. Ikdienā zēns rotaļājās viens pats un iesaistās sarunā tikai kopā ar skolotāju, lai izteiktu savas ikdienas vajadzības. Darba autore uzsver, ka rotaļā Matvejs ne tikai spēja saņemt un atbildēt uz jautājumu daļēji dzimtajā valodā un daļēji latviešu valodā, bet arī turpināja rotaļu un kautrīguma dēļ neaizgāja prom. Darba autore uzsver, ka tas ir nozīmīgs solis priekš Matveja iesaistīties sarunā ar citiem bērniem un tādā veidā kļūt drošākam veidojot dialogus ar bērniem. Stefanam nesagādāja grūtības iesaistīties rotaļā, bet ikdienā viņam nepatīk spēlēt lomu rotaļas, jo zēnam patīk vairāk darboties mākslas un tehnoloģijas centrā. Stefans bija ieinteresēts, jo viņam ļoti patīk dzīvnieki. Darba autore secina, ka Stefanam veiksmīgi izdevās pastāvīgi sadarboties ar Jūliju, neskatoties ka ikdienā darbojas ar citu bērnu, kuram patīk Stefana piedāvātās spēles.

Otro dialoga piemēru darba autore izvēlējās, jo šajā dialoga piemērā Valters pēc savas iniciatīvas izvēlējās būt pārdevējs. No sākuma darba autore domāja, ka Valteram būs grūti iesaistīties sarunās un turpināt rotaļas gaitu ar Martu, bet rotaļas laikā zēns bija priecīgs un drošs, ka stāv pie galda kā pārdevējs un bērni nāk pie viņa. Dialogā ar Martu Valters iesaistījās sarunā, lai atbildētu uz jautājumu, bet ikdienā parasti neiesaistās sarunās un bieži atkārtoti cita bērna vai skolotājas teikto. Zēns bija pieklājīgs un nepārtrauca Martas teikto, kā arī sarunas laikā neklusēja, bet atbildēja godīgi, ja kaut ko nezināja. Marta bija nedaudz nervoza rotaļas laikā, jo viņai nepatika ilgi gaidīt, kamēr Valters atbildēs, bet tā kā abi bija pozitīvi vērsti uz rotaļu grūtības turpināt rotaļu nesagādāja. Marta ikdienā spēj uzdot īsu jautājumu dažos vārdos, bet rotaļas laikā izdevās uzdot ne tikai vienkāršu jautājumu, bet arī papildināt teikto ar savām domām.

Darba autore izvērtējot rotaļas gaitu secina, ka pārzinot pasakas sižetu bērni drošāk iesaistīsies sarunās un iespējams izdosies papildināt rotaļas sižetu ar daudzveidīgiem jautājumiem.

5. Lomu rotaļas izvēle.

Darba autore sarunā ar bērniem piedāvāja risināt šādus jautājumus- “Kāpēc cilvēkiem ir vajadzīgs apģērbs?”, “Apģērbs dažādos gadalaikos”, “Kāds apģērbs bija sen senos laikos un kāds ir tagad?”. Sadarbībā ar bērnu vecākiem, bērni piedalījās projekta nedēļā “Lietu otrā dzīve” un gatavoja no otrreizējiem apģērba gabaliem somas izstādei. Darba autore pēc projekta nedēļas kopā ar bērniem novēroja, ka palika pāri drēbes.

Darba autore rosināja bērnus pastāstīt, cik bieži bērni palīdz vecākiem mājas darbos, kādus pienākumus patīk veikt visbiežāk. Pēc bērnu sniegtajām atbildēm, darba autore secināja,

ka bērni ļoti maz piedalās mājas uzkopšanas darbos, atbilžu piemēri- “Mana mamma gatavo ēst”, “Mans tētis tīra māju ar sūcēju”, bet bija arī pozitīvas atbildes “Es pati kārtāju savas mantas”. Darba autore mudināja bērnus pastāstīt- kurš māc locīt apģērbu, kā pareizi mazgāt veļu, kā darboties ar veļas mašīnu, kāpēc nedrīkst aizmirst nepazīstamas pudeles. Pēc pārrunātā, darba autore mudināja bērnus nosaukt, kurš parasti māca bērniem visas dzīves gudrības. Bērnu atbildes tika piefiksētas uz runājošās sienas un kopā ar bērniem nonācām pie rotaļas ar nosaukumu “Es tev palīdzēšu”. Rotaļas saturs būs vērsts uz pienākumu un patstāvības apzināšanos. Pirms rotaļas izspēlēšanas, darba autore aicināja vecākus iesaistīt bērnus veļas mazgāšanas procesā un sausās veļas locīšanā, lai sekmētu bērnu interesi par mājas darba pienākumiem.

Pēc darba autores domām, šī rotaļa uzlabos bērnu sadarbības prasmes, kā arī prasmi iesaistīties sarunā, uzdotot daudzveidīgus jautājumus. Šajā grupā prasme paust labvēlīgu attieksmi pret rotaļas biedru nepieciešamības gadījumā ir vāji attīstīta un atbilstoši savam vecumposmam bērni nemāk novērst konfliktsituācijas strīda brīžos.

Vides iekārtošana

Bērni ar darba autores atbalstu plānoja nepieciešamos atribūtus rotaļas izspēlei un tad secināja, ka trūkst veļas mašīna. Stefanam ļoti patīk konstruēt, tādēļ viņš ierosināja izgatavot veļas mašīnu no lielās kastes. Kad kaste tika nodrošināta, bērni ar darba autores atbalstu izgatavoja veļas mašīnu. Darba autore sadarbībā ar bērniem iekārtoja veļas mazgāšanas centru ar visu nepieciešamo: pie sienas piestiprināta aukla, bļodas, dažāds apģērbs ar traipiem (bērni ar speciāliem flomāsteriem (tekstila) zīmēja traipus uz drēbēm), bērnu pašizgatavota veļas mašīna, tukšas kastītes no veļas mazgāšanas pulvera un veļas mīkstinātāja (iegūts sadarbībā ar vecākiem), rotaļu gludeklis.

Rotaļas “Es tev palīdzēšu” izspēle

Darba autore aicināja bērnus izspēlēt, kādu ikdienas situāciju no dzīves un katram izvēlēties lomu – mamma, tētis, meita, dēls, māsa. Nosacījums rotaļai bija tāds – atnākot no pastaigas bērniem jājautā vecākiem, kas tālāk ir jādara ar netīro veļu, savukārt vecākiem, jāpalīdz bērniem. Bērni izvēlējās situāciju, ka bērni atnāk no bērnudārza ar netīrām drēbēm un vecāki kopā ar bērniem mazgās veļu.

Sasniedzamais rezultāts:

- Palīdz rotaļas biedram.
- Izturas saudzīgi pret apģērbu un rotaļas atribūtiem.
- Iesaistās sarunā paužot savu viedokli.

Lomas: Mamma, tētis, meita, dēls, māsa, brāļi.

Rotaļas apraksts: Skolotājs piedāvā bērniem izvēlēties lomas – mamma, tētis, meita, dēls, māsa vai citas. Bērniem nepieciešams izspēlēt kādu ikdienas situāciju no dzīves pēc savas izvēles. Rotaļas galvenais nosacījums ir – atkarībā no izvēlētās lomas, bērniem jāmacās palūgt palīdzību, uzdot jautājumus par turpmāko rīcību, piedāvāt savu palīdzību, sniegt atbalstu viens otram.

1. Dialoga piemērs (veļas mazgāšana)

Marta (meita) - Mammu, paskaties cik mēs esam netīri.

Kamēlija (mamma) – Kur jūs bijāt? Es esmu ļoti dusmīga!

Valters (dēls) - Smilškastē. Lija lietus.

Daniels (tētis) - Tūlīt paši visu mazgāsiet.

Marta - Mēs paši mazgāsim. Kur drēbes jāliek?

Kamēlija (mamma) - Lieciet drēbes bļodā.

Valters - Es arī gribu pats.

Daniels - Es tev palīdzēšu novilkt drēbes.

(Kamēlija un Daniels palīdz Valteram un Martai novilkt lielās drēbes)

Darba autore - (Vēro bērnu rotaļas gaitu kā bērni liek visas melnas drēbes veļas mašīnā).

Daniels (tētis) – Es pielikšu pulveri.

Valters - Kur viņš stāv?

Daniels - Es tūlīt pievienošu un tad tu. Labi?

Valters - Labi.

Kamēlija - Nelieciet iekšā baltas drēbes.

Valters - Kāpēc?

Kamēlija - Nebūs vairs baltas, man mamma teica, ka sabojāsies.

Marta - Man bļoda tukša.

Daniels - Tūlīt būs čiks un gatavs.

2. Dialoga piemērs (sausas veļas izkarināšana)

Daniels - Paņem drēbes un dari tā kā es.

Marta - Tēti, skaties vai man sanāk?

Daniels - Jā, sanāk.

Marta - Es tev padošu kreklus.

Daniels - Paldies.

Marta - Man patīk ar tevi draudzēties.

Daniels - Man arī.

Marta - Skaties kādu kleitu atradu.

Daniels - Es tikai vienu zeķi atradu.

Marta - Es sameklēšu otru, kaut kur redzēju.

Abos dialoga piemēros darba autore novēroja, ka bērniem izdevās iesaistīties savstarpējā sarunā bez darba autores pamudinājuma. Danielam un Kamēlijai patika viņu lomas, tāpēc ar prieku aktīvi palīdzēja Martai un Valteram novilkt drēbes. Lomu rotaļās Danielam var novērot uzlabotas sadarbības prasmes, kas izpaužas kā interese rotaļāties ar bērnu, uzmanīgi uz klausīt un veikt kopīgu darbību. Prasme iesaistīties sarunā ir uzlabojusies Danielam un Valteram, jo ir novērota interese iesaistīties sarunā, lai izteiktu savas domas, saņemtu palīdzību un noskaidrotu informāciju.

Darba autore secina, ka lomu rotaļas ir veiksmīgi izspēlētas. Pirms katras lomu rotaļas izspēles bērni pašvadītās mācīšanās procesā ar prieku izgatavoja nepieciešamus materiālus rotaļu izspēlei pēc savas ieceres un spējām, izņemot tos priekšmetus, kurus nav iespējams pagatavot pašiem, kā arī plānoja savas darbības. Katru nedēļu varēja novērot bērnu izaugsmi gan rotaļas izspēlēšanas ziņā, gan patstāvīga dialoga izveidē. Sākotnēji bērni bija nedroši, jo darba autore konstatēja, ka iepriekš grupā nebija piedāvātas daudzveidīgas lomu rotaļas.

Grupā ir novērots, ka bērni drošāk iesaistās sarunās, labāk uz klausu viens otru, ja veic darbību ar kopīgu mērķi. No brīža, kad tika iekļautas ikdienas mācību procesā lomu rotaļas darba autore novēroja, ka bērniem uzlabojas sadarbības prasmes, prasme atbalstīt rotaļas biedru, kā arī bērni sākuši rotaļāties nelielās grupās.

Organizējot rotaļu vidi pēc bērnu iecerēm, kas atbilst bērnu spējām, interesēm un vajadzībām, tika sekmētas bērnu pašvadītās mācīšanas attīstība.

Veiksmīgi organizēta mācību vide rada apstākļus, lai sekmētu pašvadītās mācīšanās prasmes, bet lai tos pilnveidotu ir nepieciešams sistemātiski aicināt bērnus piedalīties mācību vides un rotaļu izvērtēšanā un plānošanā.

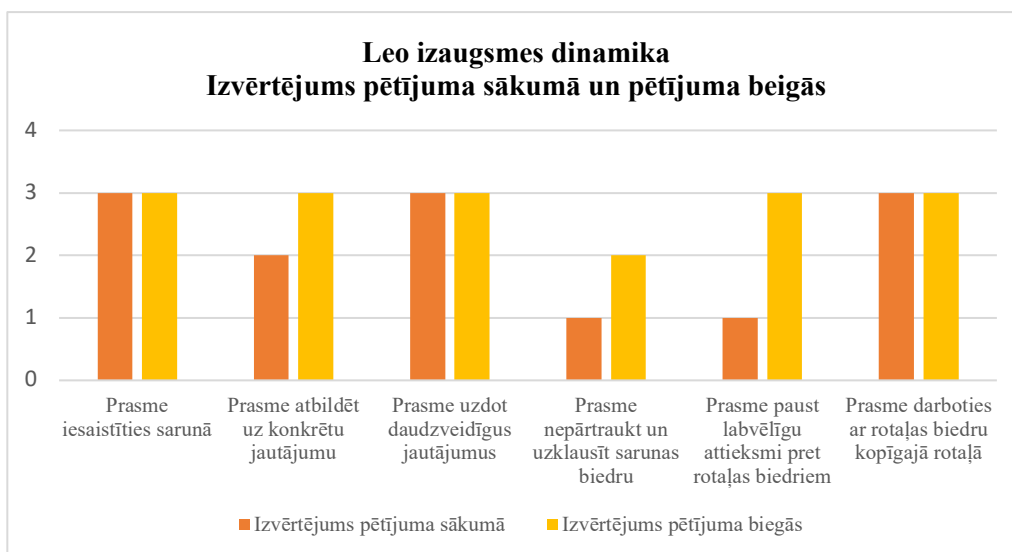
2.4. Dialogrunas izvērtējums pētījuma noslēguma posmā

Lai pilnveidotu bērniem dialogrunas prasmes, pētījuma laikā darba autore piedāvāja bērniem dažādas lomu rotaļas, kā arī iespēju pilnveidot rotaļām nepieciešamo vidi. Pētījuma noslēguma posmā katram bērnam tiek atkārtoti izvērtēta prasme iesaistīties dialogā un prasme ievērot dialogrunas kultūru pēc atbilstošiem rādītājiem un vērtēšanas līmeņiem 4 punktu sistēmā. Dati tika apkopoti 2. tabulā, lai iegūtu iespēju salīdzināt datus pētījuma sākumā un beigās. (Apzīmējums S- izvērtējums pētījuma sākumā, B- izvērtējums pētījuma beigās.)

2..Tabula. Dialogrunas izvērtējums pētījuma beigās

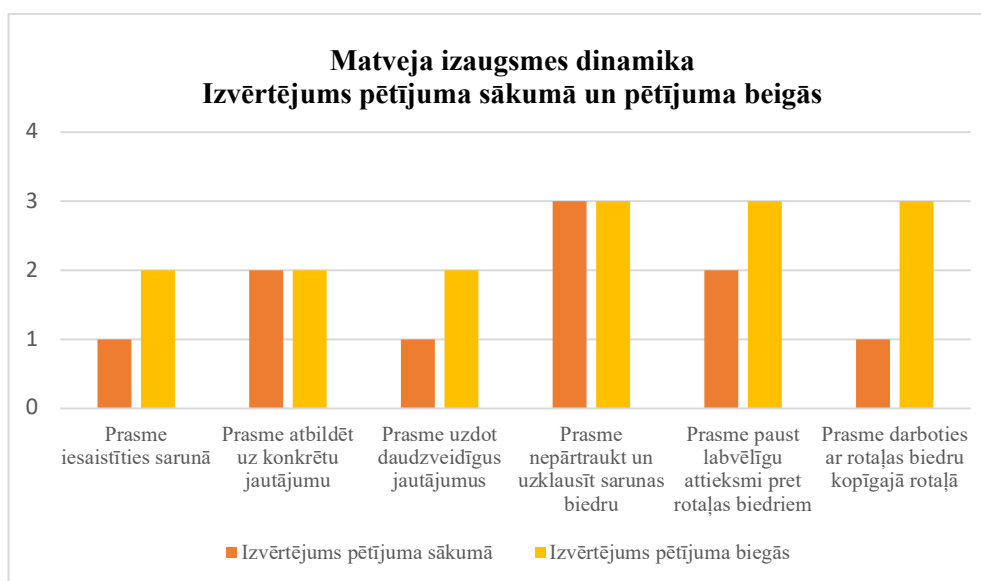
Bērna vārds	Kritēriji												Kopējais punktu skaits (mak. 24.p.)	
	Prasme iesaistīties dialogā						Prasme ievērot dialogrunas kultūru							
	Rādītāji						Rādītāji							
	Prasme iesaistīties sarunā		Prasme atbildēt uz konkrētu jautājumu		Prasme uzdot daudzveidīgus jautājumus		Prasme nepārtraukt un uzklaust sarunas biedru		Prasme paust labvēlīgu attieksmi pret rotaļas biedriem		Prasme darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā			
	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B		
Leo	3	3	2	3	3	3	1	2	1	3	3	3	13	17
Alīna	3	3	3	4	3	3	3	4	3	4	3	4	18	22
Matvejs	1	2	2	2	1	2	3	3	2	3	1	3	10	15
Katrīna	3	3	3	3	2	3	2	3	3	4	1	3	14	19
Alise	3	4	3	4	3	4	1	2	1	3	2	4	13	21
Alīviņa	1	2	2	2	1	2	3	3	2	2	2	3	11	14
Konstantīns	2	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	13	17
Aleksis	3	3	3	3	2	3	2	4	3	4	3	3	16	20
Rasa	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	1	3	11	17
Olīviņa	3	4	3	4	2	3	2	3	3	3	3	3	16	20
Daniels	2	3	2	3	1	2	1	2	1	2	1	2	8	13
Kamēlija	3	4	3	4	3	3	1	3	3	3	3	4	16	21
Artūrs	1	2	2	2	1	2	2	3	2	2	1	2	9	13
Valters	1	3	2	3	1	2	3	3	1	3	1	3	9	17
Marta	3	3	2	3	2	3	1	2	3	3	2	2	13	16
Kārlis	3	4	3	4	3	4	2	3	2	4	4	4	17	23
Stefāns	3	3	3	4	3	4	3	4	2	4	3	4	17	23
Ģebs	2	2	2	2	1	2	3	3	3	3	1	2	12	14
Karlīna	2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3	3	15	18
Jūlija	3	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	16	18
Kopējais punktu skaits	47	59	50	62	40	56	43	59	44	62	43	60		

Apkopojot iegūtos rezultātus (sk. 2. tabulu) pētījuma beigās, darba autore secina, ka, lai izvērtētu iegūtos rezultātus ir nepieciešams izskatīt katru bērnu atsevišķi un izvērtēt individuālās izaugsmes dinamiku. Turpinājuma tiks atspoguļota to bērnu izaugsmes dinamika, kuriem vismaz viens rādītājs ir *turpina apgūt*.

4. Attēls. Leo izaugsmes dinamika

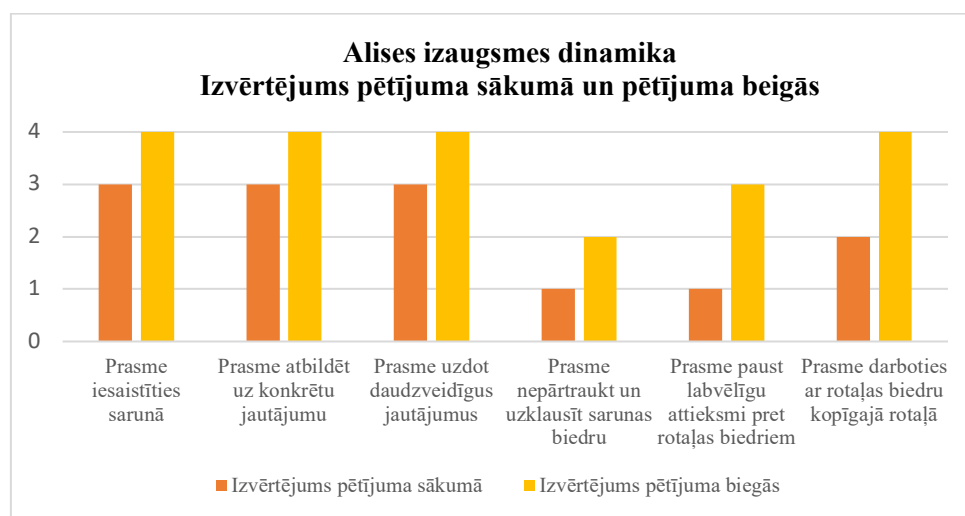
Leo – Izvērtējot Leo izaugsmes dinamiku (sk. 4. attēlu) sākotnēji zēnam sagādāja problēmas atbildēt uz jautājumu, jo pārsvarā koncentrējās uz savām domām un sakāmo. Rotaļās ir sācis izrādīt interesi pret sarunas biedra teikto, mazāk koncentrēties uz savām domām un atbildēt uz bērna/pedagoga vienkāršiem jautājumiem īsos teikumos, bet tomēr vēl turpina pārtraukt sarunas biedrus. Darba autore secina, ka piedaloties rotaļas vides pilnveidošanas pasākumos ir veiksmīgi uzlabojusies sadarbības prasme, kas sekmēja Leo draudzīgas attiecības ar citiem.

5. Attēls. Matveja izaugsmes dinamika.

Matvejs- Izvērtējot Matveja izaugsmes dinamiku (Sk. 5. attēlu) darba autore novēroja, ka Matvejam ir uzlabojušies rādītāji, bet kopumā ir apguvis prasmi paust labvēlīgo attieksmi un darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā, prasme nepārtraukt sarunas biedru tika sākotnēji izvērtēta- apguvis.

Matvejs palika drošāks un cenšas izteikt savas domas un vajadzības jau dažos vārdos, salīdzinot ar sākotnējo apguves līmeni, kad reaģēja ar skaņām un mīmiku. Rādītājus būtiski ietekmēja darba autores individuālais darbs un Matveja pārlicība par savām spējām, ka bērns ir nozīmīgs rotaļas biedrs. Darba autore novēroja, ka ir uzlabojušies sociālās prasmes un Matvejs droši darbojas pāri vai nelielā grupā. Savukārt, izdodas jau labāk patstāvīgi uzdot īsu jautājumu, bet darba autore novēroja, ka pašam izteikt savas domas uz bērna vai pedagoga jautājumu vēl dažādās situācijās sagādā problēmas. Darba autore saskatīja, kad Matvejs pats izrāda interesi darboties ar bērniem, tad var novērot, kā bērnam pilnveidojas dialogrunas prasmes, savukārt, kad viņam uzdod jautājumu, tad bieži uztver to kā pavēli un rīkojas atbilstoši. Darba autore secina, ka nepieciešams ilgāks laiks, lai uzlabotu šīs prasmes, kā arī individuāls darbs.

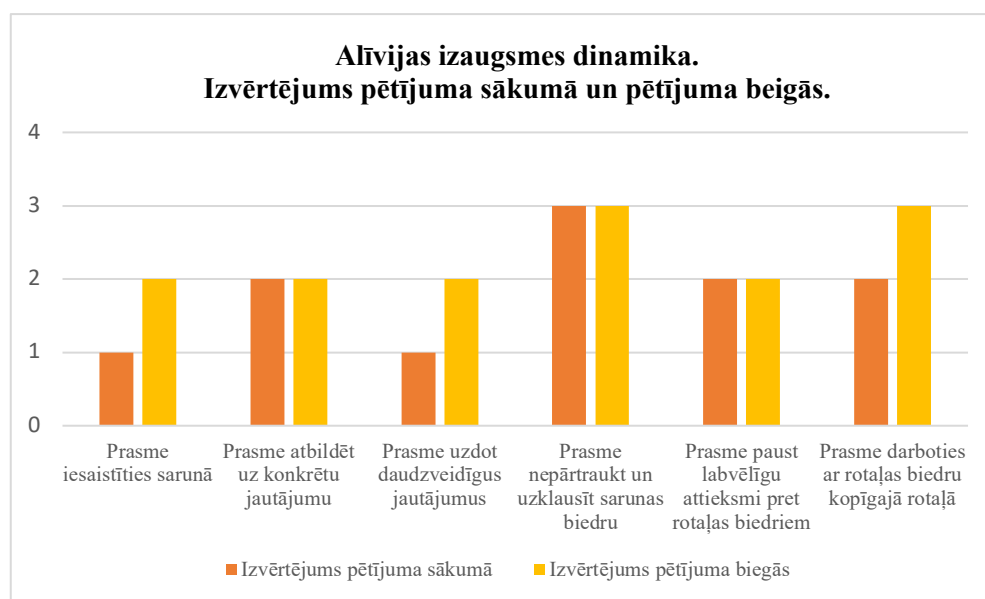

6. Attēls. Alises izaugsmes dinamika

Alise- Izvērtējot Alises izaugsmes dinamiku (Sk. 6. attēlu) darba autore novēroja, ka meitene veiksmīgi ir apguvusi padziļināti trīs prasmes, divas apguva un vienu turpina apgūt.

Balstoties uz meitenes aktivitāti, centību un vēlmi būt pamanītai, darba autore secināja, ka tas pozitīvi ietekmēja rotaļas gaitu. Alisei izdevās citus iesaistīt rotaļās un arī veiksmīgi virzīt rotaļas gaitu. Tā kā meitene ir aktīva uz klausīt citus sarunas biedrus vēl pilnvērtīgi neizdodas un nepieciešams ilgāks laiks, savukārt aktīva iesaiste rotaļās būtiski ietekmēja savstarpējas attiecības ar citiem bērniem. Alise vairs strīdos neraud, nekliedz, bet cenšas pamatot savu domu gājieni un citi ieklausās Alises teiktajā. Kad bērni plānoja rotaļas vides pilnveidošanu, bieži

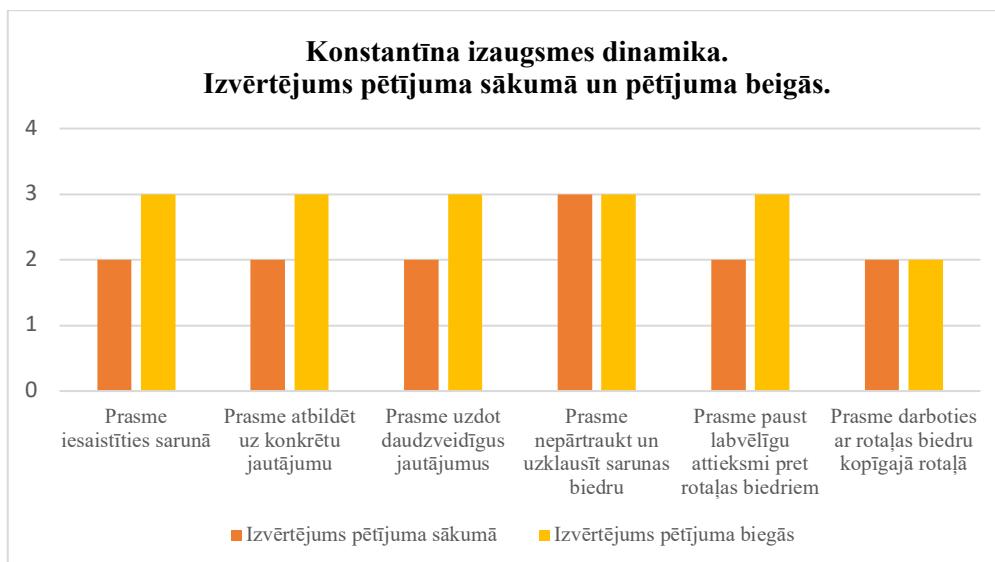
vien Alise nedeva iespēju citiem izteikties un turpināja pārtraukt, bet ir situācijas, kad meitene ieklausījās un piekrita cita bērna izteiktam priekšlikumam. Veiksmīgi izdevās sākt darboties arī ar citiem bērniem, jo pārsvarā darbojās pāri ar konkrētām meitenēm.

7. Attēls. Alīvijas izaugsmes dinamika

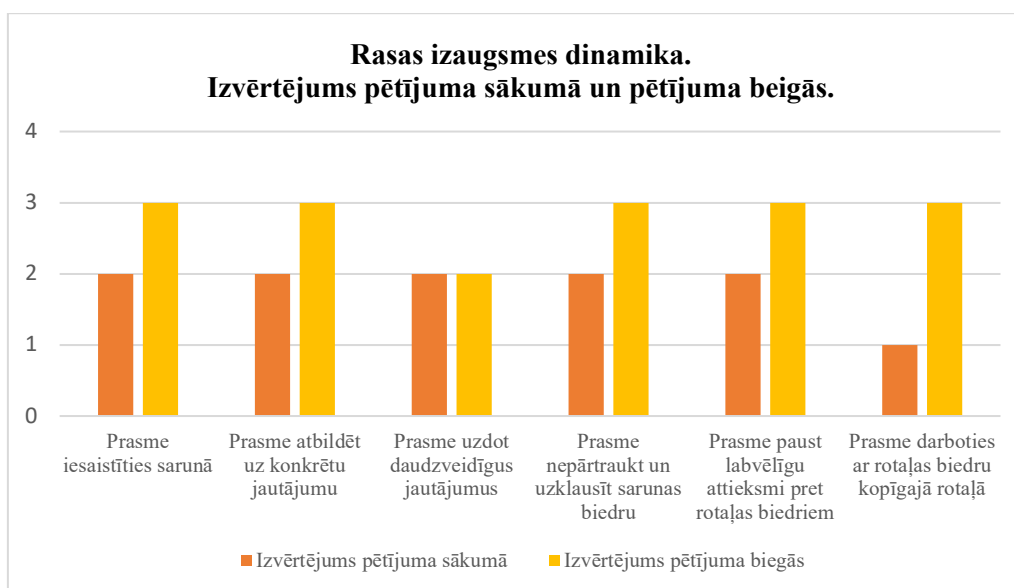
Alīvija- Izvērtējot Alīvijas izaugsmes dinamiku (Sk. 7. attēlu) darba autore secina, ka iepriekš prasme nepārtraukt sarunas biedru jau tika izvērtēta *apguvis*, bet pētījuma laikā tika apgūta prasme darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā. Neskatoties, ka apgūta tikai viena prasme, priekš Alīvijas prasme darboties ar bērniem kopīgajā rotaļā ir liels izaicinājums.

Ļoti veiksmīgi, ka ar dažādiem organizācijas metodēm un lomu rotaļām tika panākta Alīvijas iesaiste. Darba autore vēlas uzsvērt, ka rādītāji tika par vienu punktu paaugstināti un vērtējums ir *turpina apgūt*, bet priekš Alīvijas tas ir liels solis sociālo prasmju attīstībā. Lai attīstītu šīs prasmes meitenei tika sniegta individuālā pieeja, kura nebija tik veiksmīga sākumā, jo meitene ir diezgan atturīga no pieaugušajiem. Iesaistoties kopīgajās rotaļās ar savu draudzeni Karlīnu, Alīvija nedaudz atveras un darba autore ievēroja, kad meitenei ne tiek sniegta papildus uzmanība, tad Alīvija sāk klusi iesaistīties sarunās. Tādā veidā sāka rotaļāties arī ar citiem bērniem, izteikt savas domas. Tehnoloģiju centrā sāka interesēties par citu bērnu darbībām un arī rotaļā “Picērija” iesaistījās sarunās ar Matveju, lai veikt kopīgu darbību. Darba autore secina, ka neuzspiestās rotaļu vidē bērni labāk pilnveido savas dialogrunas prasmes, nekā pedagoga mērķtiecīgi piedāvātajās.

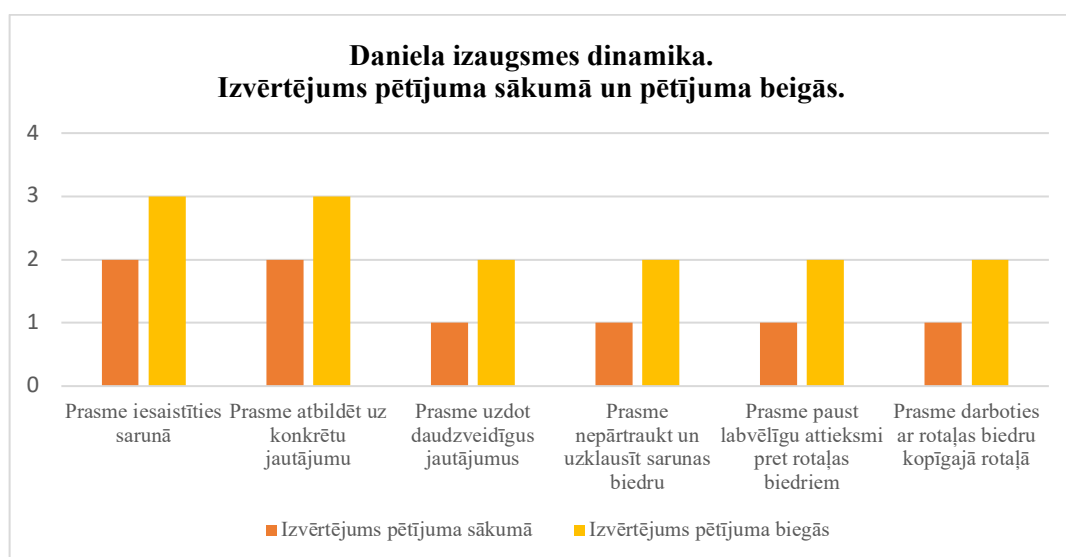
8. Attēls. Konstantīna izaugsmes dinamika

Konstantīns- Izvērtējot Konstantīna izaugsmes dinamiku (Sk. 8. attēlu) darba autore secina, ka Konstantīns uzlabojot savas dialogrunas prasmes ieguva vērtējumu *apguvis*, bet prasmi darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā neuzlaboja. Konstantīns nav gatavs darboties nelielā grupā, jo neskatoties, ka ir labvēlīgs pret citiem bērniem, tomēr izvēlas darboties pāri. Aktīvu iesaisti izrādīja brīdī, kad bija nepieciešams bērniem vērtēt vidi un plānot nepieciešamus materiālus rotaļas izspēlei. Izrādot interesi vērsās vairāk pret darba autori ar jautājumiem un arī sarunās iesaistījās ar pieaugušajiem biežāk. Konstantīns turpina sadarboties un komunicēt ar Leo, bet nepieciešamības gadījumā sniedz atbalstu citiem.

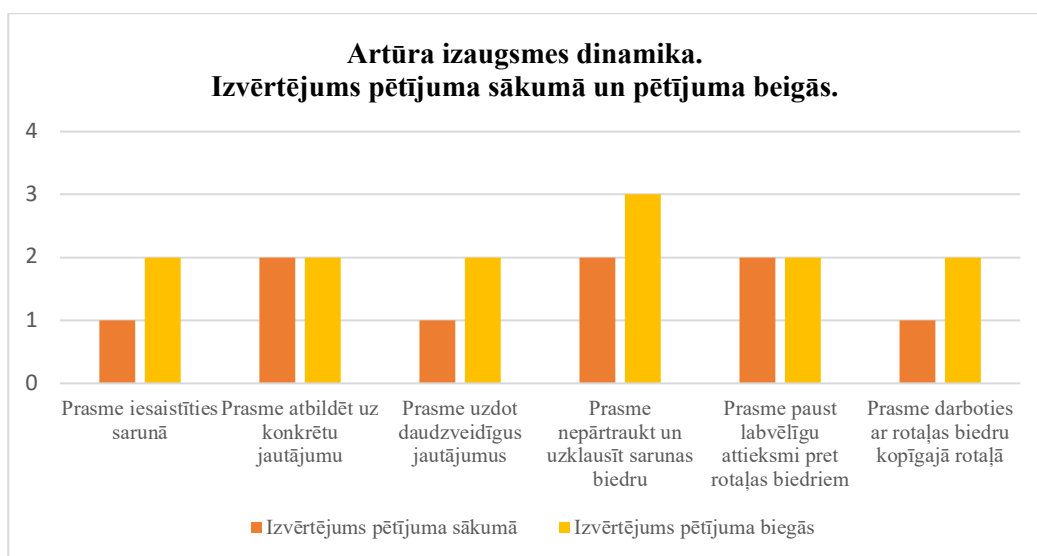
9. Attēls. Rasas izaugsmes dinamika

Rasa- Izvērtējot Rasas izaugsmes dinamiku (Sk. 9. attēlu) darba autore spriež, ka var novērot Rasas izaugsmi pēc novērotām situācijām pētījuma laikā, savukārt prasme uzdot daudzveidīgus jautājumus nav uzlabojusies un prasme darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā daļēji apgūta. Rasa ir patstāvīga meitene un sākusī iesaistīties sarunā arī ar citiem bērniem, bet lai uzdotu jautājumus nepieciešams pedagoga pamudinājums. Rasai sagādā grūtības noformulēt jautājumu, tomēr ļoti uzmanīgi klausās cita teikto un nepārtrauc sarunas biedrus. Neskatoties uz labvēlīgo attieksmi pret citiem bērniem, bērni tomēr bieži neizvēlas Rasu, ka rotaļas biedru. Darba autore spriež, ka dialogrunas prasmes uzlabojas iespējams tādēļ, ka Rasa vēlas ar citiem bērniem sadarboties un iesaistīties sarunā, bet ir brīži, kad tomēr izvēlas veikt darbību patstāvīgi, aizmirstot par kopā veicamo darbību un pārējie bērni to citreiz neatbalsta.

10. Attēls. Daniela izaugsmes dinamika

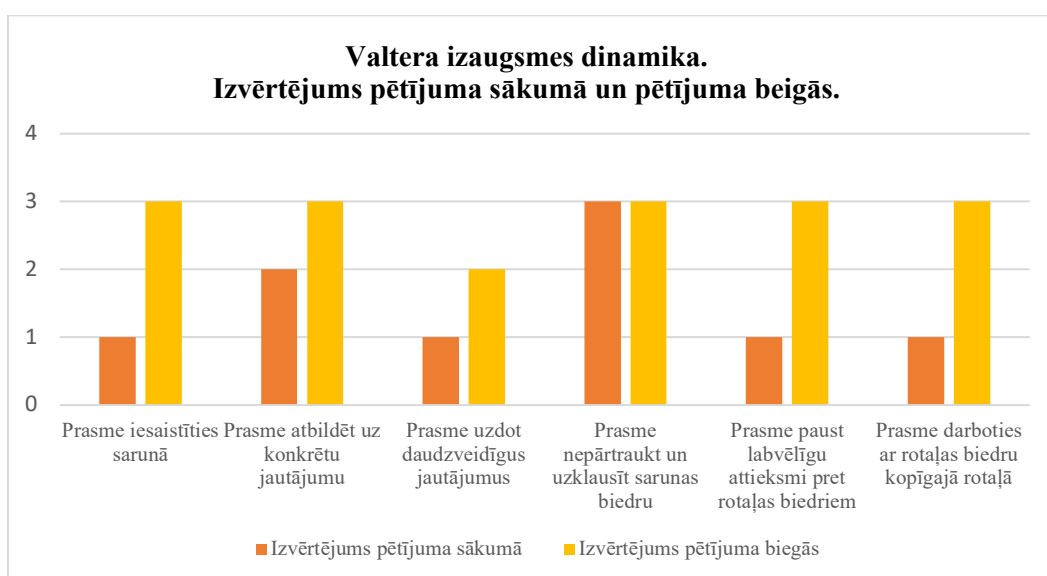
Daniels- Izvērtējot Daniela izaugsmes dinamiku (Sk. 10. attēlu) darba autore secina, ka zēnam ir iegūts vērtējums *apguvis* pie prasmes iesaistīties sarunā un atbildēt uz konkrētu jautājumu. Lai pilnveidotu pārējās prasmes nepieciešams ilgāks laiks, kā arī pirmsskolas iestādes regulārs apmeklējums. Sākumā darba autore novēroja, ka Daniels ir sācis iesaistīties sarunās, kad tika personiski uzrunāts. Situācijās, kad atbildēja uz jautājumu uz kuru pārējie bērni nevarēja sniegt pilnvērtīgu atbildi, guva gandarījumu. Darba autore novēroja, ka Daniels veido konfliktsituācijas, jo nemāk veidot savstarpējas attiecības ar citiem bērniem. Pētījuma laikā pēc mēģinājumiem iesaistīties kopīgajās rotaļās, darba autore secināja, ka zēns ir sācis izrādīt vairāk intereses par citiem bērniem, un ieklausīties cita bērna teiktajā, plānojot kopīgu darbību. Vislabāk paveicās lomu izspēle, kad tika sadalīti konkrēti pienākumi.

11. Attēls. Artūra izaugsmes dinamika

Artūrs- Izvērtējot Artūra izaugsmes dinamiku (Sk. 11. attēlu) darba autore secina, ka Artūrs *apguva* prasmi nepārtraukt un uz klausīt sarunas biedru. Savukārt, pārējās prasmes vēl turpina apgūt.

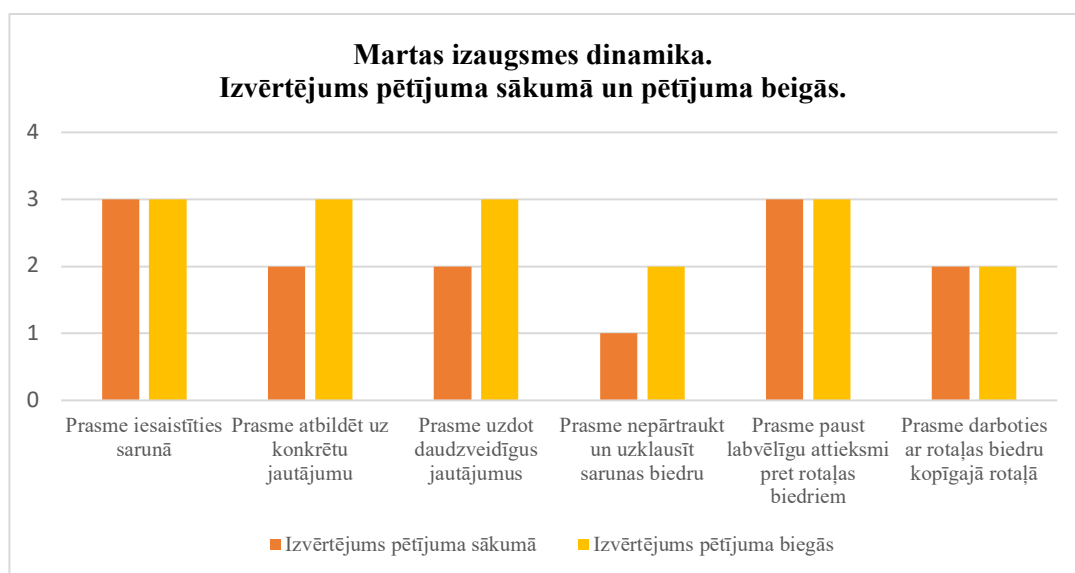
Artūrs nāk no krievvalodīgas ģimenes un apmeklē bērnudārzu pirmo gadu. Latviešu valodas apguve sagādā grūtības, jo zēns nepameklē bieži bērnudārzu slimošanas dēļ. Darba autore, lai uzlabotu zēna prasmes sniedza individuālās pārrunas ar zēnu, tulkojusi un skaidrojusi. Zēns ikdienā cenšas iesaistīties gan rotaļas plānošanā, gan izspēlē un izsaka savas domas gan latviski, gan krieviski. Izspēlēt lomu sagādā vēl grūtības, jo zēns nevar uztvert daudz informācijas latviešu valodā, bet ja tiek izveidotas piktogrammas vai sižetiskie attēli, tad zēns cenšas iesaistīties un uzdot dažādus jautājumus.

12. Attēls. Valtera izaugsmes dinamika

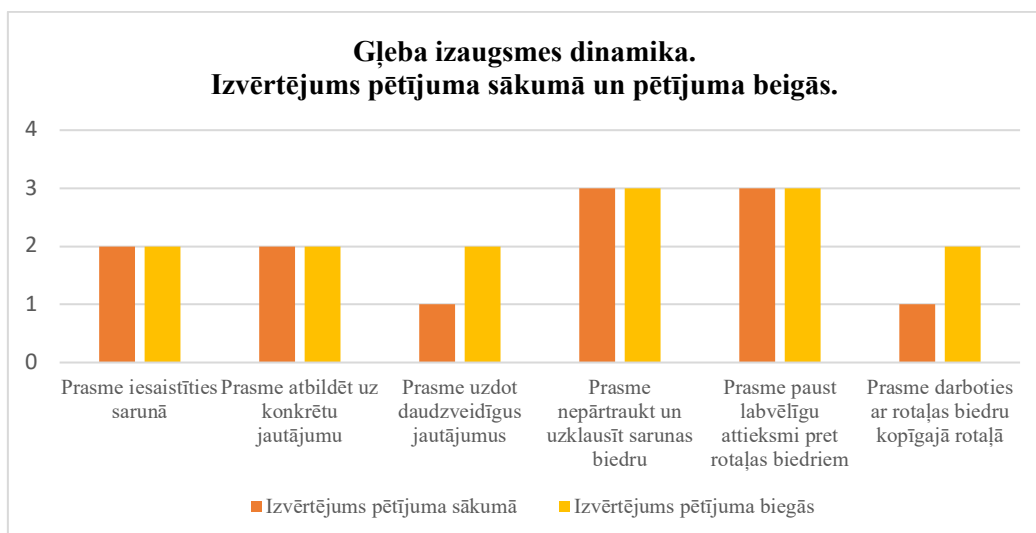
Valters- Izvērtējot Valtera izaugsmes dinamiku (Sk. 12. attēlu) darba autore secina, ka Valters ir apguvis 4 prasmes un divas prasmes vēl turpina apgūt.

Sākumā zēns rotaļājas bērnu klātbūtnē, bet veica savu izvēlēto darbību vienatnē. Pētījuma laikā tika novērots, ka sadarbojoties rotaļā Valters vairs neizjauc citu bērnu rotaļas un arī seko, lai citi netraucē. Darba autore secināja, ka tādēļ, ka Valters neiesaistījās ar bērniem sarunās, zēns traucējot citiem tādā veidā vēlējās pievērst sev uzmanību. Lomu rotaļu izspēles laikā zēns kļuva atbildīgs, komunikabls un vērst uz sadarbību. Sākumā bērniem bija grūti pieņemt Valteru, jo ikdienā tomēr vairāk traucēja bērniem rotaļāties. Darba autore uzskata, ka rotaļu, lomu un darbību plānošana vieno bērnus. Zēns rotaļājās ar bērniem, iesaistās sarunās, pielāgojas citu bērnu idejām, bet tomēr neuzdod jautājumus, kāpēc tieši šādi bērni vēlas rīkoties, jo nevēlas būt atstumtam. Kopumā ir izaugsmes dinamika ir laba un nepieciešams turpināt veicināt Valtera sadarbības prasmes ar bērniem.

13. Attēls. Martas izaugsmes dinamika

Marta- Izvērtējot Marta izaugsmes dinamiku (Sk. 13. attēlu) darba autore secina, ka uz bērnu vai pedagoga uzdotajiem jautājumiem ietur pauzi, apdomā un tad atbild īsos teikumos. Pētījuma sākumposmā atbildēja īsi vai saistībā ar citu tematu, nekoncentrējoties uz sarunu. Darba autore novēroja, ka Marta izrāda iniciatīvu turpināt sarunu ar bērniem, bet vēl sagādā grūtības uz klausīt līdz galam, jo tomēr uzskata, ka viņas domas ir svarīgākas par citu bērnu izteiktam priekšlikumam. Iesaistās lomu rotaļā, ja nav liela grupa, veiksmīgi veido dialogus sadarbojoties vai rotaļājoties pāri. Nelielā grupā sagādā problēmas rotaļāties, jo nesanāk vienotiem par darbības mērķi.

14. Attēls. Gļeba izaugsmes dinamika

Gļebis- Izvērtējot Gļeba izaugsmes dinamiku (Sk. 14. attēlu) darba autore novēroja, ka ir uzlabojušas tikai divas prasmes. Darba autore secina, ka Gļebis ir sācis censties uzdot jautājumus un ikdienā rotaļājās pārī ar vienu vai otru zēnu, kas nāk no krievvalodīgām ģimenēm. Iesaistās sarunās tikai, lai izteiktu vajadzību vai noskaidrot nepieciešamo informāciju, bet lomu rotaļu izspēlē vai ideju ģenerēšanā nav vērsti aktīvi līdzdarboties. Darba autore rosināja Gļebu pašam iesaistīties lomu rotaļās vai pārdomāt rotaļu vides nepieciešamus atribūtus, bet zēns tomēr sagaida no citiem bērniem iniciatīvu vai konkrētus norādījumus/paraug frāzes. Lai turpmāk uzlabot Gļeba prasmes ir nepieciešams biežāk apmeklēt bērnudārzu un turpināt iesaistīt zēnu sadarbības veicināšanas rotaļās, lai sekmētu dialogrunas prasmes.

*Pētījuma izvirzītā hipotēze - Pirmskolas vecuma bērnu dialogruna tiks sekmēta, ja 1) bērns lomu rotaļu situācijās īsteno komunikācijas iniciāciju un atdarinās veiksmīgus dialogrunas piemērus, 2) bērns tiks iesaistīts pašvadītas mācīšanās un sadarbības īstenošanā, pilnveidojot rotaļām nepieciešamo vidi- **ir apstiprinājies.***

Secinājumi

1. Bērnam piedzimstot ir tieksme uz savstarpējo sarunu, tādēļ bērna runas attīstību, galvenokārt, ietekmē ģimene kā sociālā vide, kur bērnam ir iespēja gūt savu pirmo saskarsmes pieredzi un runas paraugu.
2. 4-5 gadu vecumā ir svarīga loma dialogrunas pieredzei, jo caur runu bērns atspoguļo savas domas, jūtas, attieksmi un pārdzīvojumus, kā arī gūst jaunas zināšanas un tieksmi izzināt pasauli.
3. Pedagogam ir nepieciešams nodrošināt daudzveidīgas komunikācijas situācijas, kuru rezultātā attīstās bērna runas un dialogrunas prasmes, kas galvenokārt pilnveidojas ikdienas saskarsmē.
4. Lomu rotaļu izvēle un izspēle būtiski atspoguļo bērna gūto pieredzi, intereses un zināšanas, kas izpaužas rotaļas saturā, sižetā un darbībā.
5. Lai bērns varētu iesaistīties mācību vides uzlabošanas procesā un pašvadīti mācīties, pedagogam ir jānodrošina apstākļi, lai bērns mācītos izvērtēt vidi, spriest kādam jābūt gala produktam un secīgi veikt plānotas darbības īstenošanas soļus.
6. Mācību videi ir jābūt daudzveidīgai, mainīgai, bagātai ar rotaļu izvēli, izzinošai, jēgpilnai un drošai, lai veicinātu bērnu interesi rotaļāties un vingrināt dialogrunas un sadarbības prasmi.
7. Pašvadītās mācīšanās prasmes ir nepieciešamas savlaicīgi sākt bērniem attīstīt, lai turpmākā dzīvē bērns spētu vadīt savu mācīšanās procesu, patstāvīgi risināt problēmsituācijas, pamatot savas domas, plānot un īstenot savu ieceri, pieņemt lēmumu un veiksmīgi sadarboties ar līdzcilvēkiem.
8. Darba autore secina, ka prasmi iesaistīties sarunā 4 bērni apguva padziļināti, 12 apguva un 4 turpina apgūt. Prasmi atbildēt uz konkrētiem jautājumiem apguva padziļināti 6 bērni, 10 apguva un 4 turpina apgūt. Prasmi uzdot daudzveidīgus jautājumus apguva padziļināti 3 bērni, 10 apguva un 7 turpina apgūt. Prasmi nepārtraukt un uzklaut sarunas biedru apguva padziļināti 3 bērni, 13 apguva un 4 turpina apgūt. Prasmi paust labvēlīgo attieksmi pret rotaļas biedru apguva padziļināti 5 bērni, 12 apguva un 3 turpina apgūt. Prasmi darboties kopīgajā rotaļā apguva padziļināti 5 bērni, apguva 10 un turpina apgūt 5 bērni.
9. Tiem bērniem, kuriem ir nepieciešams turpināt pilnveidot savas dialogrunas prasmes, pedagogam ir nepieciešams nodrošināt apstākļus, kas veicinātu pašvadītās mācīšanās

prasmes, iekļaut mācību procesā nepabeigtus teikumus vai problēmsituācijas, kas sekmētu bērnu interesi spriest, iesaistīties sarunā un uzdot daudzveidīgus jautājumus.

10. Empīriskā pētījuma rezultāti norāda, ka izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies – ka pirmsskolas vecuma bērnu dialogruna tiks sekmēta, ja bērns lomu rotaļu situācijās īstenos komunikācijas iniciāciju un atdarinās veiksmīgus dialogrunas piemērus; bērns tiks iesaistīts pašvadītas mācīšanās un sadarbības īstenošanā, pilnveidojot rotaļām nepieciešamo vidi.

Priekšlikumi

1. Piedāvāt bērniem pašiem izvēlēties rotaļas izspēlei. Lai rotaļas izvēle būtu veiksmīga ir nepieciešams uzskatāmi apkopot bērnu domas uz runājošas sienas/tāfeles, lai kopā ar bērniem nonākt pie jēgpilnas rotaļu izvēles un izvērtēt iespēju to izspēlēt.
2. Lai organizētas lomu rotaļas būtu balstītas un bērnu interesēm un motivētu bērnus rotaļāties, pedagogam ir nepieciešams noskaidrot bērnu iepriekšējo pieredzi, domas un uzdot tādas jautājumus, kas sekmētu bērnu interesi iesaistīties sarunā un spriest.

Darba autores jautājumi rotaļu izvēlei:

- Kādas ir jūsu iemīļotas rotaļas?
  - Kādas jaunas lomu rotaļas jūs vēlaties izspēlēt?
  - Vai jūs visi gribētu šīs rotaļas izspēlēt?
  - Kāpēc jums šķiet, ka šīs rotaļas ir interesantas?
  - Kā mēs varētu sadalīt lomas?
  - Kā jūs domājat, ko mēs varētu izziņāt no šīm rotaļām?
  - Kurā vietā mēs varētu izspēlēt šo rotaļu?
  - Kurā no mācību centriem mēs varētu iekārtot rotaļa stūri.
3. Pēc izspēlētām rotaļām darba autore vēlas uzsvērt, ka nepieciešams apzināties mūsdienu mainīgo pasauli un aktualitātes, kas var būtiski ietekmēt bērnu interesi un rotaļu izvēli.
  4. Lai lomu rotaļas tiktu veiksmīgi izspēlētas ir nepieciešams ne tikai pārrunāt rotaļas gaitu ar bērniem, bet arī pedagogam ir jābūt sagatavotiem palīgmateriāliem/sižetiskiem attēliem/piktogrammām, kas veicinātu bērnu interesi turpināt rotaļu un pašvadīti mācīties plānot turpmākus darbības soļus.
  5. Īstenojot pašvadītu mācīšanu ir nepieciešams rosināt bērnus meklēt un izvēlēties nepieciešamus materiālus un plānot savas darbības soļus ieceres īstenošanai:
    - Ko tu izvēlēties izgatavot?
    - Kādus materiālus un darba piederumus tu izmantosi?
    - Ko tu plāno tālāk darīt?
    - Kā tu to paveiksi?
    - Kas tev sagādā grūtības?
    - Ko tu varētu darīt savādāk?

Pedagogam ir nepieciešams uzklaut un piedāvāt dažus risinājumus vai atbalsta materiālus.

6. Nodrošinot lomu rotaļu centrus ar daudzveidīgiem materiāliem, kuru izvēlē vai sagatavošanā ir iesaistīti bērni, pedagogam ir nepieciešams laicīgi izvērtēt, ko bērni ir spējīgi izgatavot paši un kur var piesaistīt vecākus materiāla sagādāšanā, lai rotaļu atribūtu izmantošana būtu daudzveidīgāka.
7. Gadījumā, ja bērnam neizdodas turpināt spēlēt izvēlēto lomu vai veikt iecerēto darbību, tad pedagogam ir nepieciešams izmantot 3P metodi- Paslavē, Pajautā, Piedāvā vai hamburgera principu- Paslavē, Pajautā/Iesaki, Paslavē, lai motivētu un iedrošinātu bērnu turpināt, bet nekādā gadījumā nekritizēt. Pedagoģa loma rotaļu procesā ir kā virzītājs un vērotājs.

Literatūras un avotu saraksts

1. Abdigapbarova, U., Ibrayeva, K., Baikulova, A., Ibrayeva, M., Shalabayeva, L., Zhundybayeva, T. (2016). Communication Through Dialogue Between Preschool Children with Leadership Skills. *International Electronic Journal of Mathematics Education, 11(5), 1343-1350.*
2. Anspoka, Z. Stangaine, I. (2017). Bilingvālu bērnu runas izpēte: Veltas Rūķes-Draviņas pētījumi un projekta "Latviešu valodas monoligvāla un bilingvāla apguve : rīki, teorijas un lietojums" rezultāti. Vulāne, A., Markus, D. (Ar). *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, 3.krājums* (42.-55. lpp.). Rīga: Zinātne.
3. Aral, N., & Yıldız Çiçekler, C., (2021). An investigation of preschool children's creativity in terms of their courage value and competition. *Early Child Development and Care*, 1-10. Retrieved from: Taylor & Francis Group.
doi: 10.1080/03004430.2021.2017910
4. Batņa, V. (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: Raka
5. Bohm, D. & Nichol, L. (1996). *On Dialogue*. London, New York: Routledge. ISBN 0-203-26516-5.
Pieejams: https://www.canr.msu.edu/bsp/uploads/files/Reading_Resources/On_Dialogue.pdf
6. Bowlby, J. (1988). *Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. Copyright:1988 R.P.L. Bowlby, R.J.M. Bowlby, and A. Gatling. ISBN 0-465-07598-3 (cloth) ISBN 0-465-07597-5 (paper).
Retrieved from:
[https://www.increaseproject.eu/images/DOWNLOADS/IO2/HU/CURR_M4-A13_Bowlby_\(EN-only\)_20170920_HU_final.pdf](https://www.increaseproject.eu/images/DOWNLOADS/IO2/HU/CURR_M4-A13_Bowlby_(EN-only)_20170920_HU_final.pdf)
7. Brodin, J., Reinblad, K. (2019). Improvement of preschool children's speech and language skills. *Early child development and care*. VOL. 190, NO. 14, 2205–2213. Retrieved from: Taylor & Francis Group. Doi: 10.1080/03004430.2018.1564917
8. Chaursiya, B. (2012). Effectiveness of role play technique in teaching dialogue. Dissertation for Faculty of Education Tribhuvan University Kirtipur, Kathmandu.
9. Rozenfelde, M., Čapkeviča, O. (2016). Vecāku un logopēda sadarbība pirmsskolas izglītības iestādes bērnu runas traucējumu korekcijā. *SABIEDRĪBA. INTEGRĀCIJA. IZGLĪTĪBA. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli* (27.-28.05.2016), Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju Akadēmija, 138-149. lpp.

10. Dzintere, D., Stangaine, I., Augstkalne, D. (2014) *Bērna komunikatīvās kompetences attīstība*. Rīga: RaKa
11. Dzintere, D. (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: Izglītības soļi
12. Dzintere, D., Stangaine I. (2007). (a) Rotaļa-bērna dzīves prasmju sekmētāja. Rīga: Raka.
13. Dzintere, D., Stangaine I. (2007). (b) Rotaļa-bērna dzīvesveids. Rīga: Raka.
14. Enģele, Z., Tauriņa, A. (2017). Pirmsskolas vecuma bērnu stāstītprasmes pilnveide. Vulāne, A., Markus, D. (Ar). *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, 3.krājums* (127.-143. lpp.). Rīga: Zinātne.
15. Firmansyah, D. (2018). Analysis of language skills in primary school children (study development of child psychology of language). *Primary Edu-Journal of Primary Education*, 2(1),35-44. DOI: <https://doi.org/10.22460/pej.v1i1.668>
16. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa
17. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi.
18. Hattie, J., Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*. Vol. 77, Iss. 1, pp, 81-112. Retrieved from: ProQuest Central. doi:10.3102/003465430298487
19. Hoff, E. (2009) *Language Development, Fourth Edition*. Wadsworth, Cengage Learning, ISBN-13: 978-0-495-50171-8, ISBN-10: 0-495-50171-9. Retrieved from: <https://www.tadkiroatun.id/wp-content/uploads/2020/09/Wajib-04-Erika-Hoff-Language-Development-2008-Cengage-Learning.pdf>. Library of Congress Control Number: 2007941635
20. Jurgena, I. (2010). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: Izglītības soļi.
21. Jurgena, I. (2001). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: "N.I.M.S."
22. Kuzina, V. (2016). Bērnu runas attīstību stimulējošie faktori. Vulāne, A., Markus, D. (Ar). *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, 2.krājums* (151.-162. lpp.). Rīga: Zinātne.
23. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999) *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Rīga: RaKa
24. Mara, E.,L. (2019). Modern teaching methods used in preschool education for the language development. *13th International Technology, Education and Development Conference, 6361-6367*. Valencia, Spain: IATED.
25. Mārtinsone, K., Pipere, A., Kamerāde, D., Kristapsone, S., Mihailova, I., J., Sīle, V., Sīlis, V., Lazda, R., Zakriževska, M., Olsena, S. (2011) *Ievads pētniecībā, stratēģijas un metodes*. Rīga: Raka
26. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: Raka

27. Neupane, B. (2019). Effectiveness of Role Play in Improving Speaking Skill. *Journal of NELTA Gandaki (JoNG)*, Vol.(1), 11-18.
28. Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem. (01.09.2019). Ministru kabineta noteikumi. Redakcija: 30.11.2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis
29. Omārova, S. (2002) *Cilvēks runā ar cilvēku. Saskarsmes psiholoģija*. Rīga: Kamene
30. Petrovska, A., Auziņš, A. (sast). (28.10.2019). Ēka jābūvē no pamatiem. Lauka, A. *Konference pirmsskolu pedagogiem "Darbojos, izzinu – mācos ar prieku"*. Rīga: Skola 2030.
31. Piaže, Ž. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis
32. Plotnieks, I. (1988). *Psiholoģija ģimenē*. Rīga: Zvaigzne
33. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Raka
34. Reņģe, V. (2004). *Psiholoģija. Savstarpējo attiecību psiholoģija*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC
35. Romenkova, V. (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Rīga: BJC "Rīgas Skolēnu pils."
36. Skola 2030. (09.04.2020). *Bērns mācās rotaļājoties*. Rīga: Skola 2030. Elektronisks resurss.
Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/berns-macas-rotalajoties>
37. Skola 2030. (2019). *Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: Mācību satura un pieejas apraksts*. Rīga: Skola 2030. Elektronisks resurss. Pieejams: http://skola2030.lv/admin/filemanager/files/2/prezentacija_izgl_musdienigai.pdf
38. Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A. (2011). *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra; Latviešu valodas institūts, ISBN- 978-9984-815-44-2. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2020/03/08-Vardnica.pdf>
39. Stangaine, I. (2014). *Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļā*. (Promocijas darbs, Latvijas Universitāte, Rīga, Latvija).
40. Stangaine, I. (2016). Pirmsskolas vecuma bērna valodas apguves nozīme komunikācijā . Vulāne, A., Markus, D. (Ar). *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, 2.krājums* (175.-198. lpp.). Rīga: Zinātne.
41. Suryani, L. (2015). The effectiveness of role play in teaching speaking. *ELTIN journal*, Volume 3/II, 106-109 pp.
42. Svence, G. (1998). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne.

43. Šalme, A. (2011). *Latviešu valodas kā svešvalodas apguves pamatjautājumi*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra. ISBN 978-9984-815-47-3 Pieejams: https://valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/10-Met_LAT_3.pdf
44. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. (2007). Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
45. Valsts izglītības satura centrs. (2016) *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. Valsts izglītības satura centrs. Elektronisks resurss. Pieejams: https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
46. Valsts izglītības satura centrs. (2019). *Mācību satura un pieejas plānošana. Metodiskie ieteikumi pirmsskolas skolotājam*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs. Elektronisks resurss. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/87>
47. Valsts izglītības satura centrs. (2019). *Pirmsskolas mācību programma*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs. Elektronisks resurss.
Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
48. Valsts izglītības satura centrs. (2019). *Valodu mācību joma. Mācību un metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs. Elektronisks resurss.
Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/86>
49. Valsts izglītības satura centrs. (2019). *Caurviju prasmes pirmsskolā. Metodiskais līdzeklis pirmsskolas skolotājam*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs. Elektronisks resurss. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/357>
50. Vigotskis, L. (2002). *Domāšana un runa*. Rīga : Eve
51. Zīriņa, T. (2017). Digitālā tehnoloģija un bērnu valodas attīstība. Vulāne, A., Markus, D. (Ar). *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, 3.krājums* (144.-154. lpp.). Rīga: Zinātne.
52. Zvirbule, A. (2004). *Kultūrvides izglītība*. Rīga: Raka
53. Баталов, А. А. (2016). Языковая и речевая природа средств речевого этикета. *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics*, Vol. 0, no. 3 pp. 79 – 85
54. Губанова, Н. (2008). *Игровая деятельность в детском саду. Программа и методические рекомендации. Для детей 3-7 лет. Серия «Библиотека программы воспитания и обучения в детском саду»*. Москва: Мозаика-Синтез, ISBN 978-5-86775-351-1.

Picejams:

<http://www.eduportal44.ru/Svetlachok/SiteAssets/DocLib66/Домашняя/губанова%20Игровая%20деятельность%20в%20детском%20саду.pdf>

55. Кушнер, Ю. З. (2001). *Методология и методы педагогического исследования (учебно-методическое пособие)*. Могилев: МГУ им. А.А. Кулешова.
Picejams: https://pedlib.ru/Books/1/0473/index.shtml?from_page=3
56. Лисина, М. (1986). *Проблемы онтогенеза общения*. Москва: Педагогика
57. Луман, Н. (1995). Что такое коммуникация?. *Социологический журнал*, Vol.1, no.3 pp. 114-124.
58. Мухина, В. (1998). *Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество*. Москва : Академия
59. Рубинштейн, С. (2002). *Основы общей психологии*. Санкт-Петербург: Питер

Pielikumi

1. Pielikums- Dialogrunas vērtēšanas kritēriji un rādītāji.
2. Pielikums- Pētījumā izmantotā dialogrunas izvērtēšanai kritēriju un rādītāju tabula pētījuma sākumā.
3. Pielikums- Pētījumā izmantotā dialogrunas izvērtēšanai kritēriju un rādītāju salīdzināšanas tabula.

Dialogrunas vērtēšanas kritēriji un rādītāji. (Valodu mācību joma, 2019, 7-30, Stangaine, 2014,79)

Vērtēšanas Kritēriji	Rādītāji	Sasniedzamā radītāja apguves līmeņu apraksti. Vērtējums punktos	
Prasme iesaistīties dialogā	Prasme iesaistīties sarunā	Izsaka savas vajadzības ar mīmiku un žestiem. Atsevišķus vārdus atkārtoti vai izdala skaņas.	(S) Sācis apgūt 1.punkts.
		Saprot un saklausa informāciju, kas saistīta ar ikdienu. Izsaka savas vajadzības dažos vārdos vai izteikumos.	(TA) Turpina apgūt 2.punkti
		Iesaistās sarunās, izsaka savas domas un vajadzības frāzēs.	(A) Apguvis 3.punkti
		Ikdienas sarunā izsaka savas domas, emocijas, vajadzības. Rotaļās nosauc un raksturo priekšmetus, situācijas, darbības.	(AP) Apguvis padziļināti 4.punkti
	Prasme atbildēt uz konkrētu jautājumu un par redzēto, dzirdēto	Ar mīmiku, žestiem un kustībām reaģē uz jautājumu. Māj ar galvu.	(S) Sācis apgūt 1.punkts.
		Rīkojas atbilstoši uzdotajam jautājumam un atbild dažos vārdos.	(TA) Turpina apgūt 2.punkti
		Atbild uz vienkāršiem jautājumiem īsos teikumos.	(A) Apguvis 3.punkti
		Droši atbild uz jautājumiem, izsaka un pamato savu domu gājienu vai rīcību.	(AP) Apguvis padziļināti 4.punkti
	Prasme uzdot daudzveidīgus jautājumus	Ar skolotājas pamudinājumu un atbalstu uzdod īsu jautājumu.	(S) Sācis apgūt 1.punkts.
		Uzdod īsu jautājumu.	(TA) Turpina apgūt 2.punkti
		Uzdod vienkāršus, īsus jautājumus un uzklausa citus. Izrāda iniciatīvu turpināt sarunu.	(A) Apguvis 3.punkti
		Pievērš uzmanību cita cilvēka teikta saturam un runas intonācijai, droši uzdod jautājumu un atbild uz jautājumu.	(AP) Apguvis padziļināti 4.punkti

Prasme ievērot dialogrunas kultūru	Prasme nepārtraukt un uzklausīt sarunas biedru	Nepievērš uzmanību cita teiktajam un pārtrauc sarunas biedru.	(S) Sācis apgūt 1.punkts.
		Uzklausa sarunas biedru, bet pārtrauc sarunu, lai izteiktu savas domas, viedokli vai attieksmi.	(TA) Turpina apgūt 2.punkti
		Uzklausa citus un nepārtrauc. Izturas ar cieņu pret citiem. Sarunā izsaka savu domu un vajadzības.	(A) Apguvis 3.punkti
		Uzklausa cita teikto, pievērš uzmanību teikta saturam un runas intonācijai. Spēj uzdot jautājumu un sagaidīt atbildi.	(AP) Apguvis padziļināti 4.punkti
	Prasme paust labvēlīgu attieksmi pret rotaļu partneriem (verbāli, neverbāli)	Mācās atšķirt labu rīcību no sliktas, bet ikdienišķās situācijās neizdodas patstāvīgi atrisināt konfliktsituācijas. Nepieciešams pedagoga atbalsts.	(S) Sācis apgūt 1.punkts.
		Ikdienā pamana un vēro cita pārdzīvojumu vai vajadzību, bet ietur distanci.	(TA) Turpina apgūt 2.punkti
		Izturas draudzīgi un ar cieņu pret citiem. Nepieciešamības gadījumā atvainojās un izsaka atbalstu.	(A) Apguvis 3.punkti
		Stāsta, kā var palīdzēt un novērst konfliktsituāciju. Palīdz un sniedz atbalstu grupas biedram.	(AP) Apguvis padziļināti 4.punkti
	Prasme darboties ar rotaļas biedru kopīgajā rotaļā	Ikdienā rotaļājās un darbojās viens.	(S) Sācis apgūt 1.punkts.
		Uzklausa, pieņem citu piedāvāto darbību, bet rotaļājās pārī.	(TA) Turpina apgūt 2.punkti
		Darbojas pārī un nelielās grupās.	(A) Apguvis 3.punkti
		Ar prieku rotaļājās pārī un grupās, izsaka iniciatīvu iesaistīt citus rotaļas biedrus.	(AP) Apguvis padziļināti 4.punkti

GALVOJUMS

Bakalaura darbs “4-5 gadus vecu bērnu dialogrunas pilnveide lomu rotaļās”
izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: _____ Violeta Aleksejeva _____
(vārds, uzvārds)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Dr, paed., Mg. psych. Agrita Tauriņa

2022. gada rudens semestris